

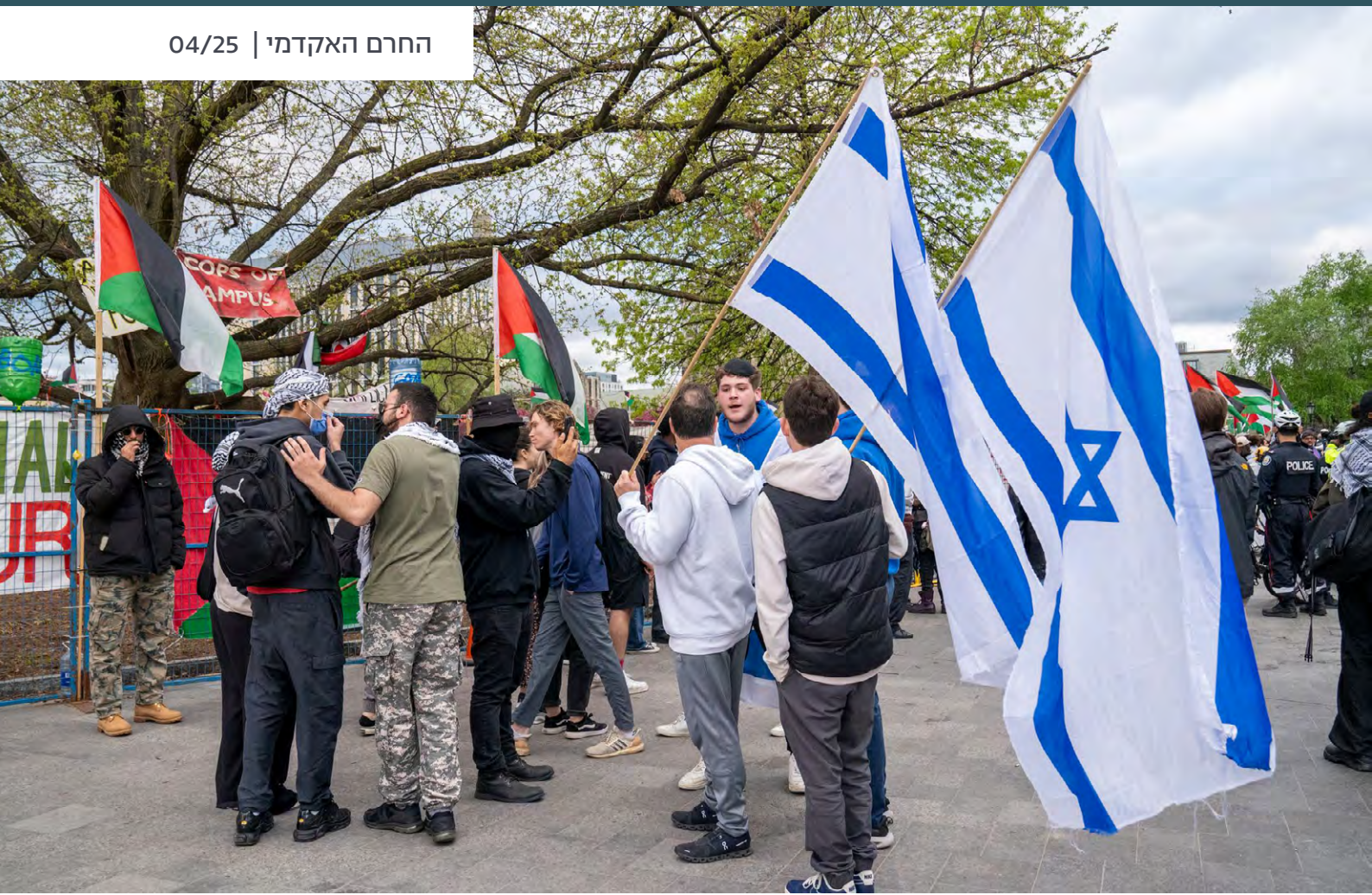
ההתמודדות עם החרם האקדמי

סיכום יום עיון 23.4.2025

פרופ' בועז גולני
פרופ' רבקה כרמי
ד"ר ציפי בוכניק
אלה ברזני
אשרת כץ שחם
גולן תמיר

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

04/25 | החרם האקדמי

יום עיון בנושא: התמודדות עם החרם האקדמי סיכום

תאריך: 23 באפריל 2025
מיקום: מוסד שמואל נאמן, הטכניון, חיפה

מוסד שמואל נאמן | יום עיון | 23.4.2025 - הטכניון, חיפה
למחקר מדיניות לאומית

התמודדות עם החרם האקדמי

9:30-10:00	רישום וכיבוד קל
10:00-10:30	דברי פתיחה שמעון מרום (מוסד נאמן), דני חיימוביץ (נר"ה), יפעת ביטון (נר"מ), דניאל זייפמן (ISF), נעמי בק (נר"ת), נציגי ממשלה
10:30-12:00	סקירת הפעילות של מוסד נאמן בנושא החרם האקדמי פרופ' בועז גולני, ד"ר ציפי בוכניק
12:00-12:30	נתונים ותובנות מהקרן הלאומית למדעים פרופ' דניאל זייפמן
12:30-13:30	ארוחת צהריים
13:30-14:30	פאנל על התמודדות המוסדות האקדמיים מול החרם האקדמי מנחה: פרופ' רבקה כרמי משתתפים: עמנואל נחשון, מילאת שמיר, אורון שגריר, מיכל נאמן
14:30-15:00	הפנ המשפטי במאבק עם החרם האקדמי פרופ' ברק מדינה
15:00-16:00	פאנל על פעילות עמותות כנגד החרם האקדמי מנחה: מר רוברט סינגר (The Jewish Impact) משתתפים: קרול גוריאל (ADL), עמנואל דלה טורה (אונ' בר-אילן), ינאל ניסל (Combat Antisemitism), שנית שדה עטיה (IAC), מיכל נאמן (בשער)
16:00-16:10	דברי סיכום פרופ' בועז גולני, פרופ' שמעון מרום

למידע נוסף www.neaman.org.il

2 תקציר

6 סיכום חלקו הראשון של הכנס

6 דברי פתיחה – פרופ' שמעון מרום (מנהל מוסד שמואל נאמן)

6 דברי פתיחה של פרופסור דני חיימוביץ (נשיא אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

7 דברי פתיחה של פרופסור יפעת ביטון: (נשיאת המכללה האקדמית אחווה)

7 דברי פתיחה של פרופסור דניאל זייפמן (יושב ראש ההנהלה האקדמית של הקרן הלאומית למדע) ..

סקירת פעילות מוסד נאמן בנושא החרם האקדמי - פרופ' בועז גולני (הפקולטה למדעי הנתונים,

הטכניון; עמית בכיר במוסד שמואל נאמן); ד"ר ציפי בוכניק (עמיתה בכירה במוסד שמואל נאמן) 7

פרופ' בועז גולני - המשך 9

פרופ' דניאל זייפמן (מכון ויצמן למדע; יו"ר ההנהלה האקדמית, הקרן הלאומית למדע) 10

פרופ' יוסי שפי, MIT ארה"ב – (עדות מוקלטת) 13

14 סיכום חלקו השני של הכנס

14 הפאנל הראשון בנושא התמודדות המוסדות האקדמיים בישראל עם החרם האקדמי

נעמי בק – מתוך דבריה ביום העיון 28

סיכום דברי פרופ' ברק מדינה בכנס בנושא התמודדות עם החרם האקדמי 28

הפאנל השני בנושא פעילות העמותות כנגד החרם האקדמי 33

43 דברי סיכום

דברי סיכום – פרופ' בועז גולני 43

דברי סיכום – פרופ' שמעון מרום 44

45 נספח 1: מצגת מלווה לחלק של סקירת פעילות מוסד נאמן בנושא החרם האקדמי

ביום שלישי, 23 באפריל 2025, התקיים במוסד שמואל נאמן יום עיון ייעודי להתמודדות עם החרם האקדמי על ישראל. במסגרתו, התארחו בכירים מאוניברסיטאות ומכללות, נציגי הקרן הלאומית למדע, משפטנים, חוקרים ונציגי ארגונים ישראלים ובינלאומיים. מטרת יום העיון היו להעריך את היקף תופעת החרם, לנתח את השפעותיה על האקדמיה הישראלית ולהציע אסטרטגיות מעשיות להתמודדות. התוכנית כללה דברי פתיחה, הצגת נתונים, הרצאה משפטית על גבולות החוקיות של החרם ושני פאנלים: האחד על המצב בשטח ותגובות המוסדות האקדמיים בישראל והשני על פעילות ארגונים רלבנטיים. תקציר זה מסכם את הממצאים המרכזיים, הדיונים וההמלצות.

פרופ' שמעון מרום, מנהל מוסד נאמן, פתח את הכנס בהצגת סוגיית החרם האקדמי, שהתעצמה מאז אוקטובר 2023 ומלווה במתח בין שסעים פנימיים לסולידריות חיצונית. הוא הדגיש את החשיבות של גיבוש חזית מוסרית ואקדמית מאוחדת המבוססת על נתונים מדויקים וניתוח ענייני, במטרה להגן על האתוס האקדמי מפני איומים מבית ומחוץ. מרום ציין כי התפיסה הבינלאומית של החרם נוטה לפשט את המורכבות של המציאות הישראלית, ולכן יש חשיבות מיוחדת להסברה יעילה ולרתימת מנהיגות אקדמית גלובלית לתמיכה באקדמיה הישראלית.

פרופ' בועז גולני וד"ר ציפי בוכניק הציגו את פעילות מוסד נאמן בנושא, כולל דשבורד מקוון המנטר תקריות חרם ברחבי העולם. המחקר, המבוסס על דיווחים של אנשי סגל, חשף תמונה מורכבת:

- **קטגוריות החרם:** התקריות כוללות ביטול שיתופי פעולה מחקריים (סירוב לפרויקטים משותפים, עיכוב הסכמים), דחיית פרסומים אקדמיים מסיבות לא ענייניות (ביטול הרצאות או מאמרים בשל זהות ישראלית) וחרמות על כנסים (הדרת חוקרים ישראלים או ביטול אירועים בישראל).
- **חרם גלוי לעומת סמוי:** כמחצית מהמקרים הם גלויים, עם נימוקים פוליטיים מפורשים (למשל, התנגדות למדיניות ישראל), ו-50% סמויים, עם תירוצים שחשודים כמסווה למניעים פוליטיים.
- **חומרת ההשפעה:** מעל 50% מהנפגעים דיווחו על השפעה מינימלית, אך כ-30% ציינו פגיעה משמעותית בעבודתם או בקידומם המקצועי, דבר המצביע על טווח השפעות רחב.
- **חרם לפי תחום:** החרם נוגע לכל תחומי הידע, כאשר השכיחות מעט גבוהה יותר במדעי הרוח והחברה, אך נצפה גם בתחומי ההנדסה, מדעי החיים והמדעים המדויקים.
- **חרם לפי פילוג גיאוגרפי:** כ-70% מהתקריות דווחו מאירופה, בעיקר ביטול שיתופי פעולה, ואחריה צפון אמריקה, שבה בולטת דחיית פרסומים. אזורים אחרים (אמריקה הלטינית, אסיה, אפריקה) מהווים מיעוט מהדיווחים.

פרופ' בועז גולני ציין כי הנתונים ככל הנראה ממעיטים בהיקף האמיתי, במיוחד בתחומים כמו רפואה, עקב דיווחים חסרים. הוא קרא להגברת המודעות והדיווח בקרב הסגל האקדמי, באשר דיווחים רבים יותר יאפשרו תמונה מדויקת ותגובה מהירה.

פרופ' דני חיימוביץ (נשיא אוניברסיטת בן-גוריון ויו"ר ור"ה) הדגיש את הצורך בתיאום בין מוסדות אקדמיים בישראל. הוא שיתף על מכתב ששלח ל-30 נשיאי אוניברסיטאות בארה"ב, הקורא להתמודד עם תנועת ה-BDS והצביע על היעדר היערכות ישראלית לגל האחרון.

פרופ' יפעת ביטון (נשיאת המכללה האקדמית אחווה ויו"ר ור"מ) התמקדה בפגיעה החריפה במכללות, הנעדרות קשרים בינלאומיים ותקציבים מקומיים מספקים. היא קראה לגיבוש אסטרטגיות מבוססות נתונים, תוך זיהוי מאפייני החרם הגלויים והסמויים.

פרופ' דניאל זייפמן (יו"ר ההנהלה האקדמית, הקרן הלאומית למדע) הדגיש את החשיבות של מחקר איכותי וקשרים בינלאומיים ככלי נגד החרם. הוא הציג נתונים רגישים המראים עלייה חדה בסירובים "פוליטיים" של סוקרים זרים לבחון הצעות מענק ישראליות ב-2024. עם זאת, שיעורי ההיענות הכלליים נותרו יציבים ותואמים מגמה גלובלית של ירידה הדרגתית בהיענות סוקרים. זייפמן קידם יוזמות כמו מודל "סוכנות מובילה", המאפשר שיתופי פעולה מחקריים עם מדינות שונות, עם היענות מרשימה של הצעות משותפות. הוא טען כי אינטגרציה מדעית גלובלית היא התגובה הטובה ביותר ל-BDS.

הפאנל הראשון בנושא התמודדות המוסדות האקדמיים בישראל עם החרם האקדמי (בהנחיית פרופ' רבקה כרמי. משתתפים: פרופ' מיכל נאמן; פרופ' מילאת שמיר; פרופ' אורון שגריר; מר עמנואל נחשון)

הפאנל הראשון בכנס עסק בהתפתחות החרם האקדמי, בהשפעותיו על האקדמיה בישראל ובדרכים להתמודד איתו. הדיון התמקד בשינויים המשמעותיים שחלו מאז אירועי אוקטובר 2023, בהם החרם הפך מאיום מופשט לתופעה ממשית ומורגשת עבור רבים באקדמיה הישראלית. הפאנל הצביע על כך שהחרם מתפתח בשלושה רבדים עיקריים:

ברובד הראשון – **הרמה האישית**, מתבטא החרם בעיקר בהתנגדות אישית ובפעולות פרטיות, כמו הימנעות מהזמנת חוקרים ישראלים לכנסים, ביטולי הרצאות, ואף הפרעות מכוונות בפעילויות אקדמיות בחו"ל.

ברובד השני – **הרמה המוסדית**, הוזכרו החלטות רשמיות של מוסדות וארגונים אקדמיים ברחבי העולם שמגבילות או אוסרות במפורש על קשרים ושיתופי פעולה עם מוסדות ישראלים. תופעה זו מקבלת לעיתים ביטוי פומבי, מה שמחריף את תחושת הבידוד של חוקרים ומוסדות ישראלים.

ברובד השלישי – **החמור ביותר**, הוצגו מקרים קיצוניים שבהם מוסדות זרים מציבים לחוקרים ישראלים תנאים מפורשים ומגבילים להשתתפותם בפעילות האקדמית, כמו דרישות לוותר על השיוך המוסדי שלהם לישראל כתנאי לפרסום או לשיתוף פעולה. מקרים אלו מסמנים שלב מסוכן שבו החרם הופך לאיום אישי משמעותי על חוקרים ישראלים.

הפאנל הדגיש כי ההתמודדות עם החרם האקדמי מחייבת תגובה אסטרטגית מתואמת, המבוססת על איסוף מידע מדויק, ניטור מתמיד של התפתחויות ותגובה הולמת ומתוזמנת. הודגשה חשיבותה של גישה פרואקטיבית ליצירת קשרים ושיתופי פעולה עם קהילות אקדמיות בעולם, במטרה להציג את המציאות המורכבת של ישראל בצורה מאוזנת ואמיתית.

חברי הפאנל קראו לפיתוח מנגנונים ברורים לתמיכה בחוקרים הנפגעים מהחרם, כולל ליווי אישי, תמיכה משפטית והכנת כלים אפקטיביים להסברה. עלה גם הצורך להגביר את המודעות בקהילה האקדמית בישראל לגבי חומרת האיום, ובמקביל לשמור על פתיחות ודיאלוג פנימי, כדי לאפשר דיון חופשי וענייני בסוגיות המורכבות שהחרם מעלה.

הפאנל השני בנושא פעילות העמותות כנגד החרם האקדמי (בהנחיית רוברט זינגר) The Jewish Impact), משתתפים: קרול נוריאל; שגית שדה-עטיה; פרופ' מיכל נאמן; פרופ' עמנואל דלה טורה)

- **קרול נוריאל (ADL)** דיווחה על זינוק של 400% בתקריות אנטישמיות בקמפוסים בארה"ב מאז אוקטובר 2023, כאשר 23% מאוכלוסיית העולם התומכים בחמאס. ADL מפעילה קו סיוע משפטי לסטודנטים יהודים ומקדמת בניית קואליציות עם קהילות לא-יהודיות.
 - **שגית שדה-עטיה (IAC)** תיארה מרכז תמיכה של המועצה הישראלית-אמריקאית, המספק ייעוץ משפטי, אקדמי ותמיכה במשברים לסגל וסטודנטים ישראלים בארה"ב. היא קראה לממשלת ישראל להשקיע בהסברה גלובלית ובחיזוק האקדמיה כנכס אסטרטגי, תוך הימנעות מהתנגחויות פנימיות באקדמיה.
 - **פרופ' מיכל נאמן (בשער)** הציגה יוזמה של עמותת בשער לאחר 7/10, המייצרת חומרים עובדתיים נגד נרטיבים אנטי-ישראליים, המופצים לאקדמאים ברחבי העולם.
 - **פרופ' עמנואל דלה טורה (אוניברסיטת בר-אילן)** תיאר רשת אקדמית איטלקית-ישראלית שהוקמה בתגובה לעצומה אנטי-ישראלית עם 5,000 חתימות באיטליה. הרשת מנטרת יוזמות חרם, תומכת בחוקרים פרו-ישראלים ומקדמת שיתופי פעולה, ומונעת חרמות מוסדיים באיטליה. הוא הדגיש את חשיבות החוקרים העולים כמשאב תרבותי במאבק.
- במהלך הכנס הוצגו גם עדויות מאקדמאים ישראלים באוני' מובילות בארה"ב (MIT, Yale, Harvard, Columbia) חשפו התמקדות אישית של פעילי BDS כולל האשמות שווא והפחדת סטודנטים, והדגישו את הצורך בתמיכה מוסדית וקהילתית.

המלצות

ברמת הפרט :

- חוקרים צריכים לייצר רשתות בינלאומיות באופן יזום, לחקור את האקלים האקדמי ביעדים לפני נסיעות ולדווח על תקריות חרם בזמן אמת דרך מערכות כמו הדשבורד של מוסד נאמן.
- הכנה מראש לנסיעות כוללת זיהוי גורמים ידידותיים במדינת היעד והימנעות מהנחה ש"לי זה לא יקרה".

ברמת המוסדות :

- אוניברסיטאות חייבות לשפר הסברה רב-ערוצית, כולל ברשתות חברתיות, ולהכשיר סגל וסטודנטים צעירים כ"שגרירי הסברה" המיומנים בתקשורת תרבותית.
- יש להגביר נוכחות בכנסים בינלאומיים, גם מול התנגדות, ולשפר שירותים לסטודנטים זרים כדי לחזק את המוניטין הגלובלי.
- ניצול רשתות אקדמיות בינלאומיות (כמו EuroTech) והזמנת מובילי דעה זרים לביקורים בישראל, כולל הענקת תארים לשם כבוד.

ברמה הלאומית :

- הקמת "חדר מצב" לאומי לניטור ומענה מהיר לחרמות, בשיתוף עם משרדי ממשלה וארגונים בינלאומיים נגד BDS.
- תמיכה ברשתות אקדמיות חדשות במדינות ידידותיות, כמו הרשת האיטלקית של עמנואל דלה טורה, והשקעה ממשלתית בהסברה ובחיזוק האקדמיה כנכס אסטרטגי.

חברה אזרחית :

- חיזוק קשרים עם קהילות יהודיות ולא-יהודיות בחו"ל, תוך ניצול מומחיות אקדמאים מהתפוצות.
- קידום יוזמות כמו תוכנית "כלניות" ב-MIT המטפחת שיתופי פעולה מחקריים בין ארה"ב לישראל, עם תוכניות להרחבה לאוניברסיטאות נוספות.

סיכום

הכנס חשף את ההשפעה הרב-גונית של החרם האקדמי על שיתופי פעולה, פרסומים, כנסים וקריירות אישיות. אופיו הסמוי והגלוי, יחד עם התפשטותו הגלובלית, מחייבים תגובה מתואמת ומבוססת נתונים. הדשבורד של מוסד נאמן מספק בסיס חיוני, אך דיווחים נוספים נדרשים להבנת התמונה. אסטרטגיות המשלבות חוסן מוסדי, שיתופי פעולה בינלאומיים ואקטיביזם אזרחי מציעות התמודדות יעילה. כפי שסיכם פרופ' גולני, "ישראל אינה לבדה", תוך קריאה לאופטימיות, ענווה ושיתוף פעולה עם בעלי ברית.

סיכום חלקו הראשון של הכנס

דברי פתיחה – פרופ' שמעון מרום (מנהל מוסד שמואל נאמן)

שאלת החרם האקדמי אינה חדשה, אך בחמש-מאות ויותר ימים שחלפו מאז אוקטובר הארוך, היא צפה ועולה באופנים שונים. לא תמיד ברור: הכצקתה? האם בכלל? אולי מדובר באיזה גל חולף? או לא? ומה לעשות, אם לעשות, ומי צריך לעשות? אני בטוח שבועז גולני ורבקה כרמי, דניאל זייפמן, ברק מדינה, רוברט זינגר וחברי הפאנלים יאירו את עינינו; ודאי נצא מהיום הזה מושכלים יותר. אך, מבלי להמעיט בחשיבות של הבנת היקף התופעה, ומה או אם צריך לעשות, אני מבקש להתייחס בהקשר זה לדואליות רגשית שמלווה אותנו כאן כבני אנוש, אינטלקטואלים, ישראלים. כמעט שלוש שנים החברה הישראלית נקרעת מבפנים, ועימה גם אנו, כל אחת ואחד מאיתנו, שמנסים לחדד עמדה, לשמר מרחב ליברלי, לחולל תיקון. כאן, בתוכנו, נאמרים ונעשים דברים קשים מנשוא, והאמת... מדאיגים הרבה יותר מהקולות והמעשים שבאים מבחוץ. השסע בתוך החברה הישראלית – מוזן מידיהם של אנשים וקבוצות שבטוחים בצדקתם – פוצע אותנו, מכביד מאוד בחיי היומיום, לא מניח. ואז, ברגע שהעין הבינלאומית מתמקדת בנו – עין חיצונית שמבחינתה השסעים בתוכנו אינם אלא דקות, ניואנס – מתעוררת בנו תחושת סולידריות עמוקה; התארגנות למציאת פתרון תוך הזדהות עם המוסדות, הארגונים, החברה והמדינה.

זו מהות הכנס היום. מבפנים – מחלוקות כואבות ומסוכנות שמאיימות לפרק את החברה; כלפי חוץ – דימוי אחיד. לי, כמו לכמה אחרים, קשה לשאת את הדואליות שכרוכה במעבר בין פנים וחוץ, דואליות שנושאת בחובה גם סכנה: נכון, כפי שעוד ידובר במהלך היום, אם לא נשכיל להסביר את המורכבות ואם לא נרתום מנהיגות אקדמית גלובלית לתמיכה באקדמיה הישראלית, תמשכנה קבוצות מסוימות ברחבי העולם לקבע אותנו בתוך מסגרת פשטנית ורדודה. לא נעים, אך לא בהכרח גורלי. הדבר הגורלי באמת הוא שתהליכים פנימיים מסוכנים יתפתחו כאן – תחת כסות של קריאה לסולידריות כלפי החוץ. תהליכים כאלה, שמטרתם פגיעה באתוס האקדמי, מתרחשים כבר עתה. הם יגברו כשגלי הדף מהטירוף שמשתולל באמריקה יגיעו אל חופינו; והם יגיעו. במצב עניינים כזה – לנוכח סכנה מוחשית לפגיעה באתוס האקדמי, מבית ומחוץ – חובה עלינו לגבש חזית מוסרית משותפת, מבוססת על ניתוח שקול וחסר פניות של נתונים מדויקים ומידע שנאסף ומתעדכן לאורך שנים. לכך מחויב מוסד נאמן.

זה המקום לומר תודה לכל הנושאים בעול הזה בתוך המוסד: תודה לרבקה כרמי ובוועד גולני, ציפי בוכניק, אלה ברזני, אשרת כץ-שחם, גולן תמיר ויאיר גולדברג. ותודה לכם – המשתתפים והקהל. רק בזכות מעורבות אמיצה ושיח כן, מבוסס אמת, נוכל לשמר מצפן ערכי שמחבר בין חירות פנימית לאחריות חיצונית – למען האקדמיה, החברה והמדינה. מאחל לכולנו יום מוצלח.

דברי פתיחה של פרופסור דני חיימוביץ (נשיא אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

חיימוביץ דיבר על ההתמודדות עם תנועת ה-BDS והדגיש את החשיבות של פעולה מתואמת בין האוניברסיטאות הישראליות כדי להילחם בתופעה. חיימוביץ סיפר על מכתב ששלח ל-30 נשיאים בארה"ב, בו הסביר את המצב באוניברסיטת בן גוריון והדגיש את הצורך בפעולה. הוא שיתף בניסיונו האישי עם תנועת ה-BDS באוניברסיטת קולומביה בשנות השמונים.

חיימוביץ ציין שהישראלים הופתעו מעוצמת הגל האחרון של ה-BDS והדגיש את הצורך בהכרת התופעה ואת החשיבות של עבודה משותפת בין האוניברסיטאות הישראליות והדוגמה החיובית של ור"ה.

דברי פתיחה של פרופסור יפעת ביטון: (נשיאת המכללה האקדמית אחווה)

ביטון דיברה על האתגרים הפנימיים הנוגעים לחופש הביטוי ועל אלה החיצוניים, שמקורם בתנועת ה-BDS והדגישה את הצורך בהתמודדות עם שני המישורים של התופעה. היא ציינה את הפגיעה במענקים ובשיתופי פעולה מחקריים שמתרחשת בהיקף גובר והולך במכללות.

ביטון ציינה גם את האפקט הייחודי שיש לחרם על מכללות, בכל הנוגע למענקים ולשיתופי פעולה מחקריים, שכן הן אינן בעלות יחסים אקדמיים בני שנים רבות ומשום שגם בארץ יכולתן לגייס משאבי מחקר מוגבלת. לסיום, הדגישה ביטון את הצורך בהסתמכות על נתוני אמת כדי להבין את עומק האתגר ולהעמיד פתרונות מתאימים וציינה שמאפייניו הגלויים והנסתרים של החרם האקדמי מחייבים כלים חדשים לזיהויים של האחרונים.

דברי פתיחה של פרופסור דניאל זייפמן (יושב ראש ההנהלה האקדמית של הקרן הלאומית למדע)

זייפמן דיבר על החשיבות של הסתמכות על נתונים מדויקים והצורך בהשקעה במחקר אקדמי איכותי. הוא הדגיש את הצורך בהגדלת הקשרים הבינלאומיים. הוא ציין את הצורך בהשקעה במחקר אקדמי איכותי כדי להקשות על החרם. הוא הדגיש גם את חשיבות החופש האקדמי של המוסדות האקדמיים בישראל. וקרא להגדלת הקשרים הבינלאומיים כדי להתמודד עם החרם האקדמי.

סקירת פעילות מוסד נאמן בנושא החרם האקדמי - פרופ' בועז גולני (הפקולטה למדעי הנתונים, הטכניון; עמית בכיר במוסד שמואל נאמן); ד"ר ציפי בוכניק (עמיתה בכירה במוסד שמואל נאמן)

גולני סקר את פעילות מוסד נאמן בנושא החרם האקדמי, כולל איסוף נתונים, שיתופי פעולה עם ארגונים שונים, והצגת ממצאים ראשוניים. הוא הדגיש את חשיבות הניטור והתגובה בזמן אמת.

התארגנות להתמודד עם החרם: פרופ' גולני מוביל במוסד נאמן את פרויקט איסוף הנתונים והמחקר על תופעת החרם האקדמי. הוא סיפר כי לפני כשנה נתבקש על ידי פרופ' מרומ להתניע את המיזם – עבודה רבה ללא תמורה כספית, אך לדבריו חיונית ומשתלבת במסורת מוסד נאמן לטפל בנושאי מדיניות ציבוריים שאחרים חוששים או אינם יודעים כיצד להתמודד עימם.

שותפים ומשאבים: גולני הדגיש שהעבודה היא פרי מאמץ צוותי. הוא הודה לשותפתו להובלת הפרויקט, פרופ' רבקה כרמי, ולחברי צוות נוספים (בהם ד"ר ציפי בוכניק, אלה ברזני, אושרת גולן תמיר, פרופ' יאיר גולדברג, ד"ר אורן קורלנד ואחרים) שסייעו באיסוף הנתונים, ניתוחם ובניית התשתית.

דשבורד וכלי מידע: גולני הציג את הדשבורד המקוון שפיתח הצוות, המרכז דיווחים על אירועי חרם אקדמי בארץ ובעולם. [הדשבורד](#) פתוח לציבור האקדמי (דורש סיסמה) ומאפשר לעקוב אחר מקרים, מגמות ונתונים סטטיסטיים של תופעת החרם. כמו כן, נאספים כלים לסיוע לנפגעי חרם: [באתר מוסד נאמן](#) מרוכזים הכלים

וכן קישורים לארגונים בינלאומיים שיכולים לסייע במקרה של חרם, מידע על עצומות, מאמרי דעה, הצהרות רשמיות וכדומה – כך שחוקר או חוקרת ישראלים הנוסעים לחו"ל יוכל לקבל מענה מראש ובזמן אמת לאן לפנות אם קיימת בעיה של חרם.

פרופ' גולני סיכם באומרו שאת המאמצים הללו יש להמשיך ולהרחיב באופן שוטף. מוסד נאמן יוסיף לתחזק את מאגר המידע והכלים, להרחיב את איסוף הנתונים ולשכלל את המענים נגד חרמות. הוא הביע תקווה שבעזרת דיווחים ושיתוף פעולה מצד כל הקהילה האקדמית, ניתן יהיה לצמצם את נזקי החרם ולהגן על חופש המחקר בישראל. בדבריו ציין שאם נפעל נכון, העוצמה האקדמית שלנו היא הכלי היעיל ביותר נגד חרם – מצינות מדעית ופתיחות לעולם יהפכו את הניסיונות לבודד את ישראל לקשים יותר. הוא הודה לקהל על ההקשבה וסיים בתקווה שצעדים אלה יקודמו בהקדם.

להרחבה ראו מצגת מצורפת [בנספח 1](#).

ד"ר ציפי בוכניק הציגה את הנתונים שנאספו במסגרת הפרויקט של מוסד נאמן, באמצעות דשבורד אינטראקטיבי. היא סקרה את הקטגוריות העיקריות של אירועי חרם אקדמי שזוהו:

שיתופי פעולה במחקר: ביטול או השהיית קשרי מחקר, סירוב להשתתף בפרויקטים משותפים, או עיכוב בחתימה על הסכמי שיתוף פעולה עם חוקרים ומוסדות ישראליים.

פרסומים אקדמיים: דחייה או אי-קבלה של מאמרים ישראליים בכתבי עת וכנסים מטעמים לא-ענייניים, או ביטולים של הרצאות מוזמנות ופרסומי מחקר בגלל זהות המחבר הישראלי.

כנסים ואירועים מדעיים: ביטול הזמנות של חוקרים מישראל לכנסים, חרם על השתתפות בכינוסים מדעיים המתקיימים בישראל, או ביטול כנסים משותפים.

חרם גלוי לעומת סמוי: בוכניק ציינה כי מתוך הדיווחים שהתקבלו, כמחצית מהמקרים היו "חרם גלוי" - מקרים שבהם מובע במפורש נימוק פוליטי נגד ישראל (למשל מכתב רשמי המסרב לשיתוף פעולה בגלל מדיניות ישראל), והיתר "חרם סמוי": מקרים שבהם הפעולה העוינת לא מנומקת בפומבי כפוליטית (למשל תירוצים כמו "חוסר זמן" או התעלמות מפנייה), אך יש חשד שסיבתה האמיתית היא חרם על ישראל. היחס בין גלוי לסמוי הוא בערך 50/50, מה שמעיד שהרבה מהפגיעה מתרחשת גם באופן עקיף ולא מוצהר. כמו כן, בשאלת גורם ההובלה – בכמחצית מהמקרים זוהתה דמות ספציפית שעומדת מאחורי החרם ובמחצית האחרת מדובר בחרמות מערכתיות יותר ללא מוביל ברור (למשל החלטת ארגון מקצועי או קו מדיניות מוסדי).

היקף הפגיעה כפי שחווים המדווחים: טופס הדיווח כולל שאלה לנפגעים לגבי חומרת ההשפעה של אירועי החרם על עבודתם. ד"ר בוכניק דיווחה כי מעל 50% השיבו שההשפעה הייתה קטנה או לא מורגשת. לעומת זאת, כמעט 30% דיווחו על פגיעה משמעותית בעבודתם או בקידומם המדעי בשל החרם, והיתר ציינו פגיעה ברמה בינונית. ממצא זה מראה שהטווח רחב – יש מקרים רבים בהם חרם לא באמת מזיק באופן ממשי, אך במקרים לא מבוטלים הוא מפריע בצורה קשה למחקר, לפרסום או לשיתוף הפעולה של הנפגע.

ניתוח מקרים לפי תחום אקדמי: נתוני מוסד נאמן מראים שתופעת החרם האקדמי נוגעת לכל תחומי הידע. יש ייצוג בדיווחים של מדעי הרוח והחברה (שם נרשם מספר מעט גבוה יותר של מקרים), אך גם בתחומי ההנדסה, מדעי החיים והמדעים המדויקים מדווחים אירועי חרם. במילים אחרות, אין תחום חסין – אך שהשיח הציבורי על חרם אקדמי מתמקד לעיתים במדעי החברה (שם יש יותר פוליטיזציה), בפועל גם חוקרי כימיה,

פיזיקה, רפואה וכו' נתקלו בסירובים ובקשיים. ייתכן שהסיבה לשיעור הגבוה יותר במדעי החברה והרוח קשורה במעורבות פוליטית גבוהה יותר בתחומים אלה, אך הנתונים מראים שהתופעה רוחבית.

ניתוח גאוגרפי – איפה החרם נפוץ? לפי הדיווחים שנאספו, אירופה בולטת כזירה העיקרית: כ-70% מאירועי החרם שדווחו התרחשו או כללו גורמים מאירופה. גם צפון אמריקה (ארה"ב וקנדה) בולטת עם נתח משמעותי מהמקרים, בעוד אזורים אחרים (אמריקה הדרומית, אוסטרליה, אסיה ואפריקה) מהווים אחוז קטן יותר מהדיווחים. בוכניק ציינה [שבאתר מוסד שמואל נאמן](#) ניתן לראות גם לראות מפה אינטראקטיבית המראה את הפילוח המדויק לפי מדינות ואת מספר המקרים מכל מדינה.

מעניין לציין הבדלים בין יבשות: באירופה, מרבית אירועי החרם הם בתחום שיתופי הפעולה (במקרים רבים אוניברסיטאות ושותפים מבטלים קשרי מחקר). באמריקה הצפונית, לעומת זאת, החרם מתבטא יותר בדחיית פרסומים אקדמיים ובהפסקת שיתוף פעולה. אם כי שני האזורים סובלים משני הסוגים. כמו כן, חרם על כנסים נפוץ יותר באירופה (אולי בשל הקרבה הגאוגרפית שמקלה על השתתפות או ביטול השתתפות פיזית בכנסים), בעוד שבאמריקה כנסים פחות הופיעו בין חמש הזירות המובילות של אירועים.

מעקב תקשורתי ומאמרי דעה: מלבד איסוף נתונים דרך טופס הדיווח של אנשי סגל, צוות מוסד נאמן אוסף מידע מהתקשורת העולמית. בוכניק ציינה כי נאספו כבר למעלה מ-500 ידיעות חדשותיות שפורסמו בתקופה האחרונה בנושא החרם האקדמי, וכן מעל 700 מאמרים וכתבות (בכלי תקשורת עולמיים, עיתונות מקומית, בטאונים אקדמיים, בלוגים ומקורות מידע אחרים) העוסקים בהיבטים שונים של חרם על ישראל באקדמיה. בדשבורד ניתן לסנן את הידיעות לפי תאריך (למשל לראות כמה מהן פורסמו בשנת 2024 וכמה ב-2025), לפי מדינה, ואף לגשת לקישור המקורי של כל ידיעה לקבלת פרטים מלאים. נתונים אלה משקפים עד כמה הנושא תפס נפח תקשורתי משמעותי בעולם מאז תחילת המלחמה והחרמות הנלוות לה.

פרופ' בועז גולני - המשך

גולני ציין כי הנתונים מבוססים על דיווחים שהגיעו אליהם בהתנדבות מצד חברי סגל. ייתכן שיש מקרים רבים נוספים שלא דווחו. לדוגמה, סביר שבתחום הרפואה (רופאים-חוקרים בבתי חולים ובפקולטות לרפואה) אירעו עוד מקרים של חרם שלא תועדו – אולי בשל מודעות פחותה או אי-הגעה של טופס הדיווח לאנשים הרלוונטיים. גם ההבדלים בין מוסדות יכולים להיות תוצאה של רמת העידוד הפנימי: היו אוניברסיטאות שבהן נשיא המחקר לבינלאומיות דחפו אקטיבית את הסגל לדווח (וכתוצאה התקבלו יותר דיווחים), ואחרות שבהן המודעות הייתה חלשה יותר ולכן ייתכן שהיה תת-דיווח. לכן, ייתכן שהמציאות האובייקטיבית מעט שונה מהתרשים הגולמי – למשל, אם נראה באוניברסיטת תל אביב מספר דיווחים כפול מאשר באוניברסיטה העברית, לא בהכרח המשמעות היא שמספר אירועי החרם שם כפול, אלא ששם דווחו יותר. מסקנה: יש להמשיך ולעודד דיווחים כדי לקבל תמונה מלאה, והצוות מודע לכך שהנתונים חלקיים ואינם משקפים בהכרח את כל המקרים שהתרחשו בפועל.

גולני פירט המלצות אופרטיביות להתמודדות עם חרמות, בחלוקה לשלוש רמות:

- **המלצות ברמת המרצה הבודד:** הוא המליץ לחברי סגל וסטודנטים לתארים מתקדמים לנהוג באופן יזום וערוך מראש לפני יציאה לחו"ל. עליהם ללמוד את הזירה המקומית ביעד, לזהות אנשים וגורמים ידידותיים שאיתם ניתן ליצור קשר לעת צרה, ולא לצאת מנקודת הנחה ש"אצלי זה לא יקרה". כמו כן, הדגיש את חשיבות הדיווח המיידי – כל מקרה חרם או אפליה שיש בו אפילו חשש, יש לדווח עליו בזמן אמת דרך

המערכת שהוקמה. ללא נתונים ודיווחים, אמר גולני, לא נוכל לסייע וגם לא לקבל תמונה מלאה. הוא השווה זאת לנהגים המשתמשים באפליקציית Waze רק אם כולם ידווחו, המערכת תיטיב לנווט ולסייע. בנוסף, קרא לחוקרים להיות פרואקטיביים בהרחבת רשת הקשרים הבינלאומית: במיוחד בתקופה הזאת, הדרך הטובה ביותר להתמודד עם החרם היא להרבות בשיתופי פעולה מדעיים עם חוקרים מחו"ל. אין להסתפק בקשרים קיימים – יש לפנות אקטיבית לעמיתים בעולם, להציע שיתופי פעולה, הזמנת סטודנטים מחו"ל והצטרפות לפרויקטים משותפים. פעולה יזומה כזו גם תחזק את המחקר וגם תשדר מסר נגד בידוד האקדמיה הישראלית.

■ **המלצות ברמת המוסדות האקדמיים:** גולני ציין שחוזרת הטענה כי "ההסברה שלנו לקויה" – בין אם זה נכון או לא, ברור שיש לשפר את המאמץ התדמיתי. אסטרטגיית הסברה רב-ערוצית היא הכרחית: יש לנצל לא רק ערוצים מסורתיים אלא גם רשתות חברתיות, ולהכשיר "סוכני הסברה" – סגל וסטודנטים שיוצאים לחו"ל ומסוגלים לתקשר את העמדות והמורכבות הישראלית בשפת המקום ובהבנת התרבות המקומית. עוד המליץ לא לוותר על נוכחות ישראלית באירועים בינלאומיים: גם אם ידוע שיהיו הפגנות נגד ישראל בכנס מסוים, אסור להחרים את עצמנו. היעדרות רק תגרום לכך שהקול הישראלי יישכח; יש להתעקש להשתתף ולהשמיע קול. בנוסף, הומלץ לנצל כלים מוסדיים לקידום תמיכה: למשל, להזמין מובילי דעה בעולם לביקור בארץ ולהעניק להם תארי דוקטור לשם כבוד או פרסים אחרים – כך לרתום אותם כשגרירים חיוביים. גולני הדגיש גם את הצורך בשיפור השירות לסטודנטים זרים ובשיווק הבינלאומי של האוניברסיטאות בארץ. לטענתו, אתרי היחידות הבינלאומיות ורמת השירות לזרים ברבות מהאוניברסיטאות בישראל מפגרים בהרבה אחר הסטנדרט במוסדות מובילים בארה"ב, ודורשים השקעה ושיפור. הוא שיבח את מכון ויצמן כמי שמשתפר בכיוון זה, אך אמר שרוב המוסדות עדיין רחוקים מהנדרש. כמו כן, כל אוניברסיטה חברה כבר ברשתות אקדמיות בינלאומיות – למשל הטכניון חבר ב-EuroTech של אוניברסיטאות טכנולוגיות באירופה – ויש למנף את הרשתות הללו להגברת שיתופי פעולה אקדמיים. כל יוזמה אקדמית בינלאומית כזו היא גם צעד נגד ה-BDS.

■ **המלצות ברמה הלאומית:** גולני קרא לממשלה ולגופים ארציים לפעול באופן מערכתי. הוא הדגיש את החשיבות של שיתוף פעולה עם ארגונים עולמיים הנאבקים ב-BDS ובאנטישמיות – למשל דרך משרדי הממשלה (חוץ, תפוצות וכד'), להעביר להם מידע ונתונים שמוסד נאמן ואחרים אוספים, ולעודד פעולתם בזירה הבינלאומית. כמו כן הציע הקמת "חדר מצב" לאומי לניטור ומענה לחרם אקדמי: יחידה ייעודית (גם אם וירטואלית) שתעקוב בזמן אמת אחר פעולות חרם בעולם ותהיה ערוכה לתת מענה אופרטיבי מהיר לכל אירוע. לבסוף ציין את הצורך בבניית רשתות קשר אקדמיות חדשות בחו"ל ביוזמת המדינה – בשיתוף אנשי אקדמיה ישראלים. כדוגמה ציין את פרופ' עמנואל דלה טורה שישתתף בהמשך הכנס בפאנל ויצג רשת קשרים שהקים באיטליה – מודל ליוזמות מהשטח שראוי לתמיכה לאומית.

פרופ' דניאל זייפמן (מכון ויצמן למדע; יו"ר ההנהלה האקדמית, הקרן הלאומית למדע)

זייפמן הציג נתונים "מבפנים" על השפעת החרם האקדמי בזירה של הקרן הלאומית למדע (הקרן המממנת מחקר אקדמי בישראל). הוא ציין מראש שחלק מהנתונים רגישים, ולכן ביקש שהדברים יישארו במסגרת הכנס ולא יופצו בפומבי – מתוך חשש ששיתוף מידע על החרם עלול עצמו לפגוע או לעודד שימוש לרעה.

זייפמן הסביר בקצרה על תהליך שיפוט המענקים ואת אופן עבודת הקרן: מדי שנה מוגשות אלפי הצעות מחקר מקרב חוקרים בישראל. ההצעות עוברות מיון ראשוני בארץ, ולאחר מכן נשלחות לכ-90 וועדות שיפוט

מדעיות, אשר נסמכות במידה רבה על שופטים חיצוניים מחו"ל (בדרך כלל כ-90% מהשופטים לכל הצעה הם מומחים מחוץ לישראל). תהליך זה תלוי בנכונותם של מדענים בעולם לסקור הצעות מישראל באופן אובייקטיבי. הוא הזכיר שבתחום מדעי הרוח, למשל, לעיתים קרובות הוועדות נעזרות ביותר שופטים ישראלים בשל קושי מובנה למצוא סוקרים בינלאומיים – קושי שקיים עוד לפני סוגיית החרם, אך ייתכן שמתעצם לאור המצב.

מהנתונים שהציג עולה שעד לאירועי אוקטובר (פרוץ המלחמה בעזה ב-2023), לא נצפתה סטייה דרמטית במידת שיתוף הפעולה של שופטים מחו"ל. כבר שנים ישנה ירידה הדרגתית ומתונה בשיעור ההיענות של סוקרים לכלל המדינות (כלומר, יותר קשה מאשר בעבר להשיג חוות דעת – תופעה גלובלית, כנראה בשל עומס גובר על מדענים). זייפמן הראה שבמחזור ההערכה לשנת 2024 (שכלל פניות לסוקרים במהלך החודשים ינואר-יוני 2024, תקופה שכבר הייתה בעיצומה של המלחמה והסערה הציבורית בעולם), שיעור ההיענות הכללי של שופטים זרים לבקשות לסקירת הצעות ישראליות המשיך לרדת קלות אך באופן דומה למגמה הרב-שנתית. לא הייתה "צניחה" חדה שאפשר לייחס רק לחרם – במבט סטטיסטי כללי, אם לא היו מודעים להקשר הפוליטי, ניתן היה לחשוב שאין אירוע חריג. הקרן הצליחה לקבל מספיק חוות דעת ולהתקדם בהערכת המענקים כמעט כבשגרה.

עם זאת, בתוך המספרים הגדולים הסתתר שינוי משמעותי: זייפמן דיווח שבעוד שבשנים רגילות התקבלו מספר קטן של מכתבים בשנה מסוקרים שמסרבים לסקור מטעמים פוליטיים (למשל, כתבים במפורש שאינם מוכנים לשתף פעולה עם מוסד ישראלי), הרי שבשנת העבודה 2024 התקבלו מספר גדול בהרבה של מכתבי סירוב פוליטיים. זהו גידול חד מאוד, אם כי במונחים יחסיים עדיין קטן. זייפמן הסביר שהצוות מודאג פחות מעצם האחוז הנמוך ויותר ממשמעות הופעתם של מכתבי סירוב מנומקים פוליטית. כל מכתב כזה מייצג אקדמאי שבעבר אולי היה משתף פעולה ועתה מונע מאג'נדה אנטי-ישראלית, וזה סימן מדאיג. הוא כינה זאת "הרבה רעש וצלצולים" סביב הנושא – כלומר, יותר התבטאויות פומביות של חרם מאשר השפעה ממשית מורגשת במספרים עד כה.

"חרם סמוי" בזירת השיפוט: אחת השאלות שהעלה זייפמן היא עד כמה מסתתר חרם סמוי בתוך הנתונים "רגילים". כלומר, ייתכן שיש סוקרים רבים שבחרו לא לענות כלל להזמנה לשפוט, או נתנו תשובה מתחמקת ("לא בתחום התמחותי", "עסוק כעת") – וסיבותיהם האמיתיות פוליטיות אך איננו יודעים זאת בוודאות. ניתוח לפי מדינות שחילץ הצוות של זייפמן העלה קורלציה מעניינת: מדינות שבהן שיעור ההיענות הכללי של סוקרים נמוך במיוחד, הן גם המדינות שמהן הגיעו הכי הרבה מכתבי סירוב פוליטיים. המשמעות היא שסביר שבמדינות אלה ישנן גם הרבה דחיות "שקטות" שאינן מוצהרות כחרם אך קשורות לכך. עם זאת, זייפמן סייג שמדובר במתאם סטטיסטי בלבד ולא בהוכחה חותכת, וכי מספר המקרים עדיין קטן להסקת מסקנות ודאיות.

זייפמן חלק עם הקהל תובנות לגבי הבדלים בין תחומי מחקר שונים מבחינת נכונות חוקרים בעולם לסקור עבודות מישראל:

בתחום מדעי הרוח, שיעור ההיענות גבוה יחסית בתהליך הקרן – אך זאת מפני שהקרן נעזרת יותר בסוקרים מקומיים (ישראלים) בתחומים אלה, כך שהמדד שונה ולא בהכרח משקף את נכונות העולם.

בתחומי המדעים המדויקים וההנדסה, נרשמה ההיענות הטובה ביותר מסוקרים זרים (שם כנראה הפוליטיקה פחות מורגשת, והקשרים המדעיים חזקים).

בתחומי מדעי החברה ומדעי החיים, ההיענות מעט נמוכה יותר בהשוואה למדעים המדויקים – אך זייפמן הדגיש שמפתיע לגלות שאין הבדל קיצוני: למרות הרושם שדווקא במדעי החברה קיימת עוינות רבה יותר כלפי ישראל (עקב פעילות פוליטית של חלק מהאקדמיה בעולם בתחומים אלו), הנתונים לא הראו צניחה מיוחדת שם. כלומר, גם בתחומים "רגילים" יותר, רוב המדענים בעולם המשיכו לשפוט הצעות מישראל כרגיל מסקנתו הייתה שבקרב קהילת המדע הרחבה, רבים מבדילים בין מחלוקת פוליטית לבין שיתוף פעולה אקדמי – ורובם מוכנים להמשיך לעבוד יחד אם המחקר ראוי, למרות הלחץ הציבורי. "כשאדם יושב לבדו וחושב מה נכון לעשות", אמר זייפמן, "הוא מבין שהפעילות האקדמית לא קשורה למעשי ממשלות, ולכן מגיב באופן ענייני" – וזה מעודד.

בסיום דבריו עבר זייפמן לתאר צעדים פרו-אקטיביים של הקרן למול האתגר, יצירת הזדמנויות חדשות לשיתופי פעולה בינלאומיים לחוקרים ישראלים. הוא ציין שבועד שפורמלית לישראל יש מסגרות שיתוף מדעי רק עם ארה"ב קרן (BSF) ועם גרמניה (GIF) שכמעט ואינה פעילה כיום. הקרן הלאומית למדע החליטה עוד לפני המלחמה לנקוט יוזמה ולפתוח פלטפורמה גמישה לשיתוף פעולה עם מדינות נוספות. המודל שזייפמן הציג הוא "תהליכי סוכנות מובילה" (Lead Agency) הסכם שבו הקרן הישראלית משתפת פעולה עם קרן מקבילה במדינה ידידותית (למשל שווייץ, גרמניה, אוסטרליה וכו'). לפי המודל, חוקרים מישראל וחוקרים מהמדינה השותפה מגישים הצעה מחקרית משותפת אחת. ההצעה נבחנת רק על ידי צד אחד – בשנה מסוימת הקרן בארץ אחת (נניח הקרן השווייצרית) משמשת כסוכנות מובילה ומנהלת את השיפוט, וההמלצות שלה מתקבלות אוטומטית גם בקרן הישראלית, שתממן את החוקרים הישראלים בפרויקט. בשנה אחרת התפקיד מתהפך. בצורה זו, חוסכים כפילויות בירוקרטיות: ההצעות הבינלאומיות נכנסות למערכת השיפוט הרגילה של הקרן המובילה, בלי צורך בוועדות מיוחדות, והאיכות נבחנת כרגיל. כל צד מממן את חוקרי ארצו, ואין מעבר כספים בין המדינות – כך שכל קרן יכולה לפעול במסגרת התקציב הלאומי שלה אך לאפשר לחוקריה גישה לשיתוף פעולה עולמי. זייפמן ציין כי היתרון ברור, הפרויקטים המשותפים מקבלים כפל תקציב (מימון מכל מדינה לשותף המקומי), וכך יש לפרויקט יותר משאבים מאשר למענק יחיד רגיל – דבר התורם למחקר חזק יותר. בנוסף, ידוע שמחקרים בינלאומיים נוטים להיות איכותיים ומצוטטים יותר, כך שהמהלך גם ישפר את איכות ותהודת המדע הישראלי.

זייפמן שיתף תוצאות מעודדות: פיילוט ראשון עם שווייץ יצא לדרך, ולאחרונה התקיימה גם קריאה משותפת עם גרמניה. ההיענות הייתה מעבר למשוער – בעוד הגרמנים ציפו לכ-100 הצעות, הוגשו כ-250 הצעות מחקר משותפות עם גרמניה.

משמעות המספר: מעל 250 חוקרים גרמנים התארגנו לשיתוף פעולה עם חוקרים ישראלים בהגשה אחת – נתון שהדהים את שותפינו בגרמניה, אף הרבה מעבר לניסיון המקביל שלהם עם שווייץ (שם מספר ההגשות המשותפות קטן בהרבה). זייפמן ציין מסר חשוב, קיים "רעב ורצון" משני הצדדים (גם חוקרים ישראלים וגם זרים) לעבוד יחד, אף על פי האווירה הפוליטית – וזה בפני עצמו מהווה תשובה ניצחת למחרימים. זייפמן ציין שגם מדינות נוספות מצטרפות. השנה החלו שיתופי פעולה עם אוסטרליה, ובשנה הבאה מתוכננים הסכמים גם עם צרפת. גם פולין הביעה עניין רב לרוץ קדימה במיזם דומה. האתגר הוא השגת תקציבים נוספים כדי לתמוך במספר הגדל של המענקים הבינלאומיים, ותיאום אדמיניסטרטיבי של לוחות זמנים בין הקרנות השונות – אך לדבריו הקרן בישראל קיבלה סיוע תקציבי (ות"ת והממשלה מבינים את חשיבות הנושא) והקשיים ניתנים לפתרון. זייפמן הבהיר שמבחינתו זו אינה תוכנית זמנית לחמש שנים אלא מהלך קבוע "לנצח" – השקעה ארוכת טווח בחיבור המחקר הישראלי לעולם.

פרופ' זייפמן סיכם בכך שהתגובה הטובה ביותר ל-BDS היא להעצים את האינטגרציה של ישראל במדע העולמי. הוא אף הציע בבדיחות הדעת שהגיע הזמן לעשות מיתוג מחדש ולרוקן את המונח BDS מתוכנו המקורי. במקום שיסמל חרם (Boycott) שיסמל גשר (Bridging) בין מדענים. הוא הביע את דעתו שאין שום הצדקה אקדמית או מוסרית לחרם על מדינה שלמה, ושהמדענים בארץ ובעולם צריכים לזכור זאת. בסיום דבריו הודה למארגנים והדגיש שהנתונים שהציג – כמו העובדה שרבים בעולם ממשיכים לשתף פעולה – צריכים לעודד את כולנו להמשיך לפעול ולא לוותר.

פרופ' יוסי שפי, MIT ארה"ב – (עדות מוקלטת)

הרקע האישי: פרופ' יוסי שפי, חבר סגל ישראלי מזה כ-30 שנה ב-MIT, שם הוא משמש כראש מרכז מחקר מוביל בתחום הלוגיסטיקה ושרשראות אספקה, שיתף את סיפורו האישי מול תופעות החרם. בעדות וידאו קצרה ששודרה בכנס, הוא סיפר שבחודשים האחרונים הוא והסטודנטים שלו הפכו למטרה למתקפות מצד גורמים תומכי BDS בקמפוס שלו.

שפי סיפר שפעילות המחקר שלו כוללת שיתופי פעולה עם חברות גדולות במשק הגלובלי. אחת החברות שאיתם עובד המרכז שלו – לדבריו "אחת מחברות השילוח וההפצה הגדולות בעולם" – משויכת בתודעה של פעילי ה-BDS לתעשיות התומכות בישראל. עובדה זו גרמה לכך שהוא עצמו הוצג על ידי פעילים פרו-פלסטיניים כמי ש"משתף פעולה" עם גורמים שפועלים נגד עזה או שתומכים בישראל, ומכאן הם החליטו למקד בו ובמעבדתו מתקפת חרם.

לדבריו, אותם גורמים הפיצו האשמות קשות נגדו ונגד צוותו. הם פרסמו ברבים (ברשתות חברתיות ובקמפוס) שהוא כביכול מעורב ב"אופטימיזציה" של מערכים הפוגעים בפלסטיניים, והדביקו לו תוויות כמו "מסייע לאפרטהייד". בפרסומים ובהדלפות הם קראו לחרם עליו: סטודנטים התבקשו לא לקחת חלק בקורסים או בפרויקטים שלו, וחוקרים ועמיתים נקראו לנתק קשרים עמו.

שפי הדגיש שהלחץ של פעילי החרם הופנה גם כלפי הסטודנטים והחוקרים בקבוצתו. אותם פעילים ניסו להרתיע את תלמידיו (דוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים) מלהמשיך לעבוד עמו, בתקווה לבודד אותו אקדמית. זהו מצב מכביד עבור הסטודנטים – להימצא תחת אור זרקורים פוליטי בשל בחירת המנחה שלהם. עם זאת, הוא ציין בגאווה מסוימת שעד כה המאמצים האלה לא צלחו. אף סטודנט או חוקר בצוות לא נטש את הפרויקטים, והם ממשיכים בעבודתם המדעית למרות הלחץ. התמיכה הפנימית הזו מחזקת את ידי, אבל הוא מודה שהמצב רחוק מלהיות פתור.

פרופ' שפי הודה שזה מחיר כבד לשלם עבור עמידה עקרונית – "אני סובל בשקט" אמר, ומקבל את המתקפות אישיות ומקצועיות. הוא הדגיש שהמאבק עודנו בעיצומו ("זה לא נגמר"), אך הוא נחוש להמשיך בעבודתו.

סיכום חלקו השני של הכנס

אושרת (מנחת הכנס)

אושרת פתחה את חלקו השני של הכנס בהצגת התוכנית: תחילה הוקרנו שתי עדויות וידאו קצרות מחברי סגל בארה"ב – ד"ר מארק פוזננסקי (הפקולטה לרפואה, הרווארד) ופרופ' גיל זוסמן (הנדסה, קולומביה) – אשר שיתפו מחוויותיהם בהתמודדות עם חרם אקדמי. לאחר תודת המנחה למשתתפים מארה"ב, היא הציגה את הפאנל הראשון בנושא **התמודדות המוסדות האקדמיים בישראל עם החרם האקדמי**.

את הפאנל הובילה פרופ' רבקה כרמי (לשעבר נשיאת אוניברסיטת בן-גוריון בנגב וראש ור"ה)

הפאנל הראשון בנושא התמודדות המוסדות האקדמיים בישראל עם החרם האקדמי.

פרופ' רבקה כרמי (מנחת הפאנל)

פרופ' כרמי בירכה את הקהל. היא שיתפה כי אף שהיא מעורבת בנושא שנים רבות, גם לה התגלו היום עובדות חדשות. לדבריה, מטרת הפאנל היא להשמיע עדויות מהשטח - להבין ממקור ראשון מה התרחש ומה מתרחש כיום באוניברסיטאות בישראל מול החרם האקדמי, ומה הצעדים האפשריים קדימה, במיוחד לנוכח האירועים האחרונים. כרמי סקרה בקצרה את התפתחות תופעת החרם האקדמי מנקודת מבטה כנשיאת אוניברסיטה בשנים קודמות:

כבר בשנת 2006–2007 עלה נושא ה-BDS והחרם האקדמי לסירוגין על סדר היום. כרמי הזכירה סקר שפרסם British Medical Journal ב-2007, ששאל רופאים ואנשי מדע מכל העולם האם יש לתמוך בחרם אקדמי על ישראל. כ-600 משתתפים (ללא מדינות מוסלמיות, מהם 42% מארה"ב, 25% מבריטניה, 11% מישראל) השיבו ברוב מכריע – כ-95.5% מתוכם התנגדו לחרם. תוצאה זו הרגיעה אותה בזמנו ויצרה תחושה ש"כרגע אין בעיה אמיתית".

אולם ב-2009 התרחשה פרשה שטילטלה את האוניברסיטה: ד"ר ניב גורדון, מרצה באוניברסיטת בן-גוריון, פרסם מאמר דעה ב-LA Times הקורא לתמוך ב-BDS ולהטיל חרם אקדמי על ישראל. צעד זה עורר סערה גדולה – כרמי מספרת שקיבלה מבול של טלפונים מגורמים שונים (לרבות תורמים מהאגף הימני) שדרשו תגובה. אירוע גורדון אילץ את הנהלת בן-גוריון להתמודד חזיתית עם סוגיית החרם לאורך שנים לאחר מכן. כרמי מציינת כי במשך לפחות חמש שנים היא עסקה בנושא בעקבות אותו אירוע, כשהמרצה עצמו נשאר בתפקידו (עם קביעות ואף מונה לראש מחלקה בהמשך), אך סביבו התלהט שיח ציבורי ופנימי, במיוחד בקרב פילנתרופים של האוניברסיטה.

כרמי הדגישה את חשיבות הגנה על **חופש אקדמי וחופש הביטוי** גם לנוכח קריאות לחרם מבפנים. היא סיפרה שב-2010 הייתה אוניברסיטת בן-גוריון (ככל הידוע, היחידה בארץ אז) שבה הסנאט פרסם הצהרה עקרונית בשם "חרם אקדמי וחירויות אקדמיות". בהצהרה זו חזרו והדגישו את תמיכת המוסד בחופש הביטוי והאקדמיה, אך גם קראו לחברי סגל לנהוג באיפוק ולא לקרוא לחרם על ישראל. כרמי ראתה בכך הצהרה חשובה מאוד, אך ציינה בצער שלא הצליחה לשכנע נשיאי מוסדות אחרים לאמץ מסמך דומה.

באותה שנה אירע גם **מקרה אוניברסיטת יוהנסבורג**: אוניברסיטת יוהנסבורג בדרום אפריקה הודיעה על ניתוק קשרים עם אוניברסיטת בן-גוריון כצעד חרם – וביטלה שיתוף פעולה מחקרי משותף. פרופ' כרמי תיארה שזה היה פרויקט לטיהור מי אגם מזוהם בסביבת יוהנסבורג, פרויקט שבוצע ביוזמת בן-גוריון (אשר

אף השקיעה בו יותר ממקבילתה באוני' יוהנסבורג). בתחילה היא חשבה שיהיה זה פשוט לומר "אם אינכם רוצים – לא נשתף פעולה", אך למעשה בחודשים שלאחר מכן הושקעו מאמצים רבים במו"מ. לבסוף הצביע סנאט אוניברסיטת יוהנסבורג נגד חרם מלא, אך התנתה את חידוש ההתקשרות בכך שישותף בפרויקט גם מוסד פלסטיני. תנאי זה לא התממש, המיזם בוטל, אבל האירוע גזל זמן ניהולי רב.

בהמשך, סביב **מבצע צוק איתן, (2014)** גל חדש של ניסיונות חרם צבר תאוצה: כרמי מזכירה שלוש הצבעות שהתקיימו כמעט ברצף בארה"ב – באגודות המקצועיות של אנתרופולוגיה, של שפות זרות, ושל לימודי אמריקה – (American Studies) שבהן עלו להצבעה החלטות להחרים את ישראל או מוסדותיה. כל המהלכים הללו, לדבריה, התבססו על הטענה **שהאוניברסיטאות הישראליות משתפות פעולה עם צה"ל ועם פשעי מלחמה.**

בתקופה זו החלו הנהלות האוניברסיטאות בארץ לגבש תגובה. כרמי מציינת כי נציג ועד הסגל בזמנו (פרופ' צבי ציגלר) פעל בהתנדבות כ"ראש מטה" של אדם אחד במאבק ב-BDS ועשה עבודה מצוינת אך בתסכול רב – משום שרוב נשיאי האוניברסיטאות לא ראו אז בחרם האקדמי איום לטיפול בעדיפות ראשונה. תמיד היו נושאים בוערים יותר שטיפלו בהם, כאשר נושא החרם נדחק. האוניברסיטאות התמודדו כל אחת בנפרד, ורק מדי פעם בפורום ור"ה, ולכן הנושא לא טופל לעומק ברמה מערכתית.

כרמי אף הזכירה אירוע שבו היא עצמה זומנה לדיון בוועדת החינוך של הכנסת, בעקבות יוזמה של תנועת "אם תרצו" שתקפה את בן-גוריון. הכותרת בדיון הייתה האשמה שאוניברסיטת בן-גוריון מקדמת את ה-BDS. כרמי נאלצה להגן על המוסד ולהציג כיצד בן-גוריון לא רק שאיננה מקדמת אלא אף מסייעת למאבק נגד נלחמת ב-BDS. היא משתפת זאת כהמחשה לכמה שנים ארוכות התופעה לא זכתה למענה מערכתי מספק, עד שהגיעו האירועים האחרונים.

לדבריה, **מנקודת המפנה של 7 באוקטובר 2023**, תחילת המלחמה בעזה – נפתחו שערי גיהנום, כלשונה – חלה הסלמה משמעותית גם בזירת החרם האקדמי. גל חסר תקדים של ביטויי חרם החלו מיד לאחר מתקפת טרור זו ועוד לפני התגובה הצבאית שבעקבותיה. הפעם, מציינת כרמי, לא רק הנהלות המוסדות חוות מהלכי חרם אלא גם חוקרים אינדיבידואלים חשים זאת על בשרם. חוקרים ואנשי סגל מדווחים על פגיעות ישירות בקשרים האקדמיים שלהם, דבר שלא קרה בהיקף כזה קודם. כרמי הדגישה עד כמה הפגיעה אישית ומוחשית: אי-יכולת לנסוע לכנסים, קשיים בפרסום מאמרים, ביטול שיתופי פעולה ומענקים – כל אלה משפיעים מיידית על התקדמות מקצועית וקידום אקדמי, וברגע שזה מורגש אישית, הדינמיקה משתנה. היא סבורה שזה בדיוק מה שקרה כעת – פתאום כולם מבינים שהאיום ממשי וכואב, ולכן נדרש שינוי גישה.

לסיכום הציגה פרופ' כרמי את **מטרת הפאנל: לבחון, לאחר ששמענו נתונים ומגמות, מה קורה בשטח מאז 7/10/23 – גם ברמת כל מוסד ומוסד בישראל, וגם במאמץ המשותף דרך ור"ה. הפאנל יתמקד הן במה שכבר נעשה והן בהתוויות כיוונים להמשך.** כרמי ציינה שאיננו "בתחילת הדרך" אך בוודאי לא בסופה – וההתמודדות עוד צפויה להימשך שנים. ייתכן שכרגע טרם רואים ירידה דרסטית בכמות הפרסומים או שיתופי הפעולה, אך יש לזכור שהאירועים בעזה נמשכים ומחריפים (יותר נפגעים אזרחים, ילדים וכו'), מה ששומר את נושא החרם בחזית – ואף עלול להגבירו. היא הזהירה שאין להתעודד יתר על המידה מכך שעדיין אין שינוי במדדים מסוימים, כי הפגיעה עשויה להתברר רק בהמשך. בדומה לכך, פגיעה במענקי מחקר ושיתופי פעולה עלולה להתגלות בעיכוב של שנתיים-שלוש. אם המצב יימשך כפי שהוא, אנו עלולים לראות השלכות קשות ביותר בשנים 2026-2028.

פרופ' כרמי הזמינה לבמה את הדוברים:

- **פרופ' מיכל נאמן** – לשעבר סגנית נשיא מכון ויצמן למדע, וכיום מובילת הטיפול בנושא החרם האקדמי במכון ויצמן.
- **פרופ' מילאת שמיר** – סגנית נשיא לקשרים בינלאומיים באוניברסיטת תל אביב.
- **פרופ' אורון שגריר** – סגן נשיא לקשרים בינלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים.
- **מר עמנואל נחשון** – מתאם המאבק בחרם האקדמי מטעם ור"ה (ועד ראשי האוניברסיטאות).

פרופ' כרמי פתחה וניהלה את הדיון, הוכנו שאלות פתוחות כדי לאפשר לכל משתתף לשתף בחופשיות את ניסיונו ומחשבותיו. השאלה הראשונה הופנתה לסגני הנשיא הבינלאומיות: **אילו ביטויי חרם עיקריים ואתגרים בולטים ניצבים בפני המוסד שלכם, מאז 8 באוקטובר 2023, ברמה המוסדית והאישית?** כמו כן, התבקשו הדוברים להתייחס למאפיינים ייחודיים של מוסדם – האם יש אירועים אופייניים שנגזרים מאופי המוסד.

פרופ' מיכל נאמן (מכון ויצמן למדע)

פרופ' נאמן סיפרה שבגלל טבעו של מכון ויצמן נחסך ממנו בעבר חלק ניכר מפגיעות ה-BDS. בגלי החרם הקודמים מרבית הבעיות היו באוניברסיטאות עם מדעי הרוח והחברה, ולעיתים בהנדסה: בתחומי המדעים המדויקים והחיים כמעט לא הורגש חרם. הפעם הופתענו לגלות שהגל העכור הגיע גם אלינו, אמרה. לראשונה חווה המכון ביטויי חרם ישירים נגדו.

נקודה ייחודית שמדאיגה את פרופ' נאמן היא הופעת "ועדות אתיקה" באירופה. לדבריה, מוסדות אקדמיים מסוימים באיחוד האירופי הקימו ועדות שמטרתן לסמן "ברשימה שחורה" מוסדות בישראל. מכון ויצמן, לראשונה, סומן על ידי גורמים כאלה כגוף שאסור לשתף עמו פעולה. הדבר התבטא במקרים קונקרטיים שבהם נעשה ניסיון להדיר את חוקרי המכון משיתופי פעולה מדעיים, לגרום להוצאת שותפים מישראל מקונסורציום מחקר, או ביטול השתתפות המכון במענקים פעילים. פרופ' נאמן ציינה שברגע שהתופעה זוהתה, המכון מגיב במלוא העוצמה והאסרטיביות לכל ניסיון כזה בסגנון ישראלי, כמעט אגרסיבי, ומצליח בינתיים לסכל מהלכי חרם אלה. עם זאת, היא מזהירה שהגל הולך ומתפשט. רואים שהתופעה זולגת מבליה להולנד השכנה והיא חוששת שזה יתרחב למדינות נוספות. חרם מוסדי באמצעות גופים רשמיים באירופה מדאיג אותה אף יותר מביטויי חרם אחרים שעלו במהלך הדיונים, כיוון שהוא עלול לפגוע ישירות בתקציבי מחקר ובמעמד המוסדות בטווח הארוך.

בהמשך התייחסה פרופ' נאמן להשפעת מצב המלחמה בארץ על קשרי המדע הבינלאומיים. היא סיפרה שעל רקע המצב הביטחוני באוקטובר, כמעט כל הסטודנטים והפוסט-דוקטורנטים הזרים עזבו את ישראל באופן מיידי. למרבה המזל, "כמעט כולם חזרו די מהר, אולם נרשם קיפאון בהגעת חדשים – מועמדים מחו"ל בחודשים שאחרי 7/10 חוששים לבוא. כמו כן, כנסים בינלאומיים שתוכננו בישראל בוטלו או נדחו; כעת מתחילים לראות התחדשות מסוימת, אך רחוק מהרמה שהייתה קודם. חלק מתופעות אלו ודאי נובע מחשש בטחוני טהור (אזהרות מסע, חשש מהטילים וכו'), אך קשה להפריד זאת מהממד של חרם אקדמי מכון. כך או כך, התוצאה היא צמצום המגעים והנוכחות הבינלאומית בקמפוסים הישראלים מאז תחילת המלחמה.

דרכי התמודדות במכון ויצמן: פרופ' נאמן סיפרה כי בעקבות ריבוי המקרים שהחלו להגיע מיד לאחר 7/10, הנהלת מכון ויצמן הקימה מנגנון ייעודי להתמודדות עם חרם: היא עצמה מונתה כאחראית הנושא במכון, והוקם צוות משימה פנימי. הצוות בנה מאגר מידע פנימי שבו חוקרי המכון יכולים לדווח על כל מקרה של חרם או אפליה שהם נתקלים בו. במקביל, מונתה קבוצה מצומצמת של גורמים רלוונטיים – לרבות הייעוץ המשפטי והמזכירות האקדמית – כדי לגבש תגובה מהירה לכל מקרה. נאמן הדגישה שהם מקפידים להגיב באופן מיידי: ברגע שנכנסת תלונה או דיווח, הצוות מתכנס ומכין מענה רשמי. עם זאת, הדבר שאנחנו ממש נמנעים מלעשות, ציינה, הוא להיגרר לוויכוח נקודתי על כל האשמה והאשמה. כלומר, מכון ויצמן לא משיב בהסברים פרטניים על כל טענה שמעלים גורמי החרם בחו"ל. נאמן מסבירה שזה יהיה "ביצה טובענית של שקרים" שאין טעם לשקוע בה. במקום זאת, הגישה היא להדגיש את חוסר הלגיטימיות המוחלט של אותם גופים לשפוט את המוסדות הישראליים. אין לגיטימיות לכך שמוסד אקדמי זר יקים ועדה אתית לשפוט אותנו בהיעדרנו, אמרה. לפיכך המכון לא מתכוון "לענות לשקרים שהם מפיצים" אחד אחד, ולא להעניק להם מעמד של שופט.

במקום דרך הוויכוח, האסטרטגיה של המכון היא להציג את עצמו באור חיובי וחוקי ולהזהיר את המחרימים שהם הפועלים שלא כדין. אנחנו מוסד מחקר לגיטימי ושותף ראוי, טוען המכון בפנייתו הרשמית. מכון ויצמן עומד בכל הדרישות והתקנות כגון: כללי השתתפות בתוכניות האיחוד האירופי ERC וכו'. לפיכך, הדרת המכון משיתוף פעולה אך ורק בשל היותו ישראלי היא פעולה מפלה ובלתי-חוקית. ברמיזה, מובהר למוסד המחרימים שהדבר עלול לגרור צעדים משפטיים. גישה תקיפה זו, מספרת נאמן, נחלה הצלחות – ובפרט, המכון מקפיד לשלב בתגובה את כלל השותפים הרלוונטיים בכל פרויקט בינלאומי שבו צד אחד מנסה להחרים את הישראליים, ויצמן פונה לא רק לאותו צד אלא גם לגורמים השלישיים ולשאר השותפים בקונסורציום, המממנים, וכדומה. כך מוצאות את עצמן האוניברסיטאות המחרימות חשופות לעיני שותפיהן, והדבר מעורר תגובת נגד בתוך הקהילה המדעית הרחבה. חוקרים רבים ממדינות שונות הביעו תמיכה פומבית בישראל במקרה כזה, משום שאינם מוכנים שרקטור של אוניברסיטה אחת יגרור אותם בעל כורחם לחרם אקדמי. נאמן ציינה שחוקרים רבים בעולם – שאינם בהכרח "פרו-ישראליים" מובהקים – פשוט לא אוהבים שדוחקים אותם לשתף פעולה עם חרם. החשיפה הזו של מהלכי החרם לעיני כל השותפים סייעה לא פעם לבלום יוזמות אנטי-ישראליות. בינתיים זה עובד לנו, אומרת נאמן, והיא ממליצה בחום לא להתנצח לגופו של כל שקר ושקר אלא לנקוט קו עקרוני.

דוגמה לטענה מופרכת שמכון ויצמן בחר להתעלם ממנה עניינית: המכון הואשם כשעסק בתיארוך פחמן-14 Carbon Dating לממצאים ארכיאולוגיים שנמצאו בגדה המערבית רמיזה לשיתוף פעולה מדעי כביכול עם "הכיבוש". פרופ' נאמן בדקה ומצאה שמדובר בממצא ארכיאולוגי מתקופת המנדט הבריטי, שהמדגם שלו בכלל שמור במוזיאון בחו"ל – כלומר טענה חסרת שחר בעליל. זו הרמה של הדברים שבהם אנחנו מואשמים, אמרה. במקרים כאלה אין טעם להתחיל להסביר ולהתגונן; מוטב לדבוק במסר הכללי: מכון ויצמן הוא מוסד שפועל על פי חוק, ואם מחרימים אותו – המחרימים הם אלה שעוברים על החוק. המכון מצהיר שהוא "לא יחתום על שום מסמך דרישה מביש" ולא יקבל תכתיבים פוגעניים.

פרופ' נאמן נשאלה האם המכון נאלץ לוותר על שיתופי פעולה בגלל סירובו להתניות שכאלה. היא השיבה שכן – אם שיתוף פעולה כלשהו מותנה בחתימה על הצהרה פוליטית/אתית חריגה, המכון פשוט לא ישתתף בהתקשרות הזו. היו מקרים (נדירים) שחוקר זר נאלץ לפרוש מפרויקט משותף גדול עקב לחץ במוסדו להחרים את ישראל; במקרים כאלה המיזם המשיך בלעדיו (כאשר המוסד הישראלי דווקא נותר בפרויקט). גישת ויצמן היא לא להיכנע לתכתיבים לא-ענייניים, גם במחיר אקדמי נקודתי, כדי לא ליצור תקדים בעייתי.

נקודה נוספת שהעלתה פרופ' נאמן בדבריה המסכמים. יש לשים לב גם ל"חרם מצידנו" – כלומר, להשלכות האפשריות של תגובת הנגד הישראלית. למשל, כיום חוקרים ישראלים צעירים השוקלים פוסט-דוקטורט בחו"ל "חושבים עשר פעמיים" לפני שהם פונים לאוניברסיטאות אמריקאיות מסוימות הידועות באווירה אנטי-ישראלית. נוצר חשש בקרב ישראלים להשתלב במוסדות מסוימים בארה"ב ואירופה, מה שעלול להוביל לחרם הפוך – ירידה בשיתוף הפעולה של ישראלים עם מוסדות במערב בשל חוסר רצון מצידנו להיות בסביבה עוינת. מגמה זו עשויה להשפיע לרעה על הקריירות של מדענים ישראלים וגם על הקשרים עם אותם מוסדות בטווח הארוך.

לסיום, נאמן ציינה נקודה עקרונית לגבי חוסנה של האקדמיה הישראלית – כמו חוסנה של המדינה כולה – יעוצב לא רק על-ידי פעולות ה-BDS אלא בראש ובראשונה על-ידי מה שיקרה בתוך ישראל פנימה. היא רומזת לכך שתוצאות ההתמודדות עם החרם תלויות גם במדיניות הפנים וההתפתחויות הפוליטיות. אם ישראל תדע להתחזק מבפנים ולהציג מדיניות ראויה, היא תצמצם את פגיעותה לחרם. המצב באמת קשה, אבל אסור לנו להתייאש, סיכמה נאמן בנימה אופטימית, וקראה להמשיך להיאבק באורך רוח.

פרופ' מילאת שמיר (אוניברסיטת תל אביב)

פרופ' שמיר אמרה כי תחום המחקר שלה (לימודים אמריקניים) היה בעצמו מטרות לחרם אקדמי עוד לדבריה, אמנם לא היה קל להתמודד עם זה לאורך השנים, אבל עתה מדובר במצב חמור בהרבה ובעל היקף רחב לאין שיעור.

שמיר חשפה כי באוניברסיטת תל אביב החלו כבר בקיץ 2024 למפות באופן יזום את אירועי החרם האקדמי כנגד אנשי הסגל. צוות שהיא מובילה החל מיוני 2024 פתח ערוץ דיווח שבו חברי סגל מוסרים מידע על מקרים אישיים של פגיעה אקדמית על רקע לאומי. נכון להיום, קיבלנו דיווח על 164 מקרים של חרם אקדמי נגד אנשי סגל שלנו. חשוב להבהיר: מדובר במקרים אישיים (Peer-to-Peer) ולא בהחלטות נגד האוניברסיטה כמוסד. המספר הזה – 164 בתוך כעשרה חודשים – מדאיג מאד בעינינו. בהינתן שבאוניברסיטת תל אביב כ-1,100 חברי סגל, אפשר להעריך שאחד מכל 6-7 מרצים חווה פגיעה כזו בתקופה האחרונה (יש מהם שדיווחו על יותר מאירוע אחד, אך עדיין השיעור גבוה מאוד).

בתחילת הדרך חלק מהפרופסורים הבכירים נטו לומר שמדובר בתופעה זניחה. "לי זה לא קורה", "הקולגות שלי באירופה עדיין מדברים איתי כרגיל" וכדומה. המקרים הראשונים אכן פגעו בעיקר בצעירים ובפוסט-דוקטורנטים – חוקרים בתחילת דרכם שחשופים יותר ללחצים. אך כיום, מציינת שמיר, המיתוס הזה נשבר. המספרים גדלו, והתברר שאפילו חוקרים ותיקים ומוערכים נתקלים בסירוב ובהחרם. למעשה, קצב הדיווחים הוא כמעט בלתי נתפס – 164 דיווחים בכ-300 ימים – כלומר אירוע כל יומיים-שלושה בממוצע. זה טלטל את הקמפוס והעלה משמעותית את המודעות לבעיה. כיום כבר איש אינו טוען ש"מדובר בשוליים" – ברור שזו תופעה רחבת היקף.

מאפייני החרם בתל אביב – תחומי ידע וגיאוגרפיה: פרופ' שמיר ציינה כי ניתחה את הנתונים במספר אופנים:

- לפי פקולטות: התמונה מפתיעה. אמנם המספר הגבוה ביותר של אירועים הוא במדעי הרוח, אך במקום השני – הפקולטה לרפואה, ובשלישי – מדעים מדויקים. רק אחריהם הנדסה ומדעי החברה. דהיינו, החוקרים בתחומי STEM (מדעים והנדסה) חווים ביחד חלק ניכר מהמקרים. זה שומט את הקרקע מהסברה שהחרם "מדיר רק את מדעי החברה והרוח". ייתכן שהמקור לסברה זו הוא שמובילי המחאה

בחו"ל מגיעים מאותם חוגים, אך בפועל הפגיעה מתרחבת לכלל התחומים. שמיר הדגישה שבעיה מיוחדת היא פגיעה בפרויקטי מחקר ממומנים: במדעי הרוח, מענקי מחקר בינלאומיים נפוצים פחות, אך במדעים ובהנדסה – ביטול שיתוף פעולה או מענק משמעותי מכה קשה ביותר.

▪ לפי אזורים בעולם: ארצות הברית מובילה במספר האירועים הבודדים (כל מדינה לחוד), אך אם מסתכלים כגוש אחד, מערב אירופה (האיחוד האירופי) עולה אף עליה. שמיר נתנה דוגמאות: בתל אביב תועדו 11 אירועים בבלגיה, 10 באיטליה, 9 בצרפת, 9 בהולנד, 8 בספרד. יחד, מדינות אירופה המערבית סיפקו עשרות אירועים – יותר מכל מדינה בודדת אחרת. זה מצטבר למשהו מדאיג מאוד באירופה, אמרה. לכן יש להתמקד גם בזירה האירופית ולא רק בארה"ב.

סוגי האירועים הנפוצים: פרופ' שמיר ציינה כי פילוח סוגי המקרים בתל אביב דומה מאוד לממצאים הארציים (כפי שהוצגו קודם לכן במוסד שמואל נאמן ע"י פרופ' גולני). הסוג הנפוץ ביותר של חרם הוא פגיעה בשיתופי פעולה מחקריים: חוקרים ישראלים שמוצאים את עצמם מודרים מצוות מחקר, מקונסורציום הגשה למענק, מרשימת משתתפים בכנס, וכד'. כמו כן, נרשמו מקרים משמעותיים של סירוב לפרסם מאמר או לשלב חוקר ישראלי, בגיליון מיוחד של כתב עת או קובץ מאמרים וכן ביטולי הסכמים מוסדיים (על כך הרחיב בהמשך פרופ' שגיר). שמיר החליטה לא להתעכב על סטטיסטיקה נוספת בפאנל, אלא תיארה כמה אירועים קונקרטיים שהיא טיפלה בהם ממש לאחרונה, כדי להמחיש את המציאות:

1. הפרעה בהרצאה באמסטרדם: חברת סגל מאוניברסיטת תל אביב שנסעה לתת הרצאה אורחת באוניברסיטת אמסטרדם נתקלה בהפגנות קולניות נגדה. המפגינים לא הסתפקו במחאה מחוץ לאולם – במהלך הפאנל, בכל פעם שהיא דיברה (בניגוד לפאנליסטים אחרים), המפגינים הגבירו רעש מכיוון מבחוץ, עד שלא הייתה יכולה להשמיע את דבריה. כלומר, חרף הזמנתה הרשמית להרצות, בפועל מנעו ממנה לדבר באופן שיטתי.

2. אולטימטום בפרסום מאמר: מרצה בפקולטה למשפטים בת"א הגישה מאמר לספר אקדמי של הוצאת אוניברסיטת קיימברידג'. המאמר עבר בהצלחה שיפוט עמיתים ועריכה, ואף כבר עבר הגהות סופיות – שלב סיום לפני דפוס. ברגע האחרון קיבלה החוקרת הודעה מההוצאה: עליה לבחור – או להסיר את שיוכה המוסדי הישראלי משם המאמר, או שהמאמר ייגנז ולא יתפרסם כלל. (כלומר, מותר לפרסם רק אם המאמר "ינוקה" מזהות כותבתו כישראלית). דילמה זו הייתה כואבת ומקוממת מאין כמותה.

3. מניעת הגשת מענקים משותפים: בשלושה מקרים שונים, שלושה חוקרים מובילים (שניים מהפקולטה להנדסה ואחד ממדעי החיים) באוני' תל אביב עמדו ערב הגשה של הצעת מחקר משותפת עם עמיתים באירופה (בהולנד, בלגיה ובצרפת, כל מקרה במדינה אחרת). בכל שלושת המקרים הודיעו העמיתים האירופאים כי "ועדות האתיקה" אצלם במוסד לא יאשרו את הגשת ההצעה למימון אירופי אם היא כוללת שותף ישראלי. במילים אחרות: הנהלות מוסדות בחו"ל מנעו הגשה של פרויקט משותף רק בשל הזהות הישראלית של חלק מהחוקרים, עוד לפני שלב השיפוט המדעי.

פרופ' שמיר מדגישה כי המקרים מהסוג השלישי הם המדאיגים ביותר בעיניה – ומסכימה עם פרופ' נאמן שזו התפתחות חדשה ומסוכנת. "כל עוד מדובר בפרויקטי מחקר קיימים שמנסים להוציא אותנו מהם – אנחנו יודעים לבלום את זה", אמרה (באמצעים משפטיים ולחץ דיפלומטי, כפי שתיארו אחרים). אבל כשהפגיעה היא בעצם היווצרות שיתוף הפעולה – עוד בשלב ההגשה – זו פגיעה אמיתית". זו בדיוק הנקודה שמעוררת בה חשש כבד: ברגע שחוקרינו לא יוכלו כלל להצטרף להצעות מחקר רב-לאומיות, פירוש הדבר שבעתיד יהיו פחות פרויקטים ממומנים לחוקרים מישראל. המקרים האחרונים הם אינדיקציה מדאיגה לגל חדש שעלול

לשתק הזדמנויות. לדבריה, "אין ספק שזה ייצור ירידה בכמות הפרויקטים הממומנים של חברי הסגל שלנו – וזה מאוד מדאיג".

שמיר התייחסה גם להתפתחות הנרטיבים של החרם בחודשים האחרונים – בעזרתם המחרימים בחו"ל מנסים להצדיק את פעולותיהם, וכיצד זה מגיב למהלכים שלנו:

▪ היא מזכירה שבתחילה, ממש אחרי 7/10, עלתה לרגע ההקבלה לחרם הדרום-אפריקאי: הרעיון "להעניש את האוניברסיטאות כדי להשפיע פוליטית על הממשלה". פרופ' אבנר דה-שליט כינה זאת "חרם תוצאתני" (כלומר מתוך הנחה שיביא לתוצאה פוליטית רצויה). אולם מהר מאוד הבינו גורמי BDS שהמקרה הישראלי שונה – האקדמיה הישראלית אינה גורם לחץ אפקטיבי על הממשלה, ודאי לא על הממשלה הנוכחית. לכן קו ההשוואה לדרום אפריקה נזנח די מהר לאחר 7 באוקטובר.

▪ הנרטיב הבא שהתפתח היה ניסיון לרתום את השיח הפרוגרסיבי האמריקני לטובת מטרות ה-BDS. שמיר מציינת שהשתמשו בשפת ה-DEI ראשי תיבות של Diversity, Equity, Inclusion גיוון, שוויון והכלה. הרעיון, להציג את ישראל והאוניברסיטאות שלה כמדינות אפרטהייד המדירות ערבים. המסר היה ש"אוניברסיטאות ישראליות תורמות לאפרטהייד בכך שאינן נאורות כמו האוניברסיטאות האמריקניות – הן מפלות סטודנטים ערבים, לא נותנות להם גישה להשכלה גבוהה, ומשתיקות את קולם". זהו, כמובן, נרטיב מופרך. שמיר מעידה שהוא נחל כישלון מהיר, משום שלמוסדות בישראל היו הוכחות פשוטות להפריכו: שיעורי הסטודנטים הערבים באוניברסיטאות הישראליות גבוהים ומאמירים מדי שנה, ישנם חברי סגל ערבים, ואף בעלי תפקידים בכירים (למשל בטכניון, בעברית, בחיפה, בבן-גוריון – ואף בתל אביב – יש רקטוריות, דיקנים וסגני-נשיא ערבים). האוניברסיטאות פרסמו נתונים אלה בגלוי, ו"היה לנו מאוד קל לענות על הנרטיב הזה", אומרת שמיר. בתוך זמן קצר הקמפיין הזה איבד מומנטום.

▪ הנרטיב הנוכחי, הקשה מכולם: לאחר כישלון טיעון ה"אפרטהייד בקמפוס", החל להתגבש המסר שמטריד אותנו כיום. הוא מורכב משני נדבכים: (א) הטענה הרחבה ש"ישראל מבצעת ג'נוסייד בעזה" ו-(ב) מסקנה נלווית ממנה – אוניברסיטאות הישראליות משתפות פעולה עם הצבא הישראלי ובכך שותפות לפשעי המלחמה. המסקנה שקוראים להפנים היא שלצורך עמדה מוסרית (לא בהכרח תועלתנית שתשנה משהו, אלא כ"נקיטת צד נכון"), אסור לשתף פעולה אקדמית עם ישראל. מי שמשתף פעולה עם חוקרים ישראלים נעשה שותף לעוול מוסרי, זה המוטו שמשמיעים כעת. פרופ' שמיר מודה שזהו קו קשה מאוד לנטרול.

מצד אחד, אפשר כמובן להפריך שקרים ועיוותים עובדתיים שהוא מבוסס עליהם – ואכן נעשה מאמץ לעשות זאת. למשל, היא מזכירה עלילת שווא בלתי-נתפסת שנפוצה באינטרנט על כך ש"באוניברסיטת תל אביב מחזיקים 78 גופות פלסטינים ולא משחררים אותן". ברור שקל לחשוף שזו שטות גמורה (אין ולא היו דברים כאלה). אך מנגד, רבים מהטיעונים במסגרת הנרטיב הנוכחי מבוססים על עובדות נכונות חלקית –מה שמקשה להתמודד. לדוגמה, באמת קיימות תוכניות אקדמיות לשילוב חיילי צה"ל (כמו תוכנית "ארז" באוני' ת"א להכשרת חילי חיילות יבשה לתואר ראשון במדעי הרוח ותחומים נוספים). כמובן שהמציגים מעוותים את העובדות – כאילו האוניברסיטה היא "מחנה אימונים" לחיילים, בעוד שבפועל מדובר בלימודים אקדמיים רגילים – אך גרעין האמת (שצה"ל משתלב באקדמיה) מקשה להכחיש לחלוטין.

לכן גרסה זו של הנרטיב – שמשלבת בין המצב בעזה לקשרי האקדמיה עם מערכת הביטחון – היא "האתגר הקשה ביותר כיום". פרופ' שמיר מציינת שכל המוסדות בישראל שוברים את הראש כיצד לשנות כיוון אסטרטגי ולתת מענה לטיעון המוסרי הזה, כי ברור ששיטות התגובה הקודמות (הדגשת שילוב ערבים, למשל)

אינן רלוונטיות לנרטיב החדש. זה מחייב חשיבה אחרת, ואכן דיוני הפורום המשותף (ור"ה) מתמקדים כעת בניסיון לפצח זאת.

בתשובה לשאלת ההיערכות הפנימית באוניברסיטת תל אביב: פרופ' שמיר לא פירטה בהרבה את מבנה הטיפול המוסדי, אך משתמע שגם בת"א קם צוות ייעודי. כבר עצם איסוף הנתונים והסיוע לחברי הסגל (כפי שתיארה קודם) מעיד על מנגנון פעולה. כמו כן, היא הזכירה שהמקרה של לימודי אמריקה (החרם ב-2013) לימד אותם שיעור – וכעת יש שיתוף ידע בין כל המוסדות. יתכן שבת"א, כמו באחרים, מונו רפרנטים מכל פקולטה, אך הדבר לא נאמר במפורש.

התייחסות להשפעת המהלכים בארה"ב: פרופ' שמיר הוסיפה הערה חשובה על הזירה האמריקאית הפנימית. היא ציינה כי בארה"ב מתפתח כעת קונפליקט אחר – סביב הצעדים שנוקט הממשל נגד אנטישמיות בקמפוסים. למשל, הצעות להגביל תקציבים או לחייב מכללות לפעול נגד סטודנטים אנטי-ישראליים. "אני שואלת את עצמי", אמרה שמיר, "האם המהלכים של טראמפ ושות' כלפי ההשכלה הגבוהה שם, תחת הכובע של 'מאבק באנטישמיות', יגרמו לסגל האמריקאי להחרים יותר או פחות? " - לדעתה האישית, קיים חשש שהם דווקא יגרמו להגברת העוינות. כלומר, אם פוליטיקאים שמזוהים עם הימין הקיצוני בארה"ב יכתיבו לאקדמיה כיצד לנהוג, ייתכן שזה יעורר תגובת נגד אצל מרצים ליברלים ויחזק מגמות כמו BDS (מתוך התנגדות לטראמפ לא פחות מאשר התנגדות לישראל). היא השאירה שאלה זו פתוחה, כסוגיה לטווח ארוך.

פרופ' אורון שגריר (האוניברסיטה העברית בירושלים)

פרופ' שגריר דיווח שבאוניברסיטה העברית התרחשו אחרי 7/10 סוגי אירועים דומים לאלו שצוינו על ידי קודמיו, ובסדרי גודל דומים. אולם הוא בחר למקד את דבריו בהסלמה באופי התופעות ובכמה אתגרים ייחודיים לעברית:

- שינוי בדפוס הפעולה של גורמי החרם: בעבר ראינו מחאות קולניות, עצומות והפגנות אלימות בקמפוסים בעולם. לדבריו, לאחר חידוש המלחמה הייתה דווקא ירידה בכמות האירועים הגלויים (כמו הפגנות) – אך במקביל חל מעבר לפעילות שקטה, שיטתית ויעילה מאחורי הקלעים. ארגוני החרם והתארגנויות אנטי-ישראליות החלו למקד מאמצים בערוצים מוסדיים, משפטיים ואדמיניסטרטיביים – שם, הרחק מעין הציבור, לפעולותיהם יש לעיתים השפעה גדולה יותר.
- "פרשת הקרקעות" בהר הצופים: פרופ' שגריר הציג דוגמה מרכזית המעסיקה את האוניברסיטה העברית: ישנה טענה שקמפוס הר הצופים של האוניברסיטה העברית יושב בחלקו על שטח מעבר לקו הירוק, בניגוד לחוק הבינלאומי. ארגוני BDS טוענים שמכיוון שחלק מהקרקע נחשבת "שטח כבוש" (אחרי 1967), עצם הפעלת קמפוס שם מפרה נורמות בינלאומיות – ולפיכך שיתוף פעולה עם האוניברסיטה העברית אסור. שגריר הבהיר שעמדת האוניברסיטה (שנוסחה בסיוע מומחים, ביניהם פרופ' ברק מדינה) היא שאין הפרה כזו: ההר הצופים היה בריבונות ישראלית מתוקף הסכמים אחרי 1967, ואין מניעה חוקית לקיום פעילות אקדמית שם. ואולם, הנזק כבר נגרם: באירופה יש רגישות מיוחדת לסוגיית ה"מעבר לגבולות 67", וגורמי החרם ניצלו זאת. הם זיהו שבאיחוד האירופי קיימת רגולציה (כתוצאה ממדיניות ההתנחלויות) שאוסרת מימון פעילות מעבר לקו הירוק. כעת הם מנסים למסגר את שיתופי הפעולה עם האוניברסיטה העברית ככאלה שנופלים לתוך האיסור הזה. הדבר כבר יצר "תקדים" מדאיג במדינה מסוימת – וייתכן שיתפשט למדינות נוספות. שגריר לא נכנס לפרטים, אך הרמז ברור: נושא מיקום הקמפוסים (במיוחד הר הצופים

ועין כרם של העברית, או אריאל עבור אונ' אריאל) הופך לכלי בידי המחרימים לפסילת קשרים אקדמיים במישור הביורוקרטי-משפטי". זו רק דוגמה לאופן עבודה הרבה יותר יעיל של הארגונים האלה, אמר.

■ נזק תדמיתי כתוצאה מהמלחמה: פרופ' שגריר הצטרף לדברים שעלו כבר – שגל התמונות והדיווחים מהלחימה בעזה יוצר זעם עצום בחו"ל ופוגע בלגיטימציה של ישראל בעיני רבים, גם כאלה שאינם אנטישמים או אנטי-ישראלים מובהקים". למדינת ישראל נוצרת תדמית של מדינה ברוטלית", אמר במילים חדות. הרג האזרחים (נשים וילדים בעזה), הנראות הכבדה של ההרס וחוסר הבנה בעולם של מטרות המלחמה – כל אלה מובילים לכך שאצל חלקים גדולים מהקהל בעולם המערבי, ישראל וצה"ל נתפסים כבלתי-לגיטימיים. בהקשר אקדמי, המשמעות היא שגם אנשים שבאופן אישי אינם שונאי ישראל – יהססו להזדהות עמה, והם קרקע פוריה לקמפיינים הקוראים להחרים כל מה שקשור בישראל. "מבחינתם זה לא משנה אם 'רצח עם' זה המינוח הנכון או לא – העובדה היא שנהרגים המון אנשים חפים מפשע", הסביר שגריר.

■ הקשר הצבאי והלגיטימציה של צה"ל: שגריר תיאר כיצד המוסדות בישראל ניסו בעבר להתמודד עם הביקורת על הקשרים עם צה"ל: "אמרנו – בסך הכל חיילים באים ללמוד אצלנו, אנחנו לא נותנים להם הכשרה צבאית". טענה זו אולי הייתה אפקטיבית בעבר, אך כיום – כפי שהיטיבה לתאר פרופ' שמיר – משנשללת הלגיטימיות מצה"ל כולו, גם שיתוף פעולה אקדמי איתו הופך מוקצה. שגריר הודה שזה מציב את העברית (ומוסדות נוספים) בדילמה: האוניברסיטה העברית מארחת תוכניות מיוחדות לקצינים ולחיילים אקדמאים, וכעת גורמי חרם מציגים זאת כהוכחה לשותפות שלה ב"פשעי צה"ל". "יוצא שהאוניברסיטה העברית 'משתפת פעולה עם ארגון לא-לגיטימי", אמר, וזה מקרין עלינו מאוד". התוצאה היא שאנחנו מתקשים מאוד – קשה להתגונן מול טיעון כזה, כי אכן יש מעורבות בין האקדמיה לצבא (גם אם למטרות חיוביות).

■ ניתוקי קשר יזומים על-ידי אוניברסיטאות בחו"ל: פרופ' שגריר התייחס לתופעה שעליה רמזה פרופ' שמיר ואחרים – מוסדות בחו"ל המנתקים קשרים אך מבלי להצהיר רשמית שזו מחאה. הוא ציין שבחודשים האחרונים התקבלו בהנהלת העברית שורת הודעות על אי-חידוש הסכמים: פשוט לא מחדשים הסכמי שיתוף פעולה וחילופי סטודנטים", אמר. מדובר בהסכמים שהיו קיימים שנים, שחודשו באופן שגרתי, ולפתע האוניברסיטה השותפה מודיעה שתוקף ה-MOU (הסכם הבנות) פג והיא בוחרת שלא להמשיך אותו. תמיד הנימוקים טכניים או כלליים, חס וחלילה לא מזכירים את המילה חרם", אבל הסאב-טקסט ברור. הוא נתן דוגמה: אוניברסיטה בבריטניה שרק בספטמבר 2024 פנתה בהתלהבות לחידוש הסכם עם העברית – הדגישה עד כמה חשוב להם הקשר, שלחה טיוטות וכו'. 'ההסכם כבר עבר את כל הערכאות המשפטיות', מתאר שגריר, ופתאום באותו שבוע הם קיבלו מהמוסד שהוא מכתב נסיגה: "חשבנו שוב... מכל מיני סיבות החלטנו לא לחדש בכל זאת". מיותר לציין שברור להנהלת האונ' העברית מה באמת קרה שם – הלחץ הציבורי או הפנימי גרם לשינוי בעמדה.

תופעה זו – הימנעות מחידוש קשרים קיימים – הופכת לאסטרטגיה שקטה של חרם. במקום הכרזה דרמטית (שתזמין ויכוח ותגובה נגדית), פשוט "נותנים לדברים למות" באופן פורמלי. שגריר דיווח על 5–10 הסכמים בינלאומיים משמעותיים של העברית שכבר אבדו כך בתקופה האחרונה. על חלק מההסכמים האלה עבדו שנים, ציין, והצטער על אובדן הקשרים האקדמיים שפגע בעיקר בהזדמנויות לסטודנטים ולחוקרים צעירים.

היערכות האוניברסיטה העברית: פרופ' שגריר סיפר שהעברית הייתה בין הראשונות שהגיבו ארגונית אחרי 7/10. "הקמנו צוות ייעודי בשלב מוקדם מאוד", אמר. בראש הצוות עומדת פרופ' נטע ברק – קורן

(מהפקולטה למשפטים), והוא גיבש אסטרטגיית פעולה מוסדית. בשלב ראשון יישמה האוניברסיטה מספר קווי פעולה עיקריים, שמהדהדים את מה שתואר גם במכונים האחרים:

1. איסוף נתונים וסיוע פרטני: תיעוד כל מקרה שמדווח על ידי חברי הסגל, כדי לזהות דפוסים וכדי להיות מוכנים עם עובדות. במקביל, סיוע לחברי סגל שנפגעו – תמיכה של משרד קשרי חוץ או לשכה משפטית לכל מרצה שנתקל בסירוב פרסום, הזמנה שבוטלה, וכו'. שגריר מאשר שאמצעים כאלה תוארו גם ע"י מילאת שמיר (שציינה שהיא אישית טיפלה בחמישה מקרים בשבוע אחד).

2. פנייה אישית להנהלות מוסדות בחו"ל: חברי הצוות (ובפרט נשיא העברית, הרקטור וסגן הנשיא לקשרי חוץ) קיימו עשרות שיחות עם נשיאים ורקטורים של אוניברסיטאות בעולם ששקלו נקיטת צעדי חרם – חלקם תחת לחץ ציבורי או פנימי. בשיחות הללו נעשה מאמץ להסביר, לשכנע ולהניא אותם מצעדים כאלה. במקרים אחדים, אומרים בעברית, היה בכך תועלת: המוסד הזר פרסם לבסוף הודעה מאוזנת יותר, או בלם יוזמה שעלתה אצלו.

3. צעדים משפטיים משותפים: שגריר ציין שהאונ' העברית שותפה פעילה במהלך המשפטי שתיאר עמנואל נחשון. הוא נמנע מלפרט (כיוון שצפה שפרטים יינתנו בהרחבה על-ידי אחרים), אך אישר ששיגור מכתבי התראה באמצעות עו"ד אירופי וכן בחינת האפשרות של צעדי תביעה – הם חלק בלתי נפרד מהארסנל.

4. הפעלה של רשת קשרים אקדמית בינלאומית: צעד חשוב נוסף הוא ניצול הקשרים האישיים של חוקרים. לעברית (כמו למוסדות מחקר אחרים) יש אלפי בוגרים ועמיתים אקדמיים ברחבי העולם. הצוות ניסה לגייס קואליציות מבפנים: לפנות לפרופסורים ידידי ישראל במוסד שבו שוקלים חרם, כדי שאלו יביאו קול אחר בתוך הדיונים שם.

למרות כל האמור, פרופ' שגריר הודה בגילוי לב שבשבועות האחרונים גוברת התחושה "שכל זה כבר לא מספיק". ההסלמה שתיאר – הן בפעולות שקטות והן בעוינות הציבורית הגוברת – מובילה למסקנה שיש לחשב מסלול מחדש. אתמול בדיוק ישבנו לדיון פנימי והחלטנו שהשיטות האלה לא מספיק אפקטיביות נוכח ההחרפה, ציין. כעת נשאלת השאלה לאן ממשיכים, ואין לה עדיין תשובה ברורה. נרמז שהאוניברסיטה העברית תבחן צעדים אגרסיביים או מתוחכמים יותר בעתיד הקרוב, מתוך הבנה שהמצב חמור משהעריכו.

שילוב סטודנטים ואנשי סגל ערבים בהתמודדות: פרופ' שגריר נשאל ע"י כרמי לגבי העניין הייחודי של הרכב האוכלוסייה באוניברסיטה העברית. העברית, כמו הטכניון, מתגאה מזה שנים באחוז גבוה של סטודנטים ערבים ובשילוב החברה הערבית בקמפוס. כרמי שאלה כיצד נתון זה משפיע – והאם אפשר לרתום אותו למאבק בחרם (למשל, להראות לעולם שאין אפרטהייד). שגריר השיב שזהו עניין מורכב: ברוב הפניות שלנו למוסדות בחו"ל אנחנו מאוד מדגישים את הנתון הזה, אמר – דהיינו, הישראלים מזכירים לבני שיחם שבאוניברסיטה העברית כ-20% סטודנטים ערבים, וזה לא מידע מובן מאליו עבור זרים. רבים בחו"ל בכלל לא יודעים זאת (את אוניברסיטת חיפה מכירים כמעורבת מאוד, אך פחות מודעים למצב בדומה גם בעברית, בטכניון וכו'). הצגת העובדות הללו בהחלט עוזרת, וגורמת לחלק מהמוסדות בחו"ל לסגת מטענת ה"אפרטהייד בקמפוס" כשהם מגלים את המציאות.

עם זאת, שגריר ציין שניסיונות ממש לשלב באופן פעיל דוברים או נציגים ערבים מטעם האוניברסיטאות הישראליות – נתקלים בקשיים רגישים. הכוונה היא, למשל, לשלוח סטודנטית ערבייה מצטיינת או פרופסור ערבי מישראל לדבר בחו"ל בזכות האקדמיה הישראלית. לכאורה זו טקטיקה חזקה (הורסת את נרטיב האפרטהייד), אך בפועל "חלקם לא מרגישים נוח לחשוף את עצמם בחזית הזו", אמר שגריר בזהירות. הוא

הסביר: יש סטודנטים ואנשי סגל ערבים נפלאים שמזדהים עם מוסדם, אבל לבקש מהם להופיע פומבית בעולם ולהגן על ישראל – זה להעמיד אותם במצב עדין מול סביבתם. ואכן, סיפר שגריר, כשכמה סטודנטים ערבים הופיעו בסרטון רשמי של העברית שמציג את הדו-קיום בקמפוס, הם הותקפו קשות ברשתות החברתיות, קיבלו קללות ואיומים "במכתבים מכל העולם" (כנראה מגורמים פרו-פלסטיניים שראו בהם "משתפי פעולה"). גם פנימית, חלק מהסטודנטים הערבים חשים קונפליקט – הם רוצים להצליח ולעבוד באוניברסיטה, אך מזדהים עם סבל הפלסטינים בעזה ומתקשים להיות "הפרצוף של האוניברסיטה" במצב מלחמה. לכן, מסכם שגריר, זה כלי שלא פשוט להפעילו.

בשולי הדברים, פרופ' כרמי הוסיפה הערה: היא מרגישה שהאוניברסיטאות בישראל לא מבליטות מספיק את התרומה שלהן לחברה הערבית והפלסטינית – "לא הסברנו מספיק מה המשמעות של חרם אקדמי עבור הציבור שהחרם טוען שהוא מגן עליו", אמרה. הכוונה: יש לציין שחרם אקדמי פוגע גם (ואולי בעיקר) בסטודנטים הערבים הלומדים אצלנו, בפרויקטים מדעיים שמועילים לאזור, ובגישת אוכלוסיות מודרות להשכלה גבוהה. כרמי מציעה שזהו קו הסברה חשוב – להראות שדווקא האוניברסיטאות הישראליות מקדמות דו-קיום ואפשרויות לציבור הערבי, וחרם רק יזיק לאותה מטרה.

מר עמנואל נחשון (מתאם המאבק בחרם האקדמי – ור"ה)

עמנואל נחשון הציג עצמו וציין שהיה שנים רבות דיפלומט (מילא בין היתר תפקיד שגריר ישראל בבליגיה). "אני מכיר לא רע את העולם המבעבע הזה של האוניברסיטאות בבליגיה", אמר, בהתייחסו לידע שצבר על תנועות החרם באירופה. לפני כשנה (באביב 2024, מעט לפני המלחמה) פרש נחשון ממשד החוץ, ובדיוק אז פנה אליו פרופ' דני חיימוביץ, יו"ר ור"ה (ונשיא אוניברסיטת בן-גוריון), בבקשה להקים יחידה קטנה לריכוז פעילויות המאבק בחרם ברמה הארצית. נחשון נענה לאתגר, ומזה כמעט שנה הוא עומד בראש מערך תיאום ארצי כזה. הוא מדגיש שמדובר בצוות מצומצם, שעובד בשיתוף כל האוניברסיטאות. פעילות היחידה נחלקת לשני היבטים עיקריים: פנים-ארצי וחוץ-ארצי.

▪ בתחום הפנים-ארצי (תיאום בין האוניברסיטאות בישראל): נחשון מספר על שיתוף פעולה חסר תקדים בין המוסדות, שהתפתח מתוך ההבנה שכולם ניצבים בפני בעיה משותפת. באופן טבעי, הוא מציין, אוניברסיטאות הן גופים עצמאיים שנוטים להתחרות ולשמור מידע לעצמן (על תרומות, על פרויקטים, על משאבים). אולם לנוכח איום החרם, קרה דבר יוצא דופן: נוצרה חזית משותפת. היחידה שבראשה הוא עומד מפגישה נציגי כל האוניברסיטאות באופן קבוע, ו"כולנו מדברים באותה שפה ומתייחסים לאותם מקרים בשקיפות מלאה אחד כלפי השני". הדבר הזה, מדגיש נחשון קריטי לכולם ומועיל ביותר.

כצעד מעשי, הוקם מאגר מידע משותף שמוזן על-ידי סגני הנשיא לקשרי חוץ של כל האוניברסיטאות. בכל פעם שמתקבל דיווח על אירוע חרם חדש, הוא מתועד במאגר הארצי. כך יש ראייה עדכנית ורחבה – מי נפגע, איפה ומתי. המאגר מאפשר גם לפרסם "עדכון תקופתי על מצב החרם – "דו"ח פנימי המשקף מגמות (כמו מספר אירועים בחודש, חלוקה לפי מדינות וכו'). הנתונים האלה, לדבריו, חופפים במידה רבה למה שהציג פרופ' גולני (דוח מוסד נאמן), אך הם "חי ודינמי" ומשתנה מיום ליום. הדבר מאפשר לקבל החלטות מושכלות ולהגיב מהר – למשל, אם מזהה גל של בעיות בהולנד, מכוונים לשם מאמצים. נחשון אומר בפירושו: "זה מראה לנו את העלייה הדרמטית בחרם כפי שאנחנו חווים אותה", כולנו דיברנו תאורטית על החרפה – כעת המאגר נותן הוכחות מספריות לכך.

צעד נוסף בתחום הפנימי: היחידה העסיקה סטודנטית שמוגדרת "אחראית מעקב אחרי האויב". נחשון מסביר, יש אויב תנועת ה-BDS ואנחנו לא יודעים עליו מספיק. לא הייתה עד כה יחידת מודיעין לעקוב אחרי פעילות הגופים הללו. הסטודנטית אמונה על ניטור הרשתות החברתיות וערוצי התקשורת הפנימיים של ארגוני ה-BDS ברחבי העולם, ודולה משם מידע בזמן אמת. הדיווחים שלה מספקים תמונת מצב מהצד השני: כוונות, תוכניות, קמפיינים מתארגנים, ועוד. נתונים אלה חיוניים כדי להיות צעד קדימה.

בהקשר זה, מר נחשון הדגיש נקודה אסטרטגית: "חשוב לומר זאת בבירור – מטרת ה-BDS היא השמדת מדינת ישראל". הוא מזהיר שלא יהיו תמימים; גם אם מדברים על חרם על ההתנחלויות או על מוסדות, המטרה הסופית של מנהיגי ה-BDS היא פגיעה אנושה בישראל כמדינה. והם בחרו באוניברסיטאות כ"חוליה חלשה" לתקוף. למה חוליה חלשה? כי האוניברסיטאות תלויות בקשר עם העולם – מחקר, כנסים, שיתופי פעולה, סטודנטים זרים – כל אלו עורק חיים שלהן. לתקוע טריז בבינלאומיות של האקדמיה זה לפגוע בלב הפועם של ישראל". האוניברסיטאות הן המנוע הכלכלי, החברתי והאידיאולוגי של המדינה", אמר נחשון "ולכן הרצון של אויבינו הוא למקד בהן את המתקפה". הוא מבקש מכל הנוכחים להבין זאת: חרם אקדמי הוא לא מחאה נקודתית אלא חלק מאסטרטגיה כוללת לפגיעה בישראל דרך החלשת מוקדי הכוח שלה.

■ בתחום החוץ-ארצי (הזירה הבינלאומית): היחידה של ור"ה מתמקדת בשלושה אזורים עיקריים: מערב אירופה, ארה"ב וקנדה – שם מתרחשים מרבית אירועי החרם. מר נחשון מתאר שגישה מרכזית שלהם כרגע היא המאבק המשפטי:

הם שכרו את שירותיו של עורך דין אירופי מומחה, שפועל איתם בכל רחבי אירופה. עו"ד זה מסייע לנסח ולשלוח מכתבים רשמיים למוסדות אקדמיים בחו"ל כאשר מתרחש אירוע חרם. במכתבים מודגש שהאוניברסיטה הישראלית רואה בצעד שננקט הפרה של עקרונות אי-האפליה, ולעיתים גם של החוק המקומי. הישג משמעותי של המאמצים הללו, מספר נחשון, היה קבלת הצהרות רשמיות מהנציבות האירופית: בריסל הבהירה בכתב שכל ניסיון לפגוע בשיתוף פעולה במחקר במסגרת תכניות האיחוד האירופי עם ישראל מהווה אפליה אסורה. כאשר יש בידינו מסמך כזה מהרמה הגבוהה ביותר של האיחוד, אומרים בור"ה, קל יותר ללחוץ על אוניברסיטה סוררת לסגת – הרי היא מפרה באופן ברור את מדיניות האיחוד שעל כספו היא חיה. נחשון מדגיש: "הדברים האלה מאוד מאוד עוזרים לנו".

הוא מוסיף שהיה רוצה להרחיב את הפעילות הזו גם למישורים נוספים: להגביר את הלובי הפוליטי הפרו-ישראלי באירופה, וגם להשקיע יותר בדיפלומטיה ציבורית (הסברה). "כשמאשימים את האוניברסיטאות שלנו בשותפות לרצח עם או לאפרטהייד – אנחנו צריכים להגיב גם פומבית, לא רק במכתב שקט לנשיא אוניברסיטה" אמר. לדעתו, אסור להותיר את הזירה התקשורתית לרשות אויבי ישראל. יש לצאת במסרים שהאוניברסיטאות בישראל עומדות בסטנדרטים האתיים הגבוהים ביותר, ושכל הטענות נגדן הן שקרים או עיוותים. זה גם יחזק את ידידי ישראל בעולם: "יש לנו המון חברים בעולם", הזכיר, "אבל רובם מפחדים ושותקים, כי הם מרגישים בודדים". אם ישראל תעשה יותר רעש תקשורתי, אותם פרופסורים פרו-ישראלים יראו שהם חלק מרשת גדולה ולא יחששו להתבטא. זו משימה לא פשוטה אמר, "אבל היא הכרחית".

מר נחשון חיזק את תחושת הכלל שהוזכרה: המצב אכן הולך ומחמיר בחודשים האחרונים. עמנואל הציג תצפית מעניינת: דווקא בתקופת הפסקת האש הזמנית שהייתה בעזה (סוף נובמבר 2023), במקום לראות רגיעה – נרשמה הסלמה בפעולות החרם. הציפייה הייתה שאם יש הפוגה בלחימה, אולי ירד המתח בקמפוסים, אך קרה ההיפך: "בתקופה ההיא המצב התחיל להחמיר", אמר. ייתכן שהפסקת האש נתנה זמן לארגוני החרם להתארגן ולתגבר מאמצים. כך או כך, מאז סוף 2023 יש עלייה ברמת חומרת האירועים:

- ברך הנמוך, ציין נחשון, יש מקרים של סירוב סמוי – למשל עורך של כתב-עת שמחליט לדחות מאמר מישראל, או חוקר שמסרב לסקור מאמר של ישראלי. לא תמיד אנו יודעים אם סיבת הסירוב היא חרם או נימוק מקצועי, הודה (קשה להוכיח כוונת מכוון במקרה כזה).

- ברך הגבוה – המקרים המדאיגים במיוחד – אלו החלטות מוסדיות לנתק קשר. נחשון מדווח שיש "רשימה הולכת וגדלה" של אוניברסיטאות שהחליטו רשמית להקפיא שיתוף פעולה עם ישראל. אלו מוסדות משמעותיים במדינות חשובות, הדגיש. חלקם ניתקו עם כלל ישראל, אחרים לפחות עם האוניברסיטאות הגדולות (העברית ות"א הוזכרו כשני יעדים מרכזיים). מטבע הדברים, אוניברסיטאות גדולות ובעלות שם מושכות אש יותר – אבל נחשון מזהיר ש"בסופו של דבר זה יגיע לכולם". לא רק הגדולות; כל מוסד ישראלי עלול למצוא עצמו מוחרם אם המגמה תימשך.

לדעתו, יש לראות בזה תופעה כוללת ולא אוסף מקרים מנותקים. צריך "לחבר את הנקודות" – ואז מתגלה ציור ברור: יש כאן יד מכוונת ואסטרטגיה מאחורי ריבוי המקרים. מה שאנחנו רואים זו תופעה חמורה מאוד, אמר, שבסופו של דבר תפגע באקדמיה הישראלית לאורך זמן ובצורה קשה מאוד. לכן, הוא קובע, אנו חייבים לגבש אסטרטגיה עכשיו ולהצטייד בכלים המתאימים עכשיו, לפני שייגרם נזק בלתי הפיך.

מהם הכלים הנדרשים? מר נחשון שב ומדגיש: "שיתוף פעולה, אסטרטגיה משותפת, תקצוב משותף". במילים אחרות, איחוד כוחות מלא בין כל המוסדות – כי אף אחד לא יכול לבד. הוא מציין שעד כה כל הפעולות שנעשו במסגרת ור"ה הן מתקציבי האוניברסיטאות עצמן, ללא סיוע חיצוני, ודורשות משאבים לא מעטים (לדוגמה, העסקת עורכי דין, מומחי PR ועוד). (ייתכן שיהיה צורך בהקצאה משותפת נוספת כדי להרחיב פעולות – למשל, להקים שלוחה להסברה בחו"ל, או אירועי לובינג בבירות העולם. על האוניברסיטאות להבין שזה אינטרס קיומי משותף ולהשקיע בו בהתאם.

גם על תמיכה מוסדית מחו"ל לא ניתן כרגע לבנות: אוניברסיטאות בחו"ל כבר לא מוכנות להזדהות רשמית איתנו", אמר. ראינו שאפילו אלו שבעבר שיתפו פעולה – עכשיו שומרות מרחק. אמנם, הוא מזכיר, זה לא אומר שאין אנשים טובים בחו"ל שהם איתנו", – יש רבים – אבל המוסד כמוסד כבר ירא מלבטא תמיכה בישראל. מוסדות בעולם מתרחקים פומבית מישראל כדי להימנע מחצים ציבוריים, כפי ששמענו מהדוברים האחרים.

למרות תמונת המצב הקשה, עמנואל נחשון מדגיש: זה לא אומר שזה קרב אבוד. נהפוך הוא – זה קרב שאפשר להצליח בו! אבל ההצלחה תבוא רק אם נפעל בחוכמה ובנחישות. הוא מציע כמה תובנות יסוד להמשך:

- בניית קואליציות ורתימת ידידים: לזהות את כל שוחרי הטוב ברחבי העולם – פרופסורים, ארגוני סטודנטים, ארגונים יהודיים ונוצריים ידידותיים – ולחבר אותם יחד. כיום הם מפוזרים ומרגישים בודדים; עלינו ליצור רשת בינלאומית תומכת, מעין חזית של Academics Against Academic Boycott. אם נצליח לאגד קואליציה רחבה, כוחנו יגדל.

- מאבק מושכל, רציני ומותאם מקרה ("case by case") אין פתרון אחד לכל. צריך לבחון כל מקרה חרם – האם הוא מגיע מסטודנטים, מהנהלת מוסד, מארגון חיצוני – ולהגיב באופן המתאים. לפעמים מכתב מעורך דין יספיק, לפעמים נדרש לחץ ממשלתי באמצעות שגרירות, ולעיתים דווקא שיח ישיר עם עמיתים אקדמיים. כלומר, יש להכין ארגז כלים מגוון ולהשתמש בו בתבונה.

▪ הבנה שאנחנו נלחמים על העתיד הרחוק: נחשון מסכים עם הדוברים הקודמים שיש לחשוב שנים קדימה – 2026 ואילך. כל פעולה שנוקטים היום צריכה להביא בחשבון את ההשלכות ארוכות הטווח. למשל, אם נשענים כעת על תמיכה של פוליטיקאים כמו טראמפ (במאבק בקמפוסים בארה"ב), צריך לתהות מה יקרה בעוד 3-4 שנים אם הממשל שם יתחלף. הוא רומז שלא כדאי "למכור את הנשמה" לשום גורם זמני, כי אחר כך נשלם מחיר. עדיף לפעול באמצעים שיבטיחו בריתות רחבות ככל האפשר (דו-מפלגתיות בארה"ב, חוצות-מפלגות באירופה וכו').

בסוף הפאנל, ביקשה פרופ' כרמי מכל דובר לסכם בהמלצה או מסקנה אחת קצרה מניסיונו במאבק עד כה. להלן עיקרי הדברים שעלו בקצרה:

▪ פרופ' מילאט שמיר: הביעה דאגה מההתפתחויות בארה"ב וציינה שיש לעקוב אחר מדיניות הממשל הפדרלי כלפי סוגיית האנטישמיות בקמפוסים. פעולות כוחניות מדי (כגון צעדים שטראמפ נקט או מתכנן) עלולות להחמיר את הבעיה עבורנו, כי הן מציבות את תמיכת ישראל בתוך מחלוקת פנים-אמריקאית. יש חשש שאם מאבק ב-BDS יתויג כמזוהה עם טראמפ והרפובליקנים, הקהילה האקדמית הליברלית תגיב בהחרפה דווקא.

▪ פרופ' מיכל נאמן: ציינה שעלינו להיות ערים גם לצד שלנו – לוודא שישראלים אינם מנתקים עצמם מהעולם מתוך פחד. כבר עכשיו צעירים ישראלים מתלבטים האם ללכת לפוסט-דוקטורט במוסדות מסוימים בארה"ב, מחשש לאווירה עוינת. יש לכך פוטנציאל להשפעה ארוכת טווח (פחות ישראלים במוסדות עילית בעולם). מעבר לכך, נאמן חזרה והדגישה שהצלחת האקדמיה הישראלית אל מול החרם קשורה במידה רבה למה שישראל כמדינה תעשה בתוכה. היא רומזת שהמשך קיום הדמוקרטיה הישראלית והלכידות החברתית ישליכו ישירות על חוסן האקדמיה. למרות הקשיים העצומים, היא קוראת לא לאבד תקווה – להמשיך להיאבק יחד, באחדות ובנחישות, מתוך אמונה בערכי האמת והמחקר.

▪ מר עמנואל נחשון: ציין שנושא זיהוי ישראל עם מגזר פוליטי מסוים בעולם עלול להזיק. הוא הזהיר מפני מצב שבעוד כמה שנים, לאחר תקופת טראמפ (אם ישוב לשלטון), תסבול ישראל מתדמית חד-צדדית בארה"ב – מדינה שמזוהה רק עם צד פוליטי אחד (הרפובליקנים) ולא נהנית עוד מתמיכה משני צידי המפה. ישראל הופכת מזוהה יותר ויותר עם טראמפ, ופחות דו-מפלגתית – זה עלול להיות מחיר כבד בעתיד", אמר. נחשון מדגיש את הצורך להשאיר את התמיכה בישראל עניין מקובל משמאל ומימין כאחד, אחרת האקדמיה האמריקאית – שנוטה לשמאל – תגיב בהתרחקות גדולה אף יותר מאיתנו.

בסיום, הודתה פרופ' רבקה כרמי לכל הדוברים. מאוד נעמתם לכולנו, אמרה, וציינה שהיא מרוצה לראות שבפחות משנה הוקמו תשתיות ויש אנשים מעולים המטפלים בנושא מטעם האקדמיה. הנושא הזה, לפחות בידיים שלנו באקדמיה, "בידיים טובות", סיכמה בעידוד. יחד עם זאת, ציינה בהערת אגב את העובדה שאין כלל נציגי ממשלה בפאנל: כנראה לא במקרה, רמזה, וחיזקה את מה שנאמר – שההתמודדות מוטלת על כתפי האוניברסיטאות בעיקר. הפאנל הסתיים בקריאה של המנחה והמשתתפים להמשיך בשיתוף הפעולה בין המוסדות, להרחיב את המאמצים בכל החזיתות, ולא להרפות למרות המגמה המטרידה בשטח. ההתמודדות עם החרם האקדמי אמנם מתעצמת, אך המוסדות בישראל נחשים להתמודד עמה במקצועיות, באחריות ובחזית מאוחדת.

נעמי בק – מתוך דבריה ביום העיון

נעמי בק חיזקה את דברי הפתיחה והתייחסה לאופן שבו המועצה להשכלה גבוהה וות"ת נוקטות פעולה בנושא. היא ציינה כי וות"ת לא מבצעת איסוף שיטתי של נתונים על מקרים של חרם אקדמי, אך אלו נאספים ע"י ור"ה וע"י מוסד שמואל נאמן. בין הצעדים שננקטו עד היום: שליחה של מכתבים רשמיים לגורמים מקבילים בחו"ל, חלקם בשיתוף פעולה עם האקדמיה הלאומית למדעים ועם הקרן הלאומית למדע.

בק ציינה כי לאור התגברות הגישה העוינת, המועצה שמה לה למטרה להמשיך ולחזק את שיתופי הפעולה הבינלאומיים דווקא בתקופה זו. היא הדגישה כי על אף הקיצוצים התקציביים הרוחביים, לא רק שות"ת הצליחה להגן על התקציב הייעודי לקידום שיתופי פעולה – אלא אף להגדיל אותו. במסגרת המתווה החדש – LAP – שהוצג מוקדם יותר על ידי דניאל זייפמן, הוקצה בתחילת התכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח סכום של 120 מיליון ש"ח לקידום שת"פ בינ"ל באמצעות תכניות מענקי מחקר בילטרליות עם מדינות נבחרות – ובישיבת וות"ת האחרונה הוחלט על תוספת של 80 מיליון ש"ח נוספים, כך שהיקף התקציב הנוכחי של תכנית ה-LAP עומד על 200 מיליון ש"ח עד לשנת תשפ"ח.

כמו כן, ציינה בק כי מתקיימים מאמצים נוספים מול נציבות האיחוד האירופי, בעיקר בכל הקשור להשתתפות של חוקרים ישראלים במאגדים של Horizon Europe. לדבריה, בעוד חוקרים ישראלים זוכים במענקי ERC רבים ביחס למדינות אחרות, שיעור השתתפותם במאגדים רב-לאומיים עדיין נמוך. יש סיבות רבות לכך, אבל אנחנו כרגע רוצים להבין האם ניתן לשחרר חלק מן החסמים באמצעות תכנית ייעודית לנושא.

דבריה נחתמו באמירה ברורה: גם בתקופה קשה וסוערת, שיתופי הפעולה הבינלאומיים הם בעדיפות אסטרטגית במערכת ההשכלה הגבוהה, והמאמצים בתחום זה נמשכים כל הזמן.

סיכום דברי פרופ' ברק מדינה בכנס בנושא התמודדות עם החרם האקדמי

פרופ' מדינה פתח בהסבר כי בהתייחסות להיבטים המשפטיים של המאבק בחרם אקדמי, נוטים לחשוב במונחים של "כלים" שעומדים לרשותנו. אולם המשפט עוסק לא רק בכלים מעשיים אלא גם בערכים – כלומר, הוא מגדיר מה מותר ומה אסור. מכאן נובעת השאלה הבסיסית: אילו סוגי קריאות ומעשים של חרם אקדמי אסורים מבחינה משפטית ואילו מותרים, ובהתאם – אילו כלים קיימים כדי להתמודד עם החרם כאשר הוא אסור.

בטרם צלל לעומק הסוגייה המשפטית, הוא השמיע אמירה מכוונת-פרובוקציה: תנועת ה-BDS הקוראת לחרם על ישראל כלל אינה רלוונטית (או לכל היותר זניחה) בסוגיית החרם האקדמי. לדבריו, אותם גורמים רדיקליים "משוגעים" יחרימו את ישראל בכל מקרה, ללא קשר למה שנעשה, והם פועלים כך כבר כ-20 שנה וכנראה ימשיכו. תמיד יהיו, מצד אחד, אנשים שיתמכו בנו ללא סייג, ומצד שני כאלה שיתנגדו לנו באופן נחרץ. אולם "המסה הקריטית" – ראשי מוסדות, חוקרים וחוקרות, סטודנטים וסטודנטיות – היא האוכלוסייה ההגיונית, הרציונלית וההגונה שמוכנה להקשיב. לכן, כאשר חושבים מה לעשות אל מול החרם, יש למקד את המאמצים בקבוצה הגדולה הזו באמצע.

פרופ' מדינה הביע הסכמה מלאה לרבות מההצעות שעלו לפניו בכנס בהתמודדות עם החרם (כגון הגברת ההסברה ושיפור הדרך שבה אנו מציגים את עשייתנו). עם זאת, הוא הוסיף שלעתים כדאי גם להקשיב

לביקורת המופנית כלפינו. לא כל מה שאנחנו עושים הוא מושלם, ויש פעולות והתנהלויות בצד שלנו שעלולות להשפיע על תגובת העולם אלינו.

הוא ציין שאם החרם מכון בעיקר נגד מדיניות ממשלת ישראל, הרי שכמוסדות אקדמיים אין בידינו אפשרות ממשית לשנות את מדיניות הממשלה. כאזרחים פרטיים אנו יכולים לנסות להשפיע, אבל כנציגי מוסדות הטווח מוגבל. עם זאת, לדבריו, אין להסיק מכך שאין לנו מה לעשות; לא כל תפקידנו מסתכם בניסיון לשכנע את תומכי החרם שהם טועים. עדיין קיימות פעולות שביכולתנו לנקוט במרחב האחריות שלנו.

לדבריו, האופן שבו אנו מתנהלים בעצמנו יכול להשפיע. הוא הביא כדוגמה את סוגיית חופש הביטוי בקמפוס, שעלתה קודם במהלך הכנס: באיזו מידה האוניברסיטאות בישראל מגינות על חופש הביטוי ומאפשרות גם השמעת עמדות ביקורתיות בתחומן? עמיתינו בחו"ל ערים לנעשה כאן. פרופ' מדינה ציין שמניסיונו, גורמים אקדמיים מחו"ל מרבים להזכיר פרשה שהתרחשה באוניברסיטה העברית ועסקה בחברת סגל, ושואלים: "מה אתם עושים כדי לעודד חופש ביטוי לקבוצות שונות בקמפוס? והאם אתם מאפשרים השמעת דעות ביקורתיות?"

פרופ' מדינה הדגיש שחשוב לגלות סולידריות כלפי אחרים, ולא רק להתמקד בעצמנו. הוא הזכיר דיון מפאנל קודם באותו יום, שעסק בתגובות בקמפוסים בארה"ב (בהקשר להתבטאויות סביב אירועי טרור והתגובה להן שם), ותהה האם המוסדות האקדמיים בישראל מביעים תמיכה גם בעמיתיהם מעבר לים – ולא רק מתמקדים בקשיים של עצמם. ברוח זו, הוא סיפר כי בעקבות מתקפת הטרור הקשה על ישראל ב-7 באוקטובר, הוא יזם מכתב שנשלח לנשיאת אוניברסיטת הרווארד (בחתמת רקטור ונשיא האוניברסיטה העברית). זאת כתגובה לגילוי דעת שפרסמו 33 ארגוני סטודנטים בהרווארד, שלדבריו הצדיקו למעשה את הטבח שחמאס ביצע (אמירה שאותה כינה "קשקוש" שאי אפשר לעבור עליה בשתיקה). במכתב דרשו הנהלות האוניברסיטה העברית לגנות בפומבי את אותו גילוי דעת. פרופ' מדינה העריך כי צעד זה תרם ל"כדור שלג" של לחץ ציבורי, שהביא הנהלות אוניברסיטאות בארה"ב לנקוט עמדה ברורה מול ביטויי תמיכה בטרור.

הוא אף הוסיף, באמירה בלתי שגרתית, ש"לא יקרה שום אסון" אם מוסדות אקדמיים בישראל יביעו סולידריות גם עם חפים מפשע בצד הפלסטיני. לא כל תושבי עזה הם טרוריסטים, ציין, ואפשר להפגין אמפתיה גם לסבלם של הלא-מעורבים. עמדה מוסרית כזו מבדילה אותנו, לדבריו, ממהלכים מסוימים הננקטים כעת בארה"ב "בשמנו" – רמז לביקורת שלו על צעדים גורפים נגד גורמים פרו-פלסטיניים המוצגים כהגנה על ישראל.

לאחר מכן התייחס פרופ' מדינה להתפתחות אקטואלית בארה"ב: המכון הלאומי לבריאות (NIH) הודיע שלא יעניק מענקי מחקר לחוקרים המשתייכים למוסד אקדמי שבו לא קיימת תוכנית לקידום גיוון והכלה (Diversity, Equity, Inclusion) או תמיכה ב-BDS. כלומר, הרשויות הפדרליות כרכו יחד תמיכה בערכי גיוון ושוויון עם תמיכה בחרם על ישראל כאילו היו שקולים. הוא מתח ביקורת על כריכה זו, וסבר שאין סיבה שאנו בישראל נגיב אליה בפסיביות. לדעתו, על האוניברסיטאות בארץ להעביר מסר ברור של אי-הסכמה למגמה הזאת, במקום לחשוש רק מ"מה שיעשו לנו".

עם זאת, פרופ' מדינה הודה ביושר שייתכן ואלה שטוענים "אין מה לעשות" צודקים במידה מסוימת – אולי באמת לא חשוב מה נעשה, עדיין ימשיכו לתקוף אותנו בחו"ל. הוא ציין שגם כיום האקדמיה בישראל היא במידה רבה "נווה מדבר" של סובלנות, דיאלוג וחופש ביטוי, וזה לא מנע מתקפות נגדנו. יכול להיות שגם מאמצים נוספים לא ישנו את המצב. אולם לדבריו, עלינו לזכור שאם נפעל בפחד ונגביל את עצמנו מחשש

לתגובת הממשלה (עוד חוקים נגדנו וכו'), או מנגד אם נוותר ונהיה סלחניים מדי – בכל תרחיש נשלם מחיר כלשהו. לכן אולי מוטב פשוט לעשות את מה שנכון וצודק בעינינו, במקום להתנהל רק מתוך חששות.

הוא הבהיר שאינו מתיימר להציג פתרון יחיד לכל. למשל, בשאלת גבולות חופש הביטוי בתוך הקמפוס יש קשת דעות לגיטימיות, ואין אמת מוחלטת אחת. כוונתו לא הייתה לקבוע מדיניות פרטנית אלא להדגיש שנושאים "פנימיים" אלה – כמו מידת הסובלנות שאנו מיישמים בתוכנו ומידת המחויבות שלנו לחופש אקדמי – משפיעים גם על סוגיית החרם. הם אינם מנותקים מההקשר הרחב, אלא חלק מהאופן שבו העולם מתייחס אלינו.

בשלב זה התמקד פרופ' מדינה במוקד המשפטי של דבריו – גבולות החוקיות של חרם אקדמי וכלי המאבק המשפטיים בו. הוא ביקש להבחין בין חרם "חוקי" ל"לא חוקי" (כלומר, בין צעדים לגיטימיים לכאלה שדינם אסור), ולסקור מה ניתן לעשות מבחינה משפטית כנגד החרם הבלתי-לגיטימי.

הוא תיאר **התפתחות הדרגתית** שחלה בתופעת החרמות:

רמה אישית – בעבר (ועד היום) היו החלטות חרם ברמת הפרט – סטודנט או איש סגל שמחליט על דעת עצמו להחרים גורם ישראלי, להפגין נגדו, לא להזמין לכנס וכד'. תופעה זו תמיד הייתה קיימת ברקע. **רמה מוסדית** – בהמשך הופיעו מקרים של החלטה מוסדית רשמית – אוניברסיטה או פקולטה שמצהירה שלא תקיים שיתופי פעולה מוסדיים עם ישראל. הדבר התבטא בעיקר בהשעיית תוכניות של חילופי סטודנטים, סירוב לחתום על הסכמי שיתוף פעולה, ביטול ביקורים רשמיים וכדומה. **שלב חדש וחמור** – בחודשים האחרונים חל מפנה דרמטי: החלטות של מוסדות אקדמיים בחו"ל האוסרות במפורש על חברי הסגל שלהם לשתף פעולה עם ישראלים. כלומר, לא רק שהמוסד עצמו לא יחתום על הסכם עם אוניברסיטה בישראל, אלא שהוא מונע מחוקריו באופן יזום לעבוד עם חוקרים מישראל או להזמיןם, אפילו אם באופן אישי היו רוצים. איסורים אלה מגובים לעיתים בהחלטות של "ועדות אתיקה" באותם מוסדות, או בנחיות הנהלה.

לדברי פרופ' מדינה, המעבר מחרם שהוא בחירה אישית לחרם שמוכתב מלמעלה ברמת המוסד משפיע ישירות על שאלת חוקיותו. כאשר גוף מוסדי כופה על כל אנשיו להחרים, הפגיעה בחופש האקדמי ובחופש הביטוי קשה בהרבה, ולכן גם מעמדו המשפטי של החרם רעוע יותר. יש הבדל מהותי בין זכותו של אדם פרטי לבחור עם מי לעבוד, לבין החלטה גורפת של אוניברסיטה המגבילה את חופש הפעולה של כל מרציה. במצב השני מתעוררות ביתר שאת שאלות משפטיות של פגיעה בזכויות ובחופש האקדמי.

הוא המשיך והבחין כי גם הנימוק הרשמי לחרם משנה:

לעיתים מוצג נימוק "ניטרלי" (אפור) – למשל, הימנעות משיתוף פעולה מטעמי ביטחון או לוגיסטיקה. חוקר או סטודנט מחו"ל עשוי לחשוש לבוא לישראל בשל סכנת טילים, אזעקות ומצבי חירום, וזה כשלעצמו נימוק מובן. נימוקים כאלה יכולים להיות כן לגיטימיים, אך יש מקרים בהם הם רק מסווה למניע אמיתי אחר לחרם. פעמים רבות הנימוק הוא פוליטי במובהק – מחאה נגד התנהלות קונקרטית של מוסד בישראל (למשל, טענה שאוניברסיטה ישראלית משתפת פעולה עם הצבא או פועלת בשטח כבוש); ביקורת על פגיעה בחופש הביטוי בתוך הקמפוס הישראלי; או מחאה נגד מדיניות ממשלת ישראל מתוך ראיית האקדמיה כ"משתפת פעולה" עם המדינה. מניעים אלה מציפים דיון האם חרם על בסיס כזה הוא לגיטימי או חורג מהמקובל.

כדוגמה, ציין פרופ' מדינה את החלטת פורום הרקטורים בספרד: כלל הרקטורים של האוניברסיטאות בספרד החליטו במשותף שלא לשתף פעולה עם מוסדות בישראל, אך לא באופן גורף ובלתי מותנה. הם הכריזו שלא

יעבדו עם מוסד אקדמי ישראלי אלא אם אותו מוסד יצהיר בפירוש שהוא מחויב לכבד את המשפט הבין-לאומי ולפעול לשלום. תנאי דומה הופיע גם בהחלטות של מספר אוניברסיטאות בהולנד. בכך, לכאורה, הם אינם מחרימים "בגלל שאתה ישראלי", אלא דורשים מהשותף הישראלי התחייבות עקרונית לערכים מסוימים כתנאי לשיתוף פעולה. התעוררה השאלה האם מדיניות כזו היא לגיטימית – הרי אין כאן חרם אוטומטי על בסיס זהות לאומית, אך מאידך זו דרישה פוליטית חריגה משותף אקדמי. פרופ' מדינה תהה אם צעד כזה הוא מתקבל על הדעת או שהוא למעשה סוג של חרם בתחפושת.

כדי לחדד את הדיון, הגדיר פרופ' מדינה שחרם אקדמי פירושו הימנעות משיתוף פעולה מטעמים שאינם ענייניים-אקדמיים. כלומר, סירוב לקשר מדעי או מוסדי לא בגלל חוסר התאמה מקצועית או העדר מצוינות אקדמית, אלא בשל שיקול חיצוני (פוליטי, אידאולוגי וכדומה) הקשור לזהות או למדיניות של הצד השני.

הוא ציין שהקושי הוא שחרם כזה עשוי לנבוע מסיבות שונות מאוד: זה יכול להיות מניע פסול, מפלה או של שנאה (למשל אנטישמיות), וזה יכול להיות מניע של מחאה מוסרית – למשל, חוקר שמסרב לעבוד עם אדם שהיווה חלק ממעשה בלתי-מוסרי לדעתו. כולנו, אמר, כנראה נמנע משיתוף פעולה עם אקדמאי שהורשע בעבירה מתועבת; כך שחרם יכול במקרים מסוימים להיתפס כמוצדק מבחינה מוסרית. האתגר הוא לקבוע מתי החרם הוא לגיטימי ומתי לא.

פרופ' מדינה הדגיש שקריאה לחרם, כשלעצמה, היא ביטוי מוגן בשיח הדמוקרטי. הוא הזכיר שפסק דין של בג"ץ לפני כעשור פסל סעיף בחוק שהטיל אחריות בנזיקין על מי שקורא לחרם – בדיוק מהטעם שזה פוגע יתר על המידה בחופש הביטוי. החוק (חוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם) ניסה לקבוע שמי שקורא לחרם על ישראל או אפילו על מוסד בשטחי יהודה ושומרון יחויב בפיצוי ללא צורך בהוכחת נזק; בית המשפט ביטל זאת. לכן, עצם ההבעת דעה בעד חרם – גם אם היא מקוממת – אינה בלתי-חוקית.

השאלה המרכזית, אם כן, היא מה הבסיס לחרם. פרופ' מדינה הציע לחלק באופן תיאורטי את המקרים לשלוש קטגוריות:

חרם מוצדק (מבחינה מוסרית) – קריאה לחרם המתבססת על עוול ממשי שמושא החרם אחראי לו. במצב כזה, כאשר היסוד המוסרי מוצק (למשל מעורבות של המוסד המוחרם בהפרות זכויות אדם חמורות), החרם לגיטימי גם משפטית.

חרם פסול (מבחינה מוסרית) – קריאה לחרם שנובעת ממניע בלתי-ענייני או מפלה, ולא מעוול מוחשי שהצד המוחרם ביצע. זהו המקרה שבו החרם נראה לא צודק מבחינה מהותית (למשל חרם על חוקרים ישראלים רק בשל היותם ישראלים). כאן עולה הדילמה האם חרם בלתי-מוסרי כזה צריך להיות גם בלתי-חוקי, או שדווקא במדינה חופשית מאפשרים גם "דברים לא צודקים" להיאמר ולהיעשות בשם חופש הביטוי והמצפון. **אזור דמדומים** – מצבים גבוליים שבהם הקריאה לחרם אמנם נובעת מטעמים בעייתיים, אך לא ברור אם יש הצדקה לאסור אותה בחוק. הוא הכיר בכך שההבחנה בין קטגוריה 2 ל-3 אינה חדה, ובשל מגבלת הזמן לא נכנס לעומק הדיון הזה, אך הדגיש שיש מרחב שבו ההחלטה מה לאסור משפטית אינה טריוויאלית.

פרופ' מדינה ציין שיש לשקול **קריטריונים שונים** בהערכת כל מקרה של חרם: **חומרת הסיבה לחרם** – עד כמה חמור הדבר שמייחסים למושא החרם (העוול שבגיניו מחרימים)? חרם עקב פשע מלחמה ברור שונה מחרם עקב מדיניות שמעוררת מחלוקת אך אינה עברה מוסרית מוחלטת. **מידת הקשר של המוחרם לעוול** – האם הגוף או האדם שמוחרם הוא מי שביצע את המעשה הפסול, או שהוא רק מזוהה עמו עקב שיוך כלשהו? למשל, האם מחרימים אקדמאי בשל מדיניות ממשלתו (שהוא אישית לא קבע), או בשל מעשה שהוא עצמו עשה?

אופן הטלת החרם – האם ההחלטה על החרם מתקבלת כמדיניות כללית ועקבית, או באופן סלקטיבי? האם ניתנה לנפגע האפשרות להשמיע את צדדיו (זכות טיעון) לפני חריצת הגורל? האם ההחלטה מנומקת ומבוססת על עובדות שנבדקו?

היקף הפגיעה – האם זהו אדם פרטי שבוחר לא לעבוד עם אחר (פגיעה נקודתית), או מוסד שכופה על קהילתו כולה להחרים (פגיעה רחבה וממסדית יותר בזכויות רבים).

אופי המניע – האם החרם מבטא יחס מפלה או גזעני? לדוגמה, חרם על ישראלים באשר הם, מתוך שנאה כללית, מהווה פגיעה חריפה בעקרון השוויון ופוגע באופן משמעותי בקורבנות החרם.

שיקולי מדיניות – יש להביא בחשבון גם את התועלת או הנזק שבצעדי החרם: האם החרם משיג מטרה לגיטימית, או שהוא צעד לא יעיל שמזיק למטרות צודקות יותר? אם החרם בעיקר גורם נזק וחוסם דיאלוג בלי לקדם פתרון, זה טיעון כבד משקל כנגדו.

כדי להדגים מדיניות מאוזנת בנושא, סיפר פרופ' מדינה על יוזמה בבליה: אמנת לובן של מועצת האוניברסיטאות הפלמית. מסמך זה, לדבריו, מנסח עקרונות ברורים להחלטה על שיתוף או אי-שיתוף פעולה. הוא מציע לבצע לכל התקשרות אקדמית הערכת זכויות אדם. לפי האמנה, רק אם השותף הפוטנציאלי אשם בהפרות רציניות ושיטתיות של זכויות אדם (ובפרט אם יש לו מעורבות ישירה במעשים חמורים) – רק אז אפשר לשקול ניתוק קשרים. הם נותנים דוגמאות: למשל, אם מוסד חינוכי כלשהו מפלה באופן שיטתי אנשים בשל דעותיהם הפוליטיות; או אם הוא מפטר אנשי סגל בגלל עמדותיהם; או אם הוא נוקט סנקציות נגד סטודנטים שמוחים. מקרים כאלו עשויים להצדיק הימנעות מקשר. האמנה גם דורשת הליך מסודר: בירור מקדים של העובדות, מתן זכות תגובה למוסד שעומדים להחרים, והחלטה עקבית לפי קריטריונים ידועים. פרופ' מדינה שיבח את המודל הזה, אף שציין בצער שהוא לא תמיד מיושם בפועל.

לאחר הדיון העקרוני, פנה פרופ' מדינה לסקור **כלים משפטיים מעשיים** שעשויים לסייע בהתמודדות עם חרמות אקדמיים:

הישענות על כללי המוסד המחרים עצמו – לעיתים קרובות ניתן לפנות אל הקוד האתי או תקנון ההתנהלות של המוסד שמחרים אותנו. למרבה האירוניה, מוסדות שמכריזים על חרם אינם בהכרח פועלים בהתאם לעקרונות שהם עצמם קבעו. לא פעם הם לא טרחו לתקשר איתנו לפני ההחלטה, לא ביקשו מידע או תגובה, ואפילו לא הודיעו רשמית על החלטתם. במידה ויש כללים כתובים המחייבים, למשל, הליך הוגן או מניעת אפליה – כדאי לדרוש את עמידתם שלהם בכללים אלו. ניתן לחשוף בכך את חוסר העקביות וההגינות שבהחלטתם.

טיעון של פגיעה בחופש אקדמי ובחופש הביטוי – חרם אקדמי פוגע בעקרון הבסיסי של חופש הדעות והדיון. הוא שולל מחוקרים ומסטודנטים בחו"ל את האפשרות לשמוע עמיתים מישראל, ומחוקרים בישראל את היכולת להשמיע את קולם בזירה הבין-לאומית. במילים אחרות, החרם מהווה פגיעה בחופש המחשבה והביטוי של כל הצדדים המעוניינים בדיאלוג אקדמי. ניתן, אם כן, לטעון שהוא נוגד את הערכים האקדמיים האוניברסליים של פתיחות והחלפת ידע.

הפעלת דיני איסור אפליה – ניתן לפנות לחוקים נגד אפליה, הקיימים ברבות ממדינות המערב. בארה"ב למשל, סעיף 6 לחוק זכויות האזרח אוסר על כל מוסד המקבל מימון פדרלי להפלות על בסיס לאום, גזע, דת וכד'. במקביל, סעיף 7 לאותו החוק אוסר על מעסיקים (לרבות אוניברסיטאות) להפלות עובדים. חוקים אלה, שנחקקו במקור כדי להגן על מיעוטים, משמשים כיום גם נגד חרם אנטי-ישראלי: למשל, אוניברסיטה אמריקאית ציבורית שתחרים מרצה מישראל עלולה להיחשב כמפלה באופן שמפר את תנאי המימון הפדרלי

שלה. בנוסף, בכמה מדינות בארה"ב יש חוקים ייעודיים נגד BDS האוסרים על מוסדות ציבוריים להשתתף בחרם על ישראל או להשקיע בגופים שמחרימים.

באירופה, לעומת זאת, אין הבחנה כזו בין גופים פרטיים לציבוריים – כולם כפופים לדיני שוויון מחמירים. אוניברסיטה אירופית שמדירה ישראלים עלולה להפר ישירות את חוקי איסור האפליה הלאומיים או של האיחוד האירופי. אמנם קיימים קשיים פרוצדורליים (למשל הצורך שהתובע יהיה מי שנפגע אישית), אך במישור העקרוני חרם על רקע מוצא לאומי מנוגד בבירור לערכי השוויון המעוגנים בחוק.

הצגת החרם כאנטישמיות – דרך נוספת היא למסגר את החרם כפגיעה ביהודים ובישראלים ככאלה, כלומר כסוג של אפליה אנטישמית. במצב זה אפשר לדרוש מהרשויות להפעיל נורמות נגד הסתה גזענית, המחייבות פעולה נגד אנטישמיות. כמובן, עולה השאלה מהי בדיוק אנטישמיות בהקשר הזה. פרופ' מדינה הזכיר את הגדרת העבודה הבין-לאומית לאנטישמיות של IHRA (הברית הבינ"ל לזיכרון השואה), שזוכה לאימוץ גובר בעולם. לפי הגדרה זו, ביקורת עניינית על ישראל כשלעצמה אינה אנטישמיות; אך יישום סטנדרט כפול שבו ישראל נדרשת להתנהגות שאף מדינה אחרת לא נדרשת לה, או שלילת עצם זכות קיומה של מדינה יהודית, מהווים אנטישמיות. דוגמה שהביא: פורסמו לאחרונה הנחיות הקובעות שאין לדרוש מסטודנט יהודי להצהיר שהוא מתנגד למדינת ישראל או לציונות אך ורק בשל יהדותו – דרישה שכזו מוגדרת כהתנהלות אנטישמית מפלה.

לסיכום חלק זה, הדגיש פרופ' מדינה שאנחנו רשאים וצריכים לדרוש עקביות ושוויון מהשותפים האקדמיים שלנו בעולם. על מוסדות בחו"ל לבחון כל מקרה לגופו, להימנע מסטנדרטים כפולים, ולהחליט על בסיס אמות מידה עקרוניות ואחידות – ולא משום שישאל האם "מקרה מיוחד". הוא ציין שהרעיון של הקמת ועדות זכויות אדם באוניברסיטאות (לסקור את שיתופי הפעולה הבין-לאומיים של המוסד) הוא טוב בתיאוריה, אך הבעיה טמונה ביישום: אם ועדות כאלו אינן פועלות בשקיפות, בעקביות ובלי משוא פנים – למשל, אם הן נוקטות גישה מחמירה במיוחד דווקא כלפי ישראל – הרי שהן מחטיאות את מטרתן.

בסיום דבריו, חזר פרופ' מדינה והדגיש שלא הכול דטרמיניסטי וכי איננו רק קורבנות פסיביים של האירועים. למוסדות האקדמיה בישראל יש חלק והשפעה גם הם בהתפתחויות. דווקא המצב הקשה הנוכחי יכול לשמש כתמריץ לשיפור עצמי. במקום רק להתגונן, עלינו לבחון ביושר האם אנו נוהגים בצורה מיטבית והיכן ניתן לתקן. גם אם צעדים שננקוט לא יספיקו כדי להפוך מתנגדים לתומכים, בוודאי שאין בהם נזק – והם עשויים לכל הפחות לחזק את עמידתנו הערכית. במסר אופטימי זה חתם פרופ' מדינה את הרצאתו.

הפאנל השני בנושא פעילות העמותות כנגד החרם האקדמי

רוברט זינגר מנחה הפאנל, מר רוברט זינגר, יו"ר, Spero Impact Solutions משמש גם כיו"ר The Center for Jewish Impact וחבר דירקטוריון בעמותות משפיעות נוספות. הוא מילא תפקידים בכירים בזירה הציבורית, הביטחונית והדיפלומטית, ושימש בעבר כמנכ"ל וסגן נשיא הקונגרס היהודי העולמי וכמנכ"ל ויו"ר חבר הנאמנים של אורט העולמי.

רקע ופתיחה: זינגר פתח בדברי מסגרת על חומרת התופעה של חרם אקדמי ואנטישמיות בקמפוסים כיום. הוא ציין בצער כי בשנת 2025, כ־80 שנה לאחר השואה, נאלצים לעסוק שוב בנושא חרמות נגד יהודים – הפעם בזירה האקדמית. הוא הדגיש מספר נתונים מדאיגים: בשנה האקדמית הנוכחית בארה"ב תועדו

למעלה מ-1,400 תקריות אנטישמיות בקמפוסים (פי חמישה מבשנה הקודמת) בכ-360 מוסדות וב-46 מדינות. בבריטניה נרשמה עלייה דומה, וצרפת דיווחה ש-9 מכל 10 סטודנטים יהודים חוו אנטישמיות במהלך לימודיהם. זינגר תיאר מציאות בה סטודנטים יהודים מתחבאים בספריות מפחד מהפגנות אוהדות חמאס, ומרצים חוששים ללמד על ישראל או להזדהות כישראלים. הוא הדגיש שהשלכות החרם פוגעות לא רק באנשים אלא במהות האקדמיה: שיתופי פעולה מוסדיים מופסקים, תוכניות חילופי סטודנטים מוקפאות ומחקרים מבוטלים מסיבות שאינן אקדמיות אלא פוליטיות.

הצגת הפאנל: זינגר הסביר שהפאנל יתמקד בדרכי הפעולה של ארגונים ועמותות הנאבקים בגל החרם והאנטישמיות האקדמית, במיוחד לאחר אירועי שבעה באוקטובר. הוא הציג את המשתתפים לפי סדר:

- **קרול נוריאל** – מנכ"לית הליגה נגד השמצה (Anti-Defamation League – ADL) בישראל.
 - **שגית שדה-עטיה** – מנהלת ארצית לתחום האקדמי במועצה הישראלית-אמריקאית (IAC) שפועלת עם אנשי סגל וסטודנטים ישראלים בחו"ל.
 - **פרופ' מיכל נאמן** – פעילה בכירה בארגון "בשער" – קהילה אקדמית למען החברה בישראל", המאגד אלפי אנשי אקדמיה ופועל בין היתר נגד חרם אקדמי.
 - **פרופ' עמנואל דלה טורה** – מרצה באוניברסיטת בר-אילן, שהקים מאז אוקטובר 2023 רשת של מאות פרופסורים באיטליה הפועלים נגד ניסיונות חרם.
 - זינגר ציין שגם נציג ארגון **CAM – Combat Anti-Semitism Movement** (תנועה בינלאומית למאבק באנטישמיות) הוזמן (מר יגאל ניסל), אך נבצר ממנו להגיע. הוא הוסיף בקצרה ש CAM שהוקם לפני כ-6 שנים, פועל בשלושה מישורים עיקריים:
 - **רישות ויצירת Networking:** חיבור רשת של כ-750 ארגונים ברחבי העולם (רובם לא-יהודיים) למאבק באנטישמיות.
 - **פעילות מוניציפלית במדינות:** יוזמות מול ראשי ערים, מועצות מקומיות וממשלי מדינות (בעיקר בארה"ב וגם באירופה) לקידום צעדים נגד אנטישמיות.
 - **פלטפורמה דיגיטלית:** יצירת מרחב מקוון לשיתוף פעולה וידע בין כל הגורמים העוסקים בנושא.
- בסיום ההצגה פנה זינגר לפאנליסטים וביקש מכל אחד להציג בקצרה את הארגון ופועלו. בנוסף, הוא ציין שדיוני הפאנל יקפידו על שמירת חופש הביטוי במסגרת אקדמית, ללא גלישה לוויכוחים פוליטיים פנימיים שאינם נושא הדיון.

קרול נוראל מנכ"לית הליגה נגד השמצה ADL – בישראל

הצגת הארגון: נוראל סיפקה רקע על הליגה נגד השמצה (Anti-Defamation League). היא סיפרה שה-ADL נוסדה בשנת 1913 בעקבות פרשת הלינץ' האנטישמי בליאו פרנק בארה"ב – האירוע היחיד מסוגו בתולדות יהדות ארה"ב. מאז היווסדה מתמקדת הליגה בשני יעדים שלובים: מאבק באנטישמיות ובדה-לגיטימציה של ישראל (הגנה על שלומם של יהודים בעולם) והגנה על הצדק והיחס ההוגן לכל אדם (מאבק בשנאה ובדעות קדומות מכל סוג). נוראל הדגישה שהמאבק בשנאה הוא מאבק עקרוני: פגיעה ביהודים היא חלק מתופעה רחבה יותר של שנאה כלפי מיעוטים, והארגון פועל בארה"ב, בישראל וברחבי העולם לקדם סובלנות ולהילחם באנטישמיות.

התמודדות עם אנטישמיות בקמפוסים: בתשובה לשאלת המנחה על המתח בין הגנה על חופש ביטוי לבין פעולה תקיפה נגד אנטישמיות (החשש מ"אפקט בומרנג" שבו פעילות נגד השנאה דווקא תגביר את ההתנגדות), אמרה נוראל שההתמודדות חייבת להיות נחושה ומבוססת ערכים דמוקרטיים. לדבריה, המאבק באנטישמיות משלים את ההגנה על חופש הביטוי. יש להתעמת עם ביטויי שנאה במסגרת כללי הדמוקרטיה, ולא לתת לחשש מתגובת נגד להשתיק אותנו. כמובן שיש לנהוג במידתיות ולהיזהר מהגבלת יתר, אך "פחד משתק" מפני הביקורת אינו אופציה – במיוחד כשהדבר נוגע לביטחונם של סטודנטים וקהילות יהודיות.

נוראל הציגה נתונים עדכניים ממחקרי ADL על אוירת החשש בקמפוסים: לפני פרוץ המלחמה האחרונה (בתחילת 2023) נמצא כי כ-15% מהסטודנטים היהודים בארה"ב הסתירו את זהותם היהודית בקמפוס (הימנעו מלבוש סמלים יהודיים, מהשתתפות באירועי הקהילה היהודית או בפעילויות של ארגוני סטודנטים כמו הילל וחב"ד). לאחר המלחמה (סוף 2023), שיעור זה קפץ לכ-41% – כמעט אחד מכל שני סטודנטים יהודים חש צורך להסתיר את יהדותו. נתון מצמרר זה ממחיש עד כמה האווירה עוינת ומפחידה עבור יהודים בקמפוסים כיום. נוראל ציינה שהפחד הזה אינו דמיוני – הוא נובע מהפחדות ומאווירה עוינת אמיתית, ולכן חובת המוסדות היא להגן על סטודנטים ולא לאפשר "חופש הפחדה" במסווה של חופש ביטוי.

יוזמות ופעולות: נוראל הדגישה את הצורך במאבק מבוסס-נתונים ובשיתוף פעולה עם רשויות האוניברסיטה. היא שיתפה ביוזמה מרכזית של ADL מדד "גיליון הציונים" לאוניברסיטאות. זהו מדד המדרג מוסדות אקדמיים בצפון אמריקה לפי התמודדותם עם אנטישמיות – החל מתגובת הנהלת האוניברסיטה לתקריות אנטישמיות, דרך קיום מנגנונים לדיווח ותמיכה, ועד מידת הנוכחות של גורמי BDS וארגונים אנטי-ישראליים בקמפוס. נוראל ציינה כי לא כל האוניברסיטאות אהבו את הרעיון "שנותנים להם ציון", אך כאשר פורסם הדירוג השנה בפעם השלישית, 40% מהמוסדות המופיעים בו כבר פנו מיוזמתם לסניפי ADL המקומיים כדי לברר כיצד לשפר את הציון שלהם. עובדה זו מלמדת שמוסדות – מטעמי מוניטין ואף שיקולים כלכליים – אינם רוצים להיות מתויגים כאנטישמיים. למרות שתחושת הבושה מפני אנטישמיות פוחתת בחברה הכללית, במוסדות אקדמיים עדיין יש רתיעה מתווית כזו, וניתן לרתום זאת ללחץ חיובי לשינוי.

התייחסות לתופעת יהודים התומכים בנרטיב אנטי-ישראלי: המנחה העלה את הקושי שבמעורבותם של סטודנטים ואנשי סגל יהודים בהפגנות בעד חמאס ובפעילויות אנטי-ישראליות. נוראל הגיבה כי כשמחאה נגד מדיניות ממשלת ישראל מתנהלת בגבולות הלגיטימיים – זוהי זכות דמוקרטית. אך כאשר מחאה חורגת לקריאות אנטישמיות מפורשות או לתמיכה בארגון טרור כמו חמאס – נחצה קו אדום של לגיטימציה. היא ציינה כי בסקר גלובלי חדש שערך ה-ADL (פורסם בינואר 2024) על עמדות אנטישמיות, אחת התוצאות

המדאיגות ביותר הייתה ש-23% מאוכלוסיית העולם הביעו תמיכה בחמאס. במילים אחרות, כמעט אחד מתוך ארבעה אנשים בעולם תומך באופן כלשהו בחמאס – נתון מבהיל שממחיש מדוע תמיכה בחמאס בקמפוסים היא תופעה שיש להוקיעה מידית. נוראל הזכירה ש-ADL אף פנה משפטית לנשיאי אוניברסיטאות בארה"ב בבקשה לבחון ולחקור האם מוסדותיהם מספקים מימון או תמיכה לארגוני סטודנטים שמעודדים טרור (כגון תאי Students for Justice in Palestine הפרו-פלסטיניים, הידועים בהפחדת סטודנטים יהודים). המסר הוא שיש הבדל ברור בין תמיכה בעם הפלסטיני – לגיטימית כשלעצמה – לבין תמיכה בחמאס, שהוא ארגון טרור אנטישמי מובהק.

שיתוף פעולה וקואליציות: לקראת סיום דבריה הדגישה נוראל נקודה אסטרטגית חשובה: הצורך לצאת מהבועה היהודית ולבנות בריתות עם קבוצות אחרות. לדבריה, הקהילות היהודיות (במיוחד בארה"ב) מיטיבות לפעול בתוך עצמן, אך הנקודה החלשה היא הקשרים עם קהילות אחרות – מיעוטים ואתניים, וגם הרוב הכללי. זה נכון בקמפוסים ומחוצה להם. בימי שגרה, יהודים נוטים להתכנס בתוך עצמם, אך ברגעי משבר מתברר כמה חשוב שקבוצות אחרות יעמדו לצידנו. כדי שברגע האמת סטודנטים אפרו-אמריקאים, לטיניים, אסייתיים ואחרים יתמכו בסטודנטים היהודים, הקשרים עמם צריכים להיבנות מראש. היא קראה להשקיע בהעצמת קשרי ידידות ושיתוף פעולה עם קהילות לא-יהודיות, הן מתוך אינטרס ההגנה על היהודים והן כתרומה לחוסן החברתי הכללי.

דוגמה למענה: נוראל תיארה יוזמה שה-ADL הקים לאחר תחילת המלחמה, קו סיוע חם משפטי לסטודנטים יהודים בקמפוסים בארה"ב. קו זה מעניק ייעוץ וליווי משפטי פרו-בזו לסטודנטים שחוו אנטישמיות או אפליה באוניברסיטה. בתוך חודשים ספורים הגיעו למוקד מאות פניות, ומערך של עורכי דין מתנדבים מסייע לכל סטודנט במקרה שלו. נוראל ציינה שזו דוגמה לפעולה ישירה שנועדה להעצים סטודנטים ולא להשאיר אותם לבד.

נושאים נוספים: בהמשך הדיון תמכה נוראל בדברי עמיתיה שקראו למעורבות אקטיבית של מרצים וסטודנטים ישראלים השוהים בחו"ל. היא סבורה שאקדמאים ישראלים שנמצאים שנים בארה"ב ואירופה, ומכירים היטב את המערכת המקומית, הם נכס במאבק – יש להם גישה והשפעה בתוך סגלי ההוראה והמנהל, והם יכולים לפעול מבפנים לשינוי השיח. היא עודדה את האקדמיה הישראלית ואת המוסדות בארץ להיות שותפים פעילים – לא רק כמי שמגיבים בדיעבד לחרם, אלא כיוזמים המסייעים מבחוץ. במקביל, היא תמכה בדברי פרופ' דלה טורה לגבי הצורך בהצבת גבולות ברורים גם בתוך ישראל. אם דורשים מאוניברסיטאות בעולם להוקיע קריאות לרצח יהודים, עלינו לוודא שגם באקדמיה בישראל יש סטנדרטים ערכיים ברורים (היא הסכימה עם הרעיון שיש לקבוע כללים מוסכמים באוניברסיטאות לגבי שיח אלים או אנטישמי, מתוך הבנה שאמון הציבור במוסדות ההשכלה הגבוהה הוא תנאי לחוסנם).

שגית שדה-עטיה - המועצה הישראלית-אמריקאית - IAC

הצגת הארגון ותפקידה: שגית סיפרה שהיא עורכת-דין ויועצת עסקית המתגוררת בארה"ב (בבוסטון) למעלה מעשור. לאחר 7 באוקטובר החליטה להפנות את ניסיונה המקצועי למאבק באנטישמיות בזירה האקדמית. היא הצטרפה לצוות המועצה הישראלית-אמריקאית - IAC (Israeli-American Council) ארגון קהילתי הפועל ברמה הארצית בארה"ב.

ה-IAC מפעיל 21 מרכזים קהילתיים וכ-56 קמפוסים סטודנטים ברחבי המדינה. תפקידה של שגית מתמקד ביצירת תמיכה וסיוע לאנשי סגל וסטודנטים ישראלים באקדמיה בחו"ל, בפרט אלה המועסקים בארה"ב.

היא הדגישה שהמיקוד שלה הוא בסגל (פקולטות, חוקרים ופוסט-דוקטורנטים), שכן חיזוק הסגל הישראלי מעבר לים הוא מרכיב משמעותי בהתמודדות עם חרמות.

יוזמות סיוע בעקבות המלחמה: שגית תיארה כיצד ה-IAC יחד עם ארגונים נוספים (דוגמת ADL הלל וארגונים יהודיים ארציים אחרים) הקים מרכז תמיכה מיוחד בתגובה למלחמה ולהסלמה באנטישמיות. המרכז מספק ליווי פרטני למשך כ-8-10 שבועות לכל סטודנט, איש סגל או עובד אוניברסיטה שחוזה אנטישמיות. הליווי מותאם לצרכים המשתנים של הנפגע וכולל:

- **ייעוץ משפטי והגנה על זכויות:** סיוע בפנייה לערכאות במקרה של אפליה או הטרדה על רקע אנטישמי.
- **תמיכה אקדמית ומנהלתית:** סיוע בהתאמות בלימודים (accommodations) כדי שהנפגע יוכל להמשיך את שנתו האקדמית כסדרה. שגית ציינה בצער שיש גם סטודנטים ששוקלים לעזוב את מוסדם בשל האווירה הקשה, ולכן תמיכה אקדמית וגיבוי ממוסדות הלימוד חיוניים למנוע נטישה.
- **הכוונה כללית בהתמודדות במצבי משבר:** ייעוץ אישי כיצד להתמודד עם האקלים העוין בקמפוס בתקופת "המלחמה שפרצה בזירה האקדמית."

לדבריה, מרכז התמיכה של IAC משרת הן את הזירה האקדמית הרחבה (כלומר, כל מוסדות ההשכלה הגבוהה שבהם פועלת הרשת) והן את הקהילה הישראלית-יהודית המקומית, מתוך ראייה הוליסטית שהקהילה צריכה להתגייס למען האנשים בזירה האקדמית.

מדיניות מימון ושיתוף פעולה עם ממשלות: שגית התייחסה לשאלה לגבי שיתופי פעולה בין ארגוני המגזר השלישי (כמו שלה) לבין ממשלת ישראל. שגית ציינה שהשגרירויות והקונסוליות הן הזרוע הטבעית של ישראל לחיזוק הקשרים וההשפעה בחו"ל, אך העירה שמשרד החוץ כיום במצב לא מזהיר: מחלקת ההסברה ("public diplomacy") מדולדלת, ומעמדה התדמיתי של ישראל נמצא בשפל. לדבריה, תדמית ישראל בעולם מידרדרת מאז 7 באוקטובר – מה שהרגישה באופן אישי: אם בעבר הייתה גאה להציג עצמה ישראלית ולהשווץ בחידושים ובסטארטאפים, עכשיו כל דיון מיד גולש לטענות פוליטיות נגד ישראל, והייצוג הישראלי בארה"ב נעשה מורכב בהרבה.

מה ישראל צריכה לעשות? שגית הדגישה שתי מטרות על שהייתה רוצה לראות את ממשלת ישראל משקיעה בהן:

1. **שיפור תדמית ישראל בעולם:** זו בעיניה משימה מספר אחת. ישראל מוכפשת כבר עשרות שנים באמצעות השקעות עתק של גורמים עוינים. לדבריה, אנו מתמודדים מול מימון של מיליארדים לאורך כ-40 שנה מהצד השני, לכן נדרשת השקעה ממשלתית בשינוי השיח והדימוי, למרות הקשיים.
2. **חיזוק האקדמיה והמחקר בישראל:** לא להתנגח באקדמיה אלא להבין שאקדמיה ישראלית חזקה היא נכס אסטרטגי. שיתוף הפעולה המדעי הבין-לאומי הוא "יקר מפז" ואסור לתת לו להיפגע. שגית רמזה לביקורת שיש בארץ כלפי המוסדות האקדמיים: במקום לתקוף את האקדמיה, הממשלה צריכה לחזקה, כי מחקר פורץ דרך תלוי ברובו בשיתופי פעולה בינלאומיים – ואם החרם ינצח, ישראל תפסיד ואסור לנו להפסיד בקרב הזה, אמרה והביעה תקווה שהממשלה תתמקד בחיזוק הנכסים החשובים מבית (ובהם האקדמיה) ולא בהחלשתם.

שגית הבהירה שאין כאן חידוש גדול – ודאי שכולם מסכימים על החשיבות של הסברה ותדמית, אך כרגע ישראל נתונה במשבר ולכן חשוב להצביע על מוקדי ההשקעה הקריטיים. היא גם הוסיפה שבמציאות

העכשוויות ארגונים במערב חשופים לשאלות שלא נשאלו בעבר, למשל: "האם אתם מקבלים מימון מהממשלה הישראלית?" – שאלה שכיום עלולה לצוץ ולהוות "נשק" בידי גורמים עוינים כדי לערער על הלגיטימציה של ארגון. לפיכך, לעיתים ויתור על מימון ממשלתי הוא גם החלטה תדמיתית-אסטרטגית מצד ארגונים, כדי לשמור על עצמאות בעיני הציבור. **נוראל (ADL) הצטרפה להסבר** הזה והבהירה שגם אם חוקית מותר לעמותות אמריקאיות לקבל כספים מישראל למטרות מסוימות (תוך שקיפות והוכחה שזה ללא התערבות פוליטית), במציאות הנוכחית יש שיקולי עלות-תועלת. בתחום החרם האקדמי למשל, ארגון לא-ממשלתי עשוי לרצות טווח פעולה גמיש ורחב משלו, ללא תלות בקו הרשמי של ממשלת ישראל. בנוסף, יש כיום רגישות יתר באירופה, קרנות תוהות אם ארגונים נגד אנטישמיות ממומנים ע"י ישראל, סוגיה שלא עלתה לפני חמש שנים. מסיבות אלה, שיתוף פעולה עקיף, ללא תמיכה כספית ישירה, לעיתים עדיף.

התייחסות למדיניות בארה"ב (ממשל טראמפ): המנחה שאל את שגית על מהלכי הממשל האמריקאי (בעידן טראמפ) להפעיל לחץ על אוניברסיטאות – כגון איום בהקפאת תקציבי מחקר פדרליים כבדי משקל – והאם צעדים דרסטיים כאלה הם פתרון ראוי או שעלולים לפגוע דווקא באקדמאים פרו-ישראלים. שגית הסבירה בהרחבה שהמהלך של ממשל טראמפ הוא חלק ממהלך רחב לטיפול בהשפעות זרות באקדמיה:

- **הקפאת מימון פדרלי** למוסדות שלא מדווחים בשקיפות על תרומות והשפעות זרות (בפרט מכוחות עוינים כמו איראן). זהו מנוף הלחץ המרכזי – ומי שפתוחה נגדו חקירה על קשרים זרים עלול לאבד תקציבי מחקר פדרליים עד שתתברר תמונת המצב. שגית ציינה שבאופן תקדימי, הממשל אכן הקפיא מיידית מיליארדי דולרים. לדוגמה, בהרווארד הוקפאו כ-2.3 מיליארד דולר של מענקי מחקר.

- **צעדים משלימים בממשל הפדרלי:** היא תיארה שינויים מרחיקי לכת במשרד החינוך האמריקאי – ביטול יחידות "גיוון והכלה" (DEI) ופיטורים מסיביים (כ-50% מהעובדים) ששיתקו כמעט לחלוטין את מטה משרד החינוך בווישינגטון. למעשה, הממשל העביר את סמכויות החינוך למדינות, בצעד שנוי במחלוקת.

- **שינוי קריטריונים במענקי מחקר:** הוטמעו תנאים חדשים לקבלת מענקים מדעיים פדרליים – על חוקרים להוכיח שמחקרם אינו מקדם נרטיב פוליטי. מחקרים בתחומי "רגישים" כמו שינוי אקלים, הגירה ומגדר הועברו לבחינה מיוחדת, ואף בוטלו בדיעבד לאחר שכבר אושרו, אם עלה חשד לנרטיב פוליטי.

שגית אמרה שיש להבחין בין "מה" לבין "איך". המטרה המוצהרת – צמצום השפעה זרה עוינת – מובנת, אך דרך הביצוע כללה הפעלת כוח פוליטי חד-צדדי. לטענתה, נוצרה אכיפה בררנית: הסנקציות כווננו בעיקר לאוניברסיטאות "ליברליות" (שמאליות), ולא הוחלו באופן אחיד על כולם. כך שהעיקרון של שקיפות במימון הוא ראוי, אבל היישום הפך למהלך מפלגתי.

שגית סיכמה שצעדי טראמפ אכן גרמו זעזוע גדול במערכת האקדמית האמריקאית. מן הסתם נפגעו מהם גם אנשי סגל יהודים וישראלים בתוך המוסדות שהתקציבים שלהם הוקפאו. יחד עם זאת, כבר מורגשות פשרות והסכמים. חלק מהכספים מופשרים בהדרגה תמורת שינויי התנהלות מצד האוניברסיטאות. רק עם הזמן נדע את מלוא ההשפעה. המסר שלה היה שיש להיזהר מפוליטיזציה של האקדמיה. עדיף פיקוח שקוף ושוויוני על מימון (גילוי מלא של תרומות זרות, למשל) מאשר התערבות פוליטית בליבת החופש האקדמי.

תוכנית "כלניות" לחיזוק שיתופי פעולה: בשלב השאלות מן הקהל, התבקשה שגית להרחיב על תוכנית "כלניות" ב-MIT. היא הסבירה שכלניות היא יוזמה אקדמית חדשה, אחת ה"תגובות" החיוביות לתנועת החרם: מדובר בתוכנית מלגות שנוסדה במכון MIT בשיתוף פרופסורים (ישראלי ויהודי-אמריקאי). מטרתה לחזק את שיתופי הפעולה במחקר בין ארה"ב לישראל ולהבטיח שהקשרים האקדמיים לא רק שלא ינותקו

בשל חרמות, אלא אף יתהדקו. נכון לעכשיו יש בכלניות כשישה עמיתי מחקר במחזור הראשון, וכבר מוקמים סניפים בתוכניות דומות בארבע אוניברסיטאות נוספות. התוכנית מתפתחת בתיאום עם הנהלות מוסדות אקדמיים בארה"ב ובשיתוף מוסדות בישראל. שגית, שחברה בצוות המוביל, ציינה שהיא אף עומדת לערוך שיחה עם ארגון נוסף כדי להביא עוד חוקרים לישראל – לחשוף אותם באופן ישיר לעשייה המדעית בארץ ולהדגים עד כמה כדאי לשתף פעולה עם ישראל. כלניות היא ללא ספק אחת התוכניות המשמעותיות והמצליחות בתחום, אמרה.

פרופ' מיכל נאמן (ארגון "בשער" – קהילה אקדמית למען החברה בישראל")

הצגת הארגון והיוזמה לאחר 7/10: בשער היא עמותת ישראלית ללא מטרת רווח המאחדת כ-2,000 אנשי סגל מכל האוניברסיטאות, ופועלת לשיפור האקדמיה ולתרומה לחברה בישראל במגוון תחומים. לאחר מתקפת 7 באוקטובר, נאמן וקבוצת קולגות גדולה התכנסו במטרה לתת מענה לקולות חריגים ומטרידים שעלו ממוסדות אקדמיים וארגוני מרצים בעולם נגד ישראל.

נאמן תיארה כי בתחילת פעילותם חיפשו "בית" מסגרת. משרד החוץ הציע חסות – אך הם דחו זאת בנימוס, וגם גורמי מחאת הדמוקרטיה בישראל פנו – והם סירבו. המטרה הייתה לשמור על עצמאות ואי-זיהוי פוליטי או ממשלתי. עמותת "בשער" הסכימה לשמש כמטרייה ארגונית והעניקה להם חופש פעולה מלא, וזה חשוב כי המסר שהם רוצים להשמיע הוא קול אקדמי מקצועי ובלתי-תלוי.

פעילות הקבוצה: פרופ' נאמן סיפרה שבמהלך השבועות שאחרי 7/10, הקבוצה (שכללה בסופו של דבר כ-80 חברי סגל ממגוון מוסדות ותחומים) הפיקה חומרי הסברה ועדכונים לציבור האקדמי בארץ ובחו"ל. בכל פעם שעלה נושא טעון בשיח העולמי, הם הכינו תמצית מידע והבהרות מנקודת ראות עובדתית-אקדמית ושלחו לחברי הקהילה האקדמית: הם התמודדו למשל עם טענות על קולוניאליזם ואפרטהייד בישראל, עם "יומני חדשות" מעוותים (כנראה התייחסות לנרטיבים או פרסומים מוטים), עם שאלות על פתרונות לטווח ארוך ועוד. כל נייר עמדה הופץ במיילים וברשתות לחברי סגל בארץ ובחו"ל, כדי לצייד אותם במידע אמין ומדויק מול השיח העוין.

נאמן הדגישה שהיה קריטי עבורם להישאר בלתי תלויים. לא לדבר את הממשלה, לא לעבור צנזורה של שום גורם, אלא להביע קול אקדמי מגוון ואותנטי. בתוך הקבוצה שלהם עצמם התקיימו דיונים פלורליסטיים, ולעיתים לא כולם הסכימו – אך הם הציגו קונצנזוס רחב ככל הניתן כדי ליצור מסר מלוכד נגד השקרים.

התמקדות בקהלי יעד נכונים: בהתייחס לתמיכת חלק מהיהודים במחאות אנטי-ישראליות, נאמן ציינה שקבוצתה בחרה למקד מאמצים בקהל הידידותי, ולא לבזבז משאבים על קיצונים. הם פנו לחוקרים ועמיתים שכן מוכנים לשמוע, אפילו אם אינם פרו-ישראלים מובהקים. המטרה שלהם הייתה ליידע ולהסביר את המורכבות לקהל שפוי שפתוח לדיאלוג – בתקווה שכך ירכשו עוד תומכים או לפחות מבינים.

נאמן הביעה ספק אם אפשר לשכנע את המעטים היהודים שחברים באופן פעיל לצד הפרו-חמאסי. הרבה מהקבוצות האלה אטומות ליכולת הקשבה. לכן עדיף לרתום את הרוב הדומם, ובייחוד את אלה שיש לנו עימם קשרי עבודה אקדמיים. היא דיווחה על הצלחות: רבים מאותם עמיתים בחו"ל לא רק שקראו את החומרים ששלחו, אלא אף חתמו על עצומות פרו-ישראליות והפיצו אותן – פעולה שמגבירה את מודעותם למורכבות המצב. בכל פעם שקול כזה מחלחל, גם אם בעקיפין, אולי הוא משפיע מעט אפילו על מתנגדים – אבל עיקר המאמץ הוא לחזק את מעגל הידידים.

הבדלים בין ארה"ב לאירופה: פרופ' נאמן השוותה בין זירות שונות: בארה"ב ראתה מעורבות רבה של יהודים (כולל, כאמור, לצערה גם בצד האנטי-ישראלי, אך גם כמובן יהודים רבים שנרתמו להגן על ישראל). באירופה, לעומת זאת, רוב התמיכה שהם קיבלו הייתה מחוקרים לא-יהודים (למשל חוקרים גרמנים) שהזדהו עם ישראל. בשני המקרים היא מדגישה שאנשים טובים נרתמו לסייע, ושהם אף קיבלו מכתבי תודה מאקדמאים בחו"ל על עצם השמעת הקול הישראלי.

שיתוף פעולה וענווה: נאמן מאוד הסכימה עם הקריאה לענווה שעלתה בדיון (בעיקר מדברי פרופ' דלה טורה). היא סבורה שישראלים צריכים להכיר בכך שעמיתיהם בחו"ל מכירים את השטח שלהם טוב יותר. לכן גם בחרו לעבוד דרכם ולא מעל ראשם – לחזק את אנשי האקדמיה הישראלים שמחוץ לארץ ולתת להם כלים, במקום לנסות לפעול באופן רשמי כאילו "ירדנו מהארץ ללמד את הגויים". הגישה הזו, של כבוד וענווה, תרמה לכך שהיוזמות שלהם התקבלו יפה ושמרצים יהודים ולא-יהודים הצטרפו אליהם.

בהמשך הדיון ציינה נאמן כי מה שאמרת זה שיש חשיבות לקביעת כללי התנהגות שיאפשרו עריכת דיון אקדמי מעמיק גם בנושאים מורכבים וטעונים, תוך מניעת גלישה לאלומות והסתה. יש חשיבות רבה לשמירה על חופש ביטוי רחב ככל שניתן.

היא מסכימה שעל האקדמיה הישראלית, שנהנית ממימון ציבורי, להוביל בדוגמה אישית – לקבוע לעצמה קוד אתי לגבי שיח שנאה, וכך לחזק את מעמדה המוסרי כשהיא דורשת ממוסדות בעולם לעשות כמותה.

פרופ' עמנואל דלה טורה (אוניברסיטת בר-אילן – יוזמת הרשת האיטלקית)

רקע והקמת הרשת: פרופ' דלה טורה, פיזיקאי יליד איטליה המלמד בבר-אילן, סיפר כיצד מיד לאחר 7 באוקטובר מצא את עצמו מול מציאות חדשה באיטליה. פחות מחודש אחרי הטבח – כבר בנובמבר 2023 – חתמו כ-5,000 אקדמאים באיטליה (מתוכם יותר מ-2,000 איטלקים) על עצומה אנטי-ישראלית שקראה, בין היתר, לנתק קשרים עם ישראל. איטליה הייתה למדינה האירופית הראשונה שבה צבר החרם האקדמי מומנטום משמעותי. מול מצב זה, דלה טורה החליט שיש לפעול מיד.

הוא יצר קשר עם קולגות באיטליה שחשבו כמוהו והקים במהירות רשת אקדמית איטלקית-ישראלית בלתי-פורמלית, מעין קואליציה של אנשי אקדמיה הקשורים לאיטליה. הוא הדגיש שהרשת לא רשומה כארגון רשמי, אך היא מאוד פעילה ומחברת בין אנשים שמכירים את איטליה (שפה, תרבות וקשרים אישיים) כדי להיאבק בגל החרם שם.

שלושת מטרות הרשת כפי שפירט:

- **מעקב:** לעקוב מקרוב אחרי המתרחש באיטליה – הן בהנהגה האקדמית והן בזירה הפוליטית – ולזהות במהירות יוזמות חרם, הצהרות בעייתיות או מגמות מדאיגות. לדעת מה קורה בשטח הוא השלב הראשון בהתמודדות.
- **יצירת קהילה ותמיכה פנימית:** דלה טורה הדגיש את תחושת הבדידות של חוקרים פרו-ישראלים בחו"ל. גם אם מאוד אכפת לך מישראל, ביום-יום אתה שותה קפה עם קולגות – ואם "כולם סביבך אנטי-ישראליים", התחושה קשה מנשוא. הרשת נועדה להיות "מקום מפגש" ותמיכה למי שתומכים בישראל. אפילו אם בכל אוניברסיטה יש רק קומץ תומכים, הווירטואליות מאפשרת לחברם יחד. הוא שיתף שסגל

איטלקי שהצטרף אמר לו: "סוף סוף אני רואה שיש עוד אנשים שחושבים כמוני, ואני יכול להתחבר אליהם". התחושה שאינך לבד מגבירה את המוטיבציה של כל אחד לפעול.

▪ **פעולה והשפעה פראקטיבית:** בדומה לצבא שנלחם באויב, אמר דלה טורה, צריך גם בחזית ההסברה "להילחם, לפעול ולהשפיע". המטרה היא לתרגם את החיבור והמעקב לפעולות קונקרטיות – כתיבת מכתבי תמיכה בישראל, לחץ על הנהלות, נוכחות בתקשורת וכדומה. ואכן, הוא ציין בסיפוק שהרשת וחבריה, יחד עם עוד ארגונים, הצליחו לבלום את האיום המיידי של חרם באיטליה. היום אין אף אוניברסיטה איטלקית שמחרימה רשמית את ישראל. היו ניסיונות ומקרים נקודתיים, אך החשש העיקרי (ניתוק מוסדי גורף) – נמנע.

בנוסף, דלה טורה סיפר כי הם ניצלו משאב חשוב שקיים בישראל: חוקרים עולים דוברי שפות שונות. בישראל יש אנשי אקדמיה שעלו מארצות רבות (איטליה, צרפת, גרמניה וכו'). הרשת האיטלקית משתפת פעולה עם ארגון בשם **AISSI** (אגודת החוקרים האיטלקים בישראל), ומבחינתו זה מודל שניתן להרחיב למדינות אחרות. לקחת את אנשי האקדמיה בישראל שמכירים את התרבות והשפה במדינת מוצאם, ולרתום אותם למאבק ההסברה באותה מדינה. בסופו של דבר, זה מהותי – להשתמש במי שחי את המקום, אמר.

פעולות משותפות ודיפלומטיה ציבורית: דלה טורה הזכיר מספר דוגמאות ליוזמות: למשל, כאשר הופצה עצומה בינלאומית נגד ישראל, חברי הרשת האיטלקית תרגמו והפיצו עצומה נגד איטליה ושיתפו פעולה עם קבוצתה של פרופ' נאמן בישראל – חיברו בין העצומות כדי ליצור תהודה. כמו כן, הם קיימו אירוע הסברה פומבי ברומא בהשתתפות חוקרי הרשת ובשיתוף השגרירות הישראלית באיטליה. הוא ציין לחיוב שהשגרירות נרתמה, אף כי תמיד יש מקום להגברת המעורבות. ניכר שכולם – גם בשגרירות וגם ברשת – פועלים מתוך רצון טוב, אך המשאבים דלים. הוא הזכיר שככלל, למשרד החוץ יש תקציבים מוגבלים, ואי אפשר לצפות שכל העול ייפול עליו: "כסף זה דבר חשוב במאבק הזה", הודה, ומיד הוסיף שחוסר המשאבים מחייב יצירתיות ושיתוף פעולה.

שילוב חוקרים בהתמודדות ברמת המוסדות: דלה טורה הדגים כיצד גם בתוך אוניברסיטת בר-אילן הוא יזם צעד מערכתי. הוקמה שם וועדה סנאטית למאבק בחרם (שהוא חבר בה), מתוך הבנה שאסור להשאיר את הנושא רק בידי הנהלת האוניברסיטה. אי אפשר לסמוך רק על סגן הנשיא לקשרי חוץ שיטפל בהכול – צריך שגם החוקרים עצמם יתרמו, אמר. היוזמה הזו מראה שגם בדרג המוסדי יש מה לעשות. חוקרים יכולים להתארגן בתוך האוניברסיטה שלהם ולהציע פתרונות.

אתגר הקשר עם הקהילה היהודית המקומית: נקודה מעניינת שהעלה דלה טורה היא **היחסים בין אקדמאים ישראלים בחו"ל לבין הקהילות היהודיות המקומיות**, הוא ציין שבאופן אישי, לו היה קל להשתלב – הוא דתי וגדל באיטליה, ולכן התחבר טבעית ליהודים שם. אבל עבור חוקר ישראלי חילוני שנשלח למשל לפוסט-דוקטורט בחו"ל, לעיתים קשה להתחבר לקהילה היהודית המקומית: עבורו אותם יהודים מקומיים נראים מוזרים. הניתוק התרבותי הזה מקשה על שיתוף הפעולה. עם זאת, ניתן להתגבר עליו. במקרים מסוימים כבר רואים את הפירות – יהודי התפוצות כן נרתמו לעזור לאקדמאים ישראלים. מסקנתו היא שגם אם זה דורש מאמץ, שווה לגשר על הפערים, מתוך "ענווה" והבנה שיש שותפים טבעיים במאבק שיכולים לבוא מרקע שונה. הוא קרא לחוקרים הישראלים לא להסס לפנות לקהילות היהודיות ולפעול יחד.

חשיבות מדעי הרוח והידע ההיסטורי: דלה טורה, כפיזיקאי, הודה שגילה במהלך המשבר כמה חשוב להבין היסטוריה ונרטיבים: אחד הדברים שמביאים למצב הזה הוא שאנשים פשוט לא מבינים מה זו ציונות, לא

יודעים למה בכלל אנחנו פה. הם שואלים למה עזבתם את פולין ובאתם לכאן? יש ואקום ידע שהשנאה מנצלת. הוא העיר שלצער הוא עצמו "לא מבין כלום בהיסטוריה", אך המשבר המחיש לו את ערכם של אנשי מדעי הרוח. הוא אף הפנה קריאה למדענים בארץ ולמוסדות לממן יותר מחקרים והוראה במדעי הרוח, כי בעת משבר מתברר כמה אנחנו זקוקים למומחי היסטוריה, מחשבה ומדיניות. בכך רמז שישראל הזניחה תחומים אלה (עקב מחסור תקציבי), והגיע הזמן לחזקם למען חוסן לאומי.

קריאה למעורבות כולם ותיאום: בתום הדיון, הוסיף דלה טורה את תמיכתו בקריאה הכוללת שעלתה מהפאנל: הגיעה השעה שגם הסטודנטים והחוקרים הישראלים שנמצאים בחו"ל (בפוסט-דוק, שבתון וכדומה) יפעלו בגלוי נגד האנטישמיות. אנחנו מתקרבים לנקודה שאי אפשר יהיה להשאיר אותם 'אוף דה רקורד' בנושא הזה. כלומר, אי אפשר עוד שישראלים מעבר לים יגידו "באנו רק לעסוק במדע, זה לא ענייננו" – המציאות מחייבת התגייסות כללית. דלה טורה שיבח את יוזמת הכנס הזה (ע"י פרופ' בועז גולני ממוסד נאמן) כצעד בכיוון הנכון – יש לשבת ולחשוב יחד על פתרונות, כי "שום דבר כאן לא טריוויאלי".

הבטת פנים לביקורת עצמית: דלה טורה גם הזכיר נקודה פנימית חשובה: הציבור מאבד אמון באקדמיה כשהוא רואה בה הטיה פוליטית. הוא ציין שבארה"ב, הירידה באמון הציבורי באוניברסיטאות תרמה לכך שהממשל (דוגמת טראמפ) העז לתקוף אותן. **כדי שהאוניברסיטאות יהיו מובילות ולא מבודדות, הן צריכות לבחון את עצמן.** הוא שאל את הנוכחים "רטורית" מה אצלנו (בישראל) הקונצנזוס? האם גם אצלנו ברור שאסור לקרוא לרצח עם? רמז לשאלות שעלו בהרווארד לגבי גבולות חופש הביטוי. הוא סבור שהאקדמיה בישראל, שממומנת ע"י הציבור הישראלי, חייבת לתת דין וחשבון לציבור. לגבש כללים ערכיים מוסכמים (למשל נגד הסתה לרצח או אנטישמיות גלויה) ולפעול כחלק מהחברה ולא כמגדל שן. כך נוכל גם לדרוש מאחרים.

סיכום וסיום דברי המנחה (רוברט זינגר)

זינגר ניצל את דקות הסיום כדי לסכם בכמה תובנות:

- **אין "כדור כסף" למיגור אנטישמיות:** לדבריו, אי אפשר להשלות את עצמנו שבמאמץ נקודתי "ננצח את האנטישמיות". זו תופעה עתיקת יומין (הוא הזכיר שאנו רק כעת, בשנת 2023–2024, חוזרים בגודל האוכלוסייה היהודית העולמית למה שהיינו לפני מלחמת העולם השנייה – ואנטישמיות כמוכן לא התחילה ב-1948, אלא הרבה קודם). גל השנאה הנוכחי בעולם הוא "התפרצות" של משהו שראינו בעבר, רק במציאות טכנולוגית ואופנתית חדשה. המאבק הוא מתמשך לדורות.
- **אחריות משותפת – לא רק של הממשלה:** זינגר הדגיש שהמצב הגיע לנקודה שבה "כולנו ביחד" חייבים לפעול. אי אפשר עוד להטיל את הטיפול רק על ממשלה זו או אחרת או על גורם יחיד. הוא השווה זאת לשינוי שקרה בחברה הישראלית לפני כעשור: פעם רבים אמרו "את חלקי תרמתי בצבא, עכשיו אתרכז בקריירה שלי ואולי כשאפרוש אעזור"; אך בשנים האחרונות, ובפרט בעקבות משברים, החברה האזרחית בישראל התגייסה הרבה יותר. כך גם בזירה העולמית – ישראלים, יהודים ואוהדי ישראל בכל הרמות (סטודנטים, מרצים, ארגונים, קהילות) צריכים לפעול בשיתוף. אף אחד לא יכול להרשות לעצמו אדישות.
- **שיתוף פעולה בין ארגונים:** זינגר ציין שכל הארגונים המיוצגים בפאנל עושים עבודה יוצאת מן הכלל בתחומם, אבל צריכים עוד רבים כמוהם. במיוחד הדגיש שעלינו להשתפר במשהו שמסורתית מתקשים בו – **תיאום ועבודה משולבת**. לפעמים ארגונים פועלים בבדידות או אפילו בתחרות; הוא קרא להרבות

בתיאום, שיתוף מידע ומשאבים בין כל העוסקים במלאכה. רק גישה מאוחדת תוכל "לסובב את הגלגל אפילו בסנטימטר" – התקדמות קטנה אך חשובה במאבק אדיר הממדים.

▪ **דוגמת ה-PR העולמי:** זינגר סיפר אנקדוטה אישית מימיו כמנכ"ל הקונגרס היהודי העולמי: כשנכנס לתפקיד (כ-13 שנה קודם לכן) ביקש מרונלד לאודר רשימה של חברות יחסי הציבור הגדולות בעולם. להפתעתו (או שלא), ברובן הבעלים והמנכ"לים היו יהודים. הוא נפגש איתם אחד אחד במדינות שונות. האחרון שבהם, כשהוצגה בפניו הבעיה (איך לשפר את דימויה של ישראל בעולם באותה עת), אמר לו: **שנה את המוצר**. כלומר, רמז שהבעיה טמונה במדיניות ישראל ולא באופן השיווק. זינגר ציין את הסיפור ביום השואה כדי להמחיש שהאתגר עמוק. גם מיטב מומחי התדמית יתקשו אם "המוצר" (התנהלותנו או האופן שאנו מצטיירים) בעייתי. לכן על ישראל לטפל הן במהות והן בתדמית במקביל.

בסיום, הודה זינגר שוב לפרופ' גולני, לפרופ' רבקה כרמי ולמוסד נאמן על ייזום הכנס החשוב, ולכל חברי הפאנל על תרומתם. הוא חזר והדגיש שעמותות כמו אלו שהציגו כאן הן חוד החנית, אך דרושה התגייסות רחבה. הוא סיים בקריאה לאחד כוחות: יאללה, משתפים פעולה! רק כך נוכל להתמודד עם האתגר האדיר של החרם והאנטישמיות האקדמית.

דברי סיכום

דברי סיכום – פרופ' בועז גולני

בועז גולני פתח את דבריו בהבעת תודה לכל המשתתפים, ובמיוחד לנוכחים שנותרו עד סיום הכנס ולעמותות שפועלות בהתנדבות למען אקדמאים ישראלים הנפגעים מחרמות – גופים שאינם חלק מהממסד אך פועלים במסירות רבה.

פרופ' גולני התייחס למספר נקודות מרכזיות שעלו במהלך הכנס:

הצורך בבניית אסטרטגיה מושכלת, יש חשיבות רבה בהשקעת משאבים וזמן באוכלוסיות שאינן משוכנעות אידיאולוגית אלא פתוחות לשיח. לדבריו, אין טעם להתווכח עם תומכי BDS הקיצוניים, ויש להתמקד בבניית תדמית חיובית ובשיתופי פעולה עם חוקרים ואנשי אקדמיה שאינם בעלי עמדה קבועה מראש.

התמודדות עם חשש ורתיעה משיתופי פעולה, פרופ' גולני ציין כי חוקרים זרים רבים, שאינם בהכרח עוינים לישראל, מעדיפים להתרחק משיתופי פעולה עמה בשל הרעש התקשורתי, ההפגנות והחשש להיקלע למחלוקת פוליטית. לכן, לדבריו, יש למקד מאמצים בהסברה ובניית אמון עם אותם חוקרים.

יוזמות חיוביות לשיתופי פעולה, כדוגמה, הציג את תוכנית "כלניות" של פרופ' ערן פרנקל ופרופ' חן אור מ-MIT במסגרתה מובאים מדי שנה 20 פוסט-דוקטורנטים ישראלים לקמפוסים בארה"ב. התוכנית כבר התרחבה למוסדות נוספים, ומהווה דוגמה לשיתוף פעולה מוצלח הנוצר מתוך יוזמה אקדמית ואזרחית.

הצורך במענה לאומי מאורגן, אין די בפעולה עצמאית של כל מוסד או עמותה. נדרש גוף לאומי שירכז את ההתמודדות עם תופעת החרמות, יפעל בתיאום ויקדם יוזמות ברמה אסטרטגית. בהקשר זה, ציין כי גם כאשר קיימים חילוקי דעות עם הממשלה – יש לדעת לדבר איתה, לנהל דיאלוג, ולרתום את המערכת לצורך ההגנה על האקדמיה הישראלית.

לסיום, בחר פרופ' גולני להפוך את הסיסמה הידועה של מגזין טיים ולומר כי "Israel is not alone" וקרא לאמץ גישה אופטימית. לדבריו, ישראל אינה לבד: ישנן קהילות יהודיות חזקות, תומכים לא-יהודים ברחבי העולם, ואנשים טובים שמקבלים אותנו ועוזרים לנו וצריך לפגוש אותם בשיח פתוח, מתוך אופטימיות וענווה.

דברי סיכום – פרופ' שמעון מרום

פרופ' שמעון מרום הוסיף דברים קצרים אך חדים. הוא הדגיש כי אין לנו ארץ אחרת – ולכן גם אין ברירה אלא לפעול. בשם מוסד שמואל נאמן התחייב למעקב מתמשך אחר תופעות החרם האקדמי, אך הדגיש כי אין זה מספיק להתמודד רק עם הסימפטומים – יש צורך לטפל גם בשורש הבעיה.

לסיכום, הביע תקווה, הודה שוב למשתתפים והזכיר: על אף הקושי, התקווה צריכה להוביל את העשייה.

נספח 1: מצגת מלווה לחלק של סקירת פעילות מוסד נאמן בנושא החרם
האקדמי

החרם האקדמי על ישראל

פרופ' בועז גולני; פרופ' רבקה כרמי; ד"ר ציפי בוכניק;
אלה ברזני; אשרת כץ שחם; גולן תמיר

יום עיון במוסד שמואל נאמן
23/4/2025

ישראל במלחמה רב-מימדית ורב-זירתית

מגוון ביטויי BDS חוץ-אקדמיים

מגוון ביטויי BDS חוץ-אקדמיים

תרבות

סחר וספנות

עסקים

השקעות

ספורט

עסקים

BDS אקדמי

חרם אקדמי

סמיו

גלוי

ועוד ...

ביטול /
הימנעות
מפרויקטי
מחקר
משותפים

הימנעות
מהערכה
של
מועמדים
לקידום
וקביעות

דחיית
מאמרים
והצעות
מחקר

ביטול /
הימנעות
מהזמנה
לכנסים

הפרעה
למרצים
ישראלים
בחו"ל

הימנעות
מהשקעה
של קרנות
צמיתות
בישראל

פגיעה
בחילופי
סטודנטים

עבור ה-BDS, האקדמיה הישראלית היא מטרה נוחה עם פוטנציאל נזק משמעותי

לקח היסטורי: עם נפילת ברה"מ נרשמה התפרקות מהירה של האקדמיה ברוסיה שרבים מטובי החוקרים בה הגרו למערב. גם 30 שנה מאוחר יותר (עוד לפני המלחמה באוקראינה), לא הצליחו הרוסים לשחזר את ימי הפאר של המוסדות האקדמיים שהיו להם בשנים שקדמו לפרסטרואיקה.

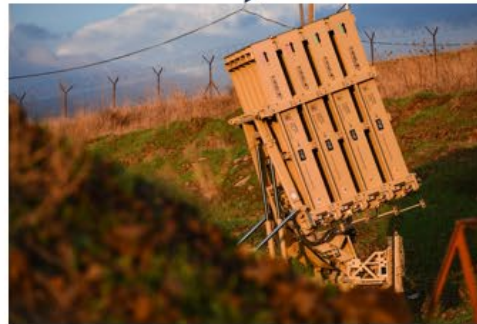
פגיעה באקדמיה הישראלית תוביל בהכרח לפגיעה בכלל מגזרי הכלכלה והחברה בישראל הנשענים על תפוקות המחקר ואיכות הבוגרים של המוסדות האקדמיים

...

ועוד

הייטק

בטחון

בריאות

חקלאות ומזון

BDS אקדמי עד ה-6.10.2023

APARTHEID WEEK EXPOSED:

WHAT IS ISRAELI APARTHEID WEEK?

Since 2005, IAW has spread across North America, South Africa, Australia, and the UK. It targets Jewish and Zionist students through events, speakers, promotional materials, and demonstrations. An IAW staple is a mock "apartheid wall" on university quads, often featuring gross misinformation and malicious antisemitic rhetoric.

Groups like Students for Justice in Palestine and events like IAW perpetuate and increase antisemitism on campus through their anti-Zionist activism. They demonize Jews and Israel, and spread outright blood libels.

WHAT IS APARTHEID WEEK EXPOSED?

Apartheid Week Exposed is an annual CAMERA on Campus campaign with a website that students can reference to counter campus misinformation.

A virtual "apartheid wall" headlines the site with common anti-Israel claims, but each contains more comprehensive context than those on campus. We share resources on dozens of topics to help quickly debunk falsehoods.

Learn more by visiting apartheidweekexposed.org:

CAMERA on CAMPUS

#APARTHEIDWEEKEXPOSED

President Bollinger Comments on College Student Vote on Israel
"The University should not change its investment policies on the basis of particular views about a complex policy issue, especially when there is no consensus across the University community about that issue."

September 29, 2020

 COLUMBIA UNIVERSITY
IN THE CITY OF NEW YORK

Berkeley Law School dean responds to BDS

The dean of Berkeley Law School, Erwin Chemerinsky, responded last week to a new wave of BDS activity at the school, describing it as "troubling" in an email to students.

August 30, 2022

פעילות כנגד ה-BDS האקדמי עד ה-6.10.2023

הפעילות כנגד ה-BDS, ובעיקר כנגד ה-BDS האקדמי, לא החלה מייד עם הקמת התנועה.

ברמה המדינתית

- העברת סמכויות הטיפול בין נושאי חרם בין משרדי ממשלה שונים

באקדמיה בישראל

- אין פעילות אחידה, הפעילות בחלקה הגדול ברמת החוקר/ת הבודד/ת, הפקולטה, האגודה המקצועית וכו'
- בשנת 2006 הוקם צוות בין-סנאטי בראשות פרופ' צבי ציגלר, אך לא תמיד נוצרה הסכמה בתוך המוסדות לגבי הטיפול (ולעיתים אף נרשמו סתירות בשיטות הטיפול)

בחו"ל

- את הובלת הפעילות כנגד החרם האקדמי לקחו על עצמם בשלב הראשון ארגונים שעסקו בעיקר בנושא האנטישמיות כדוגמת ה-ADL. ארגונים אלו הגיעו להצלחות מסוימות במהלך השנים, בעיקר בנושא החקיקה כנגד ה-BDS

פירוט- העברת
סמכויות בין משרדים

דוגמאות לחקיקה
אנטי - BDS בחו"ל

השגי ה-BDS האקדמי עד ה-6.10.2023

כשלון כמעט מוחלט של ה-BDS בהשגת מטרותיו המוצהרות – אף אונ' חשובה

- לא ניתקה יחסים עם האקדמיה בישראל
- לא החליטה על סילוק השקעותיה מישראל
- לא הטילה עיצומים על אנשי אקדמיה ישראלים

מנגד, ה-BDS הצליח

- להרחיב את מעגל התומכים והמזדהים עם מטרותיו
- לזרוע חשש ותחושת רדיפה בקרב סטודנטים וחברי סגל יהודים וישראלים
- להוריד את המוטיבציה של ישראלים לבקר באונ' מסוימות או להרצות בכנסים מסוימים
- לפגוע נקודתית בחברי סגל ישראלים בדרכים של דחיית מאמרים או מענקי מחקר (חרם סמוי)

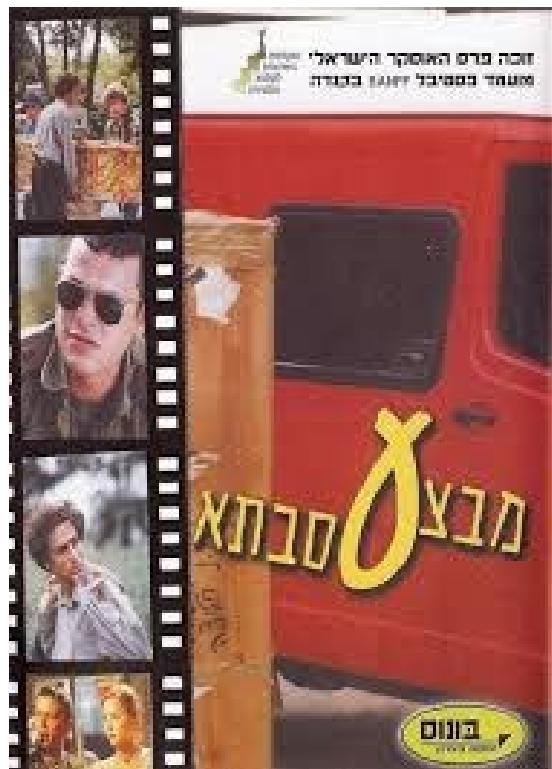
מובילי ה-BDS האקדמי הרבו להתהדר בהצלחות מרובות, אבל המציאות בפועל הייתה שונה מאוד.

WWW.ANDERZTOONS.COM

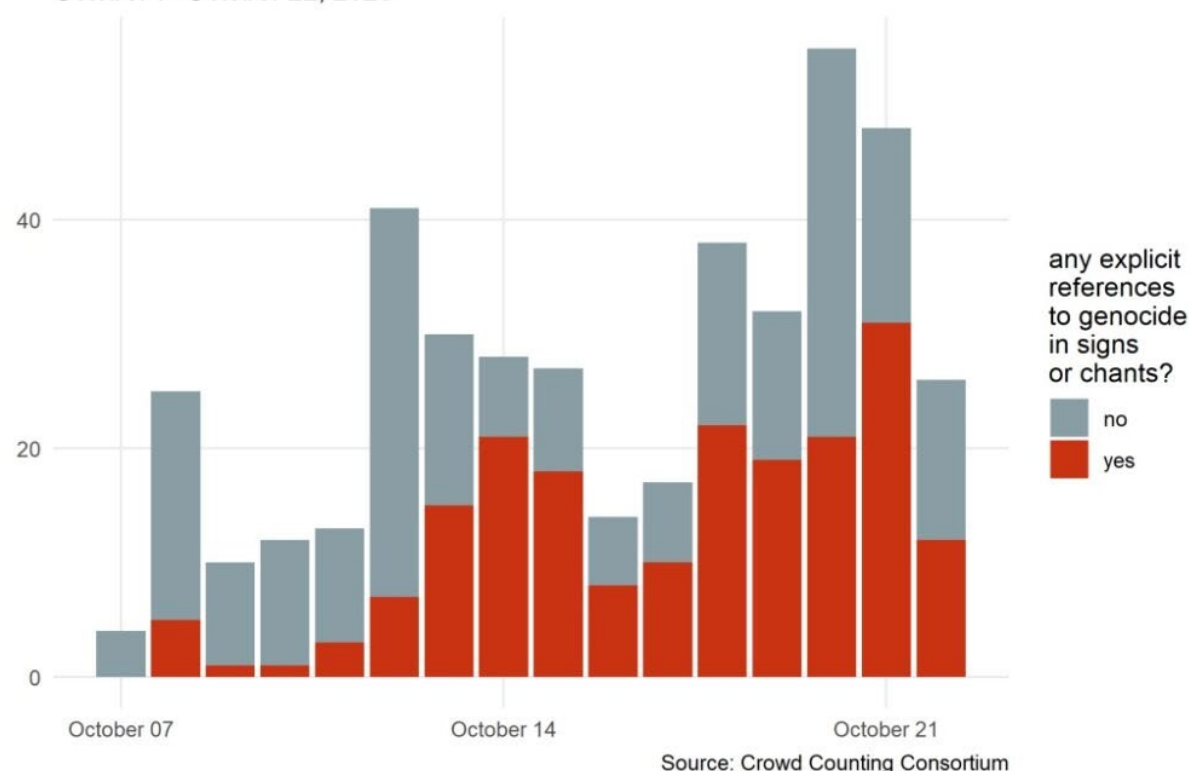
"Word is they're going on a fact finding mission, so we need to ramp up our evidence hiding mission."

BDS אקדמי אחרי ה- 7.10.2023

"אתה מתחיל הכי חזק -
ואז מגביר"

Daily counts of U.S. pro-Palestinian demonstrations
October 7–October 22, 2023

CCC has logged 420 pro-Palestine rallies, protests, demonstrations, and vigils in more than 180 different cities and towns across 46 states. Nearly 130 of those events occurred in Oct. 20–22.

מיקוד על פעילות BDS אקדמי בארה"ב 7.10.23

דוגמאות לארגוני BDS בקמפוסים בארה"ב

SJP - Students for Justice in Palestine
סטודנטים למען צדק בפלסטין

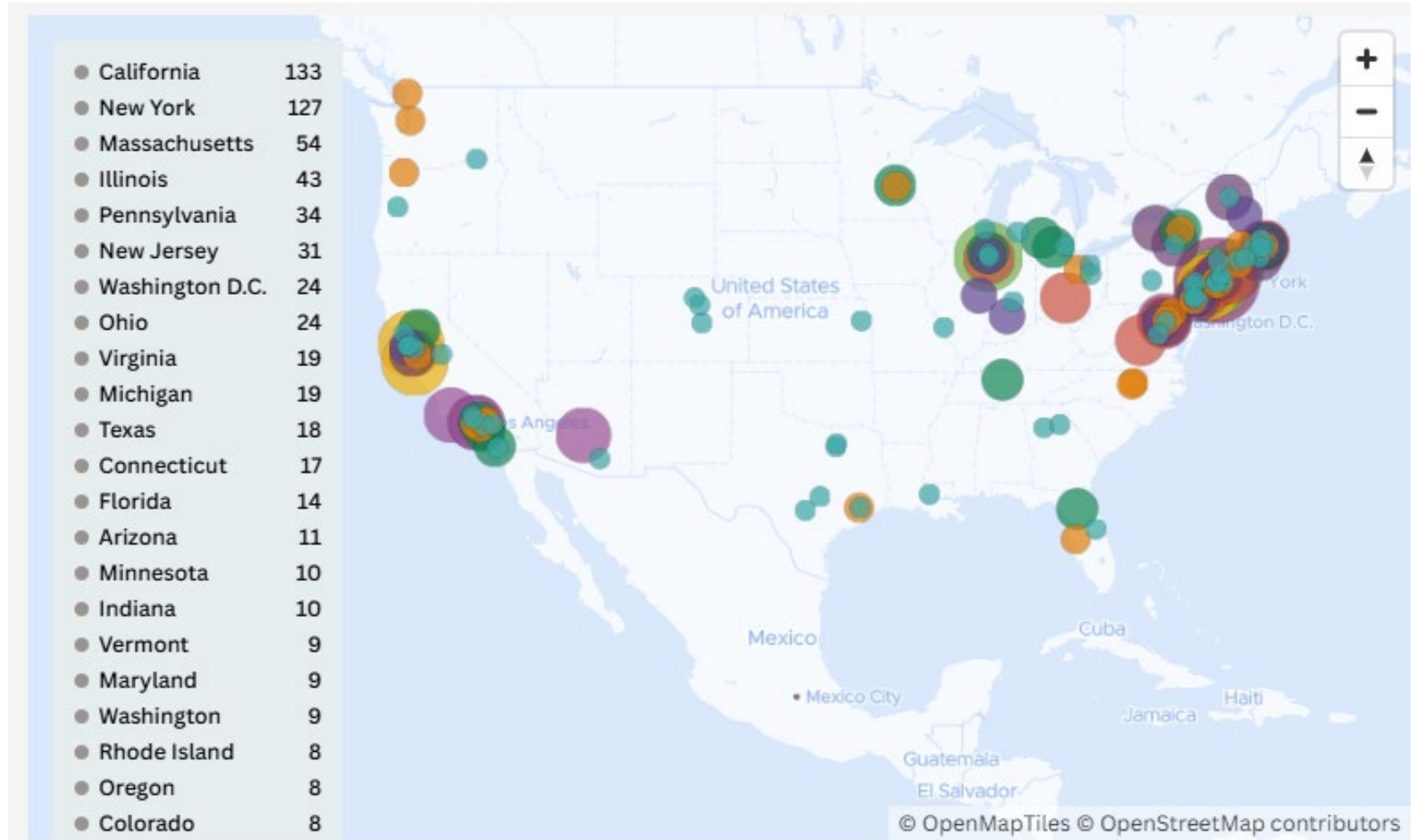
JVP - Jewish Voice for Peace
קול יהודי לשלום

SDS - Students for Democratic Society
סטודנטים למען חברה דמוקרטית

YDSA - Young Democratic Socialists of America
הסוציאליסטים הדמוקרטים הצעירים של אמריקה

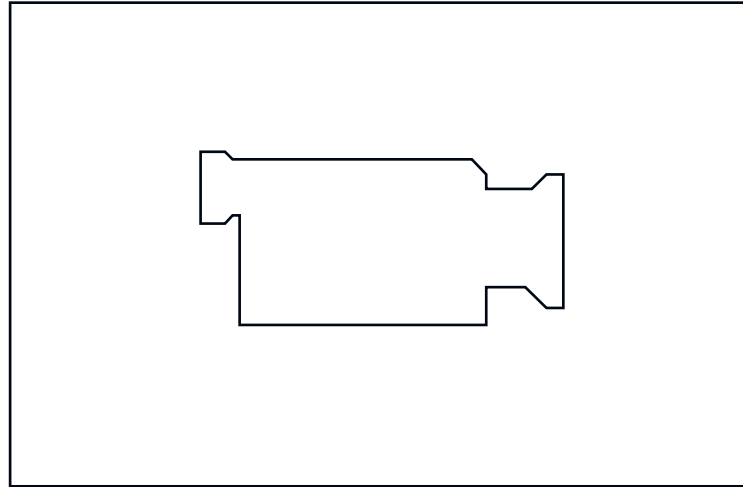
Dissenters
מתנגדים

הפיזור הגיאוגרפי של ארגונים אנטי-ישראלים הפועלים בקמפוסים בארה"ב

Source: AMCHA Initiative • Data retrieved in September 2024

עדות מאוני' יל – פרופ' אדוארד קפלן

BDS אקדמי מאז 7.10.2023

עלייה משמעותית בהיקף הפעילויות, בעצימותן, וברמת האלימות בהן

אירועים בולטים בקמפוסים

- מחנות מחאה, הפגנות ועימותים אלימים באוניברסיטאות בארה"ב, בריטניה, קנדה, ואוסטרליה
- מספר אוניברסיטאות סיימו קשרים עם מוסדות ישראליים או תמכו בהחלטות חרם.

דוגמאות

פגיעה בחופש האקדמי ושיתופי פעולה

- ירידה בהיקף שיתופי הפעולה הבינלאומיים ובחילופי סטודנטים עם ישראל
- ביטולים של הזמנות לכנסים, דחיית מאמרים, וסירוב לשיתוף פעולה עם חוקרים ישראלים

דוגמאות

חשיפה לאנטישמיות ושנאה

- עלייה בביטויי שנאה כלפי ישראל ויהודים בקמפוסים בעולם
- אירועים של דה-הומניזציה, פרסום מידע אישי (Doxing) ופגיעה בביטחון אישי של חוקרים ישראלים
- מאות אירועים אנטי-ישראליים בקמפוסים בארה"ב ומדינות אחרות

דוגמאות

רשתות חברתיות כמכפיל כוח עבור ה-BDS

Impact of social media platforms on international public opinion during the Israel war on Gaza

Sara Nasereddin, *Global Change, Peace & Security* 2024

The research brings to light the profound influence of social media in altering the public discourse and concepts about empathy. Highlighting these platforms' role in geopolitical discourse, provides summary covering various aspects.

מידע אותו שיתפו ישראלים --
כולל מהאקדמיה -- נותן במקרים
מסוימים תחמושת למבקשי
רעתנו ...

הרשתות נותנות יותר משקל לעמדות קיצוניות,
מעצימות פייק ניוז, ותורמות לקיטוב.
(מיכה גודמן מכון שלום הרטמן, ירושלים)

הצד האפל של החרם: על פגיעה בפרוצדורות דמוקרטיות והצורך באסדרה משפטית

אסף יעקב וגליה שניבויים, *משפטים*, 2024

באופן מסורתי חרמות הופעלו בקהילות קטנות
שהתאפיינו ברמה גבוהה של לכידות חברתית.
כיום, המציאות הטכנולוגית מאפשרת לחבר
אנשים מקהילות שונות, אד הוק, לפעולה על
בסיס הסכמה נקודתית, חוצת-מגזרים.
הרשתות החברתיות הפכו את ההתארגנות
הקולקטיבית שדרושה לחרם לזמינה וקלה,
באמצעים דלים ובפרקי-זמן קצרים.

לוחמה פסיכולוגית בשירות ה-BDS

מובילי ה-BDS האקדמי משקיעים מאמץ ניכר בהפעלת כלים של לוחמה פסיכולוגית ... כפי שעושה החמאס בעזה ... בין השאר, הם נעזרים בדיווחים של התקשורת בישראל המציגים קשיים שנוצרו עקב מעשיהם כדי להציג הצלחות **לכאורה** ובכך לעודד את הפעילים בתנועתם להמשיך לפעול במשנה מרץ.

ומהדהים דברי בלע של אנשי אקדמיה ישראליים מהשוליים הקיצוניים ביותר:

Report: Israeli universities face unprecedented global boycott over Gaza genocide

Middle East Monitor, Nov. 11, 2024

Citing data from the Association of Israeli University Heads, the channel said more than 300 cases of academic boycott of Israeli universities and academics have been recorded since 7 October 2023.

According to the data, Belgium recorded the highest number of boycotts, reaching more than 40, followed by the United States with more than 35, Britain with more than 20 and the Netherlands with more than 15 ...

Israel's Universities Are a Key Part of Its Apartheid Regime

MAYA WIND

Opponents of the academic boycott of Israel claim that its universities are havens of free inquiry. In fact, they supply vital support to Israel's system of apartheid rule and are complicit in the violent suppression of Palestinian scholarship ...

<https://jacobin.com/2024/02/israel-universities-palestine-apartheid-academia>

כלי AI בשירות ה-BDS

Fake babies, real horror: Deepfakes from the Gaza war increase fears about AI's power to mislead
AP, Nov 28, 2023

Deep Fake in Swords of Iron: A Battle for Public Opinion
INSS Report, Nov 5, 2023

Generative Artificial Intelligence (GAI) and the Israel-Hamas War
ADL Report, Oct 11, 2023

ההתפתחות הדרמטית של כלי בינה מלאכותית יוצרת במהלך 3-4 השנים האחרונות, ובמיוחד היכולת של אנשים וארגונים לייצר בקלות תמונות וסרטים ולהשתמש בהם להפצת Deep Fake, לא נעלמה מעיני אנשי ה-BDS.

וכמובן שהיכולות של ישראל בתחומי GAI ותרומת האקדמיה לפיתוח התחום מנוצלות אף הן כדי להטיח בנו האשמות:

Artificial Genocidal Intelligence: how Israel is automating human rights abuses and war crimes
AccessNow, May 9, 2024

Israel built an 'AI factory' for war. It unleashed it in Gaza
Breaking the Silence, December 29, 2024

Israel's use of AI in Gaza is a terrifying model coming to a country near you
Middle East Eye, January 28, 2025

פעילות כנגד ה-BDS האקדמי מאז ה- 7.10.2023

גידול משמעותי בפעילות כנגד ה-BDS בישראל ובחו"ל

פעולות בחו"ל

חקיקה וצעדים משפטיים

פעולות כנגד הפגנות אנטי-ישראליות

מאמרים ושיתופי פעולה

ביקורי הזדהות

תמיכה ציבורית

צמצום תרומות ועזיבות תפקיד במחאה

המאבק נגד
החרם על
האקדמיה
בישראל

פעולות של האקדמיה בישראל

האקדמיה הלאומית למדעים

ור"ה

ארגון "בשער"

פעולות באוניברסיטאות

פרויקט מאבק בחרם על

האקדמיה בישראל, מוסד

נאמן

פעולות ברמת המדינה

דוגמאות

השגי ה-BDS מאז ה-7.10.23: דיבורים לעומת מעשים

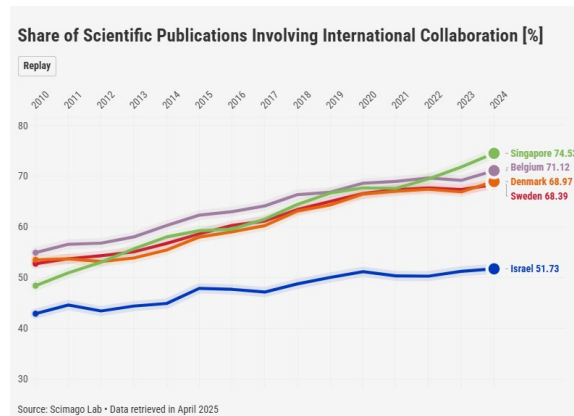
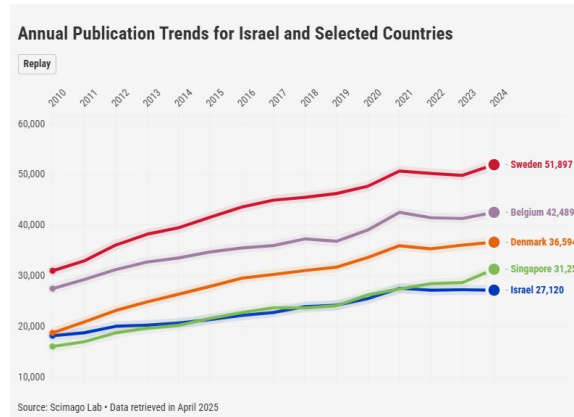
"I should have been suspicious they were exaggerating their company's earnings."

ברמת ההצהרות חלה עלייה תלולה
במספר ההחלטות תומכות חרם ע"י:

- התאחדויות סטודנטים
- ארגוני סגל אקדמי
- אגודות מקצועיות ([רשימה](#))
- הנהלות של אונ'

מובילי החרם מיהרו להדהד החלטות כאלו
והשקיעו מאמץ רב כדי לייצר נרטיב של
הצלחה ...

הישגי ה-BDS מאז ה-7.10.23: דיבורים לעומת מעשים

בפועל, הם אכן הצליחו לגרום לפגיעה בכמה שת"פים אקדמיים (בעיקר ממספר מדינות באירופה), לפגוע נקודתית במספר גדול יותר של חוקרים מישראל, ולהרתיע סטודנטים ומשתלמים מהגעה לישראל

מנגד, הם נכשלו במאמצי ה-divestment, ויצרו תגובות נגד שהובילו לריסון פעילויותיהם וכן ליצירת שת"פים חדשים עם ישראל

ברמת המאקרו, דרוג האונ' בישראל, היקף המענקים מ-ERC ועוד פרמטרים כלליים ברי מדידה **לא מצביעים על פגיעה ממשית באקדמיה הישראלית ב-2024**. אבל, העתיד מי ישורנו ...

צדיקים, מלאכתם נעשית בידי אחרים ... לפחות בארה"ב

מדגם של צווים נשיאותיים

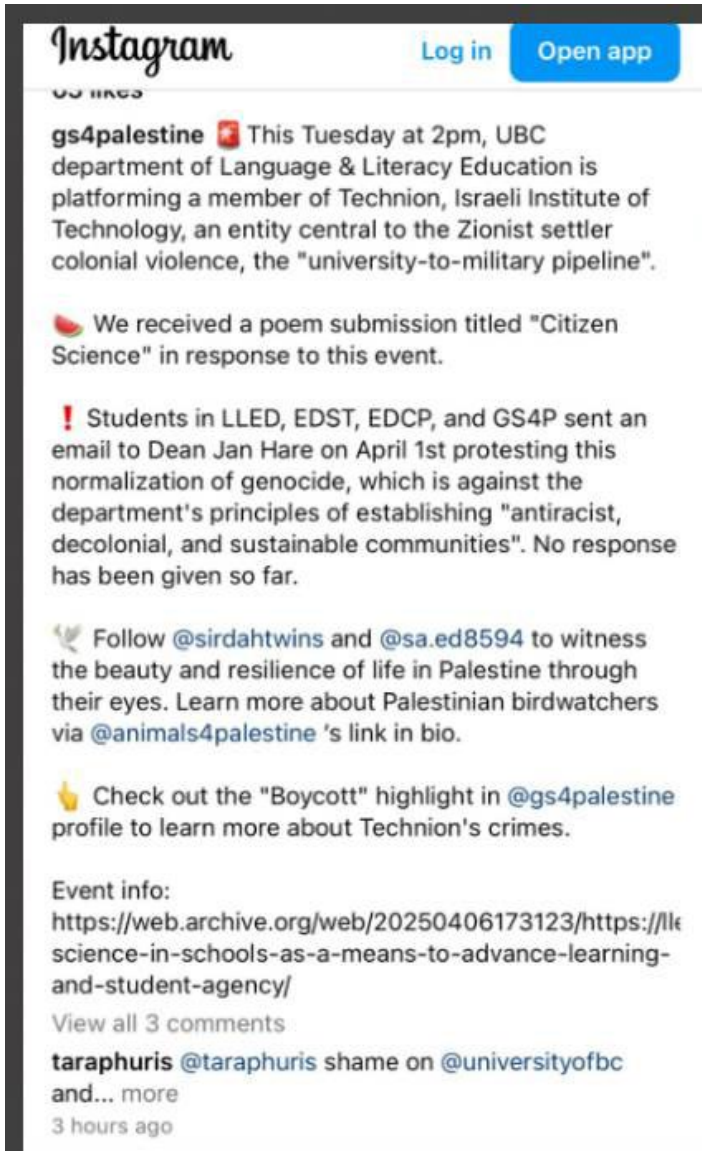
- ביטול ויזות וגירוש סטודנטים זרים שנטלו חלק פעיל בהפגנות והפרעות לסדר הציבורי
- חיוב אונ' לעקוב ולדווח על פעילות אנטישמית של סט' וחברי סגל זרים
- איום בהגשת תביעות נגד אונ' שלא יטפלו כהלכה באירועי אנטישמיות
- איום בהפסקת תמיכה ממקורות פדרליים באונ' שלא יטפלו כהלכה באירועי שנאה ואנטישמיות

לאחר המחאות נגד ישראל: טראמפ מבטל מענקים ב-400 מיליון דולר לאוניברסיטת קולומביה

ימים ספורים לאחר שהכריז הנשיא האמריקני כי יעצור מימון לאוניברסיטאות שמאפשרות מחאות בלתי חוקיות, הודיע ממשל טראמפ על ביטול מענקים לאוניברסיטת קולומביה ש"לא נקטה צעדים מספקים למאבק באנטישמיות מאז 7 באוקטובר". בנוסף, הממשל האמריקני בודק מענקים נוספים בסך 5 מיליארד דולר (7.03.25ynet)

החטא ועונשו

אבל במקומות אחרים, האש ממשיכה לבעור...

מדגם של תקריות חרם מהתקופה האחרונה

- אפריל: החרמת ישראל [מהאולימפיאדה](#) הבינ"ל של מדעי המחשב המתקיימת השנה בבוליביה (לראשונה מזה 29 שנים); שיבוש הרצאתה של פרופ' דפנה יואל באונ' של [מלבורן](#), אוסטרליה; ביטול הרצאתה של פרופ' טלי טל ב-UBC, קנדה
- מרץ: שבוע האפרטהייד הישראלי ([IAW](#)) צוין בקמפוסים ברחבי העולם; 5 ועדי סגל, סטודנטים ועובדים באונ' [טריניטי](#) באירלנד דורשים מהאונ' לנתק כל קשר עם ישראל
- פברואר: אונ' [גאלווי](#) אירלנד הודיעה על ביטול פרויקט משותף עם הטכניון במסגרת הוריון יורופ

מתודולוגית העבודה של הצוות במוסד נאמן

■ שיטת העבודה

- מפגשים שבועיים לתיאום ודיון בהתקדמות העבודה
- חלוקת משימות אישיות לחברי הצוות ודיווח על ביצוען
- שיתוף פעולה עם גורמים כמו ועד ראשי האוניברסיטאות והמכללות וגורמים נוספים
- הגברת מודעות ציבורית באמצעות פרסומים, פודקאסטים, ורשתות חברתיות

■ איסוף נתונים

- ראיונות עומק: ראיונות עם סגני נשיא למחקר וסגנים לבינלאומיות באוניברסיטאות לאיסוף נתונים על השפעות החרם
- טופס דיווח: יצירת טופס ייעודי לאיסוף מידע על מקרי חרם
- מטרת הטופס: איסוף וניתוח נתוני החרם לאורך זמן
- הפצה: ור"ה, ור"מ, רשתות חברתיות, פרסום בעיתונות ועוד
- נתונים מהאוניברסיטאות: שילוב נתונים ממקורות שונים וביצוע תהליכי הרמוניזציה ומיפוי

■ טכנולוגיות לאיסוף וניתוח נתונים

- יצירת מאגר מידע מאובטח ודשבורד מבוסס Power BI להצגת נתונים
- כריית נתונים יומית באמצעות Google Alerts עם מילות מפתח מוגדרות מראש;
- כרייה ממוכנת בעזרת אלגוריתמי חיפוש מתוכנתת בהמשך
- ניתוח סנטימנט באלגוריתמי עיבוד שפה טבעית (יערך בהמשך)

■ חבירה לארגונים וגורמי עניין

- זיהוי גופים רלוונטיים באמצעות סריקות מידע ופרסומים
- פיתוח הצעות שיתוף פעולה תוך הדגשת ערך מחקרי משותף
- שיחות עומק עם נציגי 16 ארגונים לאיסוף תובנות ומידע סטטיסטי

■ שיטות מחקר

- סטטיסטיקה תיאורית להצגת מאפייני מדווחים ומקרי חרם
- הצגת הנתונים בדשבורד ייעודי באתר מוסד שמואל נאמן

■ כיסוי תקשורתי וניתוח תכנים

- ניתוח הפיזור הגיאוגרפי של אירועים
- קטגוריזציה של מקרי חרם אקדמי ותגובות נגד
- מיפוי השפעות האירועים על שיתופי פעולה ותדמית האקדמיה הישראלית

ממצאים עיקריים מראיונות עם סגנים לבינלאומיות וסגנים למחקר באוניברסיטאות

פירוט

ממצאים עיקריים על מקרי חרם אקדמי

על מנת להבין את היקף התופעה ואת אופייה,
מוסד נאמן אסף וניתח נתונים ממספר מקורות

טופס דיווח

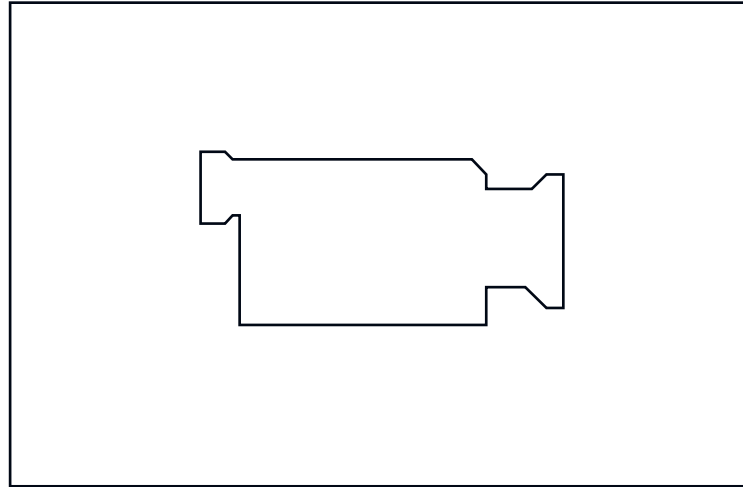
- הופץ במספר סבבים ובדרכים מגוונות - ור"ה וור"מ, דרך סגני נשיא לבינלאומיות וברשתות החברתיות
- טופס הדיווח כולל נתונים אודות:
המדווח (אוני', דרגה, תחום וכד'), מאפייני המקרה (גלוי/סמוי, זירה, קטגוריה) מידת הפגיעה, מדינה ועוד
- בנוסף, קיבלנו מור"ה נתונים שנאספו על ידי האוניברסיטאות אותם ניקינו, התאמנו והטמענו בתוך בסיס הנתונים

כריית נתונים במרחב הדיגיטלי

- במסגרת המחקר מתבצע תיעוד של פרסומים (כתבות ומאמרים) בנושא החרם האקדמי
- הדיווחים מאונדקסים לפי תאריך, יבשת, מדינה, מוסד אקדמי, סוג המקרה ועוד

עיקרי הממצאים
מוצגים בדשבורד באתר מוסד נאמן

עדות מאונ' MIT – פרופ' יוסי שפי

כלים לסיוע

1. **דשבורד המציג תמונת מצב עדכנית** בכל רגע נתון על בסיס הנתונים המצטברים שהגיעו עד אותו זמן

2. **כלים באתר הפרויקט** <https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield/> :

❖ **ארגז כלים מעשיים:** קישורים לארגונים בחו"ל שעשויים לסייע בחלק ממקרי החרם או בהעמקת קשרים (בעת פרסום הדו"ח המדינות הרלוונטיות הן ארה"ב ואוסטרליה) ותבניות מכתבים מוצעות לפניות לעורכי כתב-עת.

❖ **רשימת ארגונים,** נתונים ואירועים נבחרים

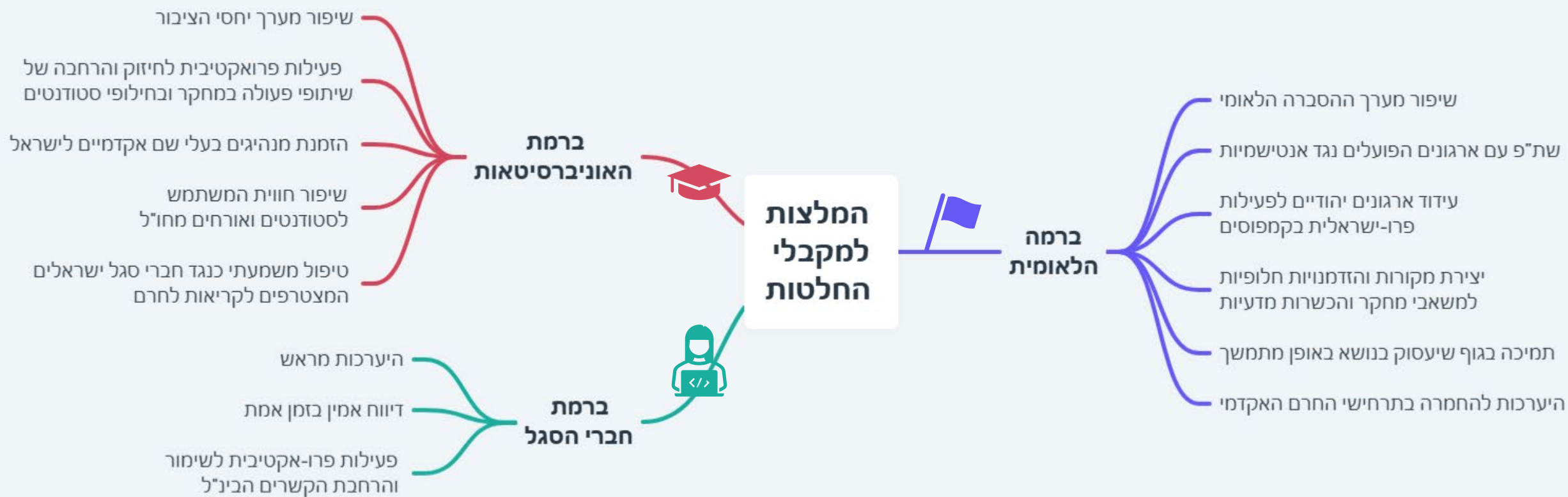
❖ **רשימת עצומות** נגד החרם האקדמי

❖ **רשימת מאמרים,** דוחות וכתבות בנושא

❖ **רשימת הכרזות של אוניברסיטאות** וארגונים מקצועיים

❖ **מאמרים** שנכתבו על ידי צוות המחקר

המלצות למקבלי החלטות

Made with Whimsical

המלצות לרמת חברי הסגל וסטודנטים

היערכות מראש

- הכרת המציאות ביעד בחו"ל אליו יש כוונה לצאת לכנס, השתלמות שבתון וכיו"ב
- הכרת אנשים וארגונים אליהם ניתן לפנות במקרה של מצוקה

דיווח אמין בזמן אמת

- דיווח שלך עשוי לעזור גם לאחרים ודיווח של אחרים עשוי לעזור לך (כמו ב-Waze)
- דיווח בזמן אמת מעלה את הסיכויים לטיפול מוצלח בבעיה
- עובדות טובות מהשערות, במיוחד במרחב החרם הסמוי

פעילות פרו-אקטיבית לשימור והרחבת קשרים בינ"ל

- הסיכוי לכך שעמיתים בחו"ל יצטרפו לחרם סמוי מטעמי נוחות יקטן משמעותית ככל שהקשר איתם נעשה בתדירות גבוהה יותר
- שליחת דוקטורנטים להתנסות קצרה במעבדות של עמיתים בחו"ל יגדיל את סיכוייהם לאיתור הזדמנויות להשתלמות בתר-דוקטורט בעתיד
- הרחבת רשת השת"פ חיונית כדי לא להיקלע למצבי תלות בעמית יחיד העלול לנתק את הקשר מסיבות שונות

המלצות לרמת האוניברסיטאות

שיפור מערך יחסי הציבור (הסברה):

- גיבוש אסטרטגיית הסברה רב-ערוצית בינלאומית
- הכשרת "סוכני הסברה" כגון פרופסורים וסטודנטים מוכשרים, בעלי שליטה בשפות זרות
- הבטחת נוכחות ישראלית פעילה בשיח האקדמי והתקשורתי הבינלאומי

הזמנת מובילי דעה אקדמיים לישראל:

- הענקת תוארי כבוד ומימון ביקורים לזוכי פרסי נובל ודמויות מובילות מהעולם האקדמי
- חשיפת האורחים לחדשנות ולמחקר הישראלי ליצירת רשת שגרירים אקדמיים

שיפור מערכי השיווק והרווחה לסטודנטים ומשתלמים זרים:

- שדרוג משמעותי של אתרי האינטרנט הייעודיים לסט' זרים
- תגבור מערך הסיוע והרווחה לסט' זרים

הגברת הפעילות הפרו-אקטיבית לקידום שיתופי פעולה במחקר וחילופי סטודנטים:

- המשך המאמצים לשמר ולחזק שת"פים עם אונ' מובילות במערב למרות הקשיים
- חדירה לשווקים חדשים כגון הודו, דרום קוריאה, יפן, וסינגפור
- מיקוד בהרחבת הקשרים עם קהלים מגוונים מעבר לאקדמאים יהודים בלבד
- גיוס משאבים ייעודי לקידום יוזמות שת"פים מחקרים בינלאומיים וחילופי סטודנטים

המלצות לרמה הלאומית

שיתוף פעולה עם ארגונים נגד ה-BDS והאנטישמיות:

- חיזוק הקשרים עם ארגונים כמו ADL למאבק באנטישמיות.
- העברת נתונים ומידע לצורך סיוע בצעדים משפטיים נגד תומכי חרם

עידוד ארגונים יהודיים לפעילות פרו-ישראלית בקמפוסים:

- תמיכה בפעילות ארגונים כמו הלל לתמיכה בישראל
- קיום אירועים מגוונים לטיפול שיח פתוח וחיזוק התמיכה בישראל

בנייה ותפעול של תשתית דינמית לניטור ומענה לחרם:

- הקמת "חדר מצב" לניטור בזמן אמת של מקרי חרם אקדמי
- מתן כלים יישומיים להתמודדות עם תופעות החרם בזמן אמת

בניית רשתות מאבק בחרם אקדמי:

- זיהוי חוקרים תומכים והקמת רשתות לא-פורמליות במדינות שונות
- שיתוף פעולה עם שגרירויות וגורמים מקומיים לקידום מאבק נגד חרם

היערכות לתרחישי החמרה באימפקט של החרם האקדמי:

- פיתוח תשתיות מחקר עצמאיות בישראל, תוך שיתוף פעולה בין האוניברסיטאות
- הקמת מתקני מחקר מקומיים מתקדמים לצמצום תלות במוסדות בינלאומיים

כמה דגשים לסיום

- **המשך ניטור וניתוח** - קיים קונצנזוס של בעלי עניין לגבי הצורך בהמשכיות מאמץ הניטור וההערכה, לזיהוי מוקדם של מוקדים, בעיות ואיומים בתחום החרם האקדמי. חשוב להמשיך ולשכלל את כלי הניטור והניתוח, במיוחד בהקשר לחרם סמוי, תוך פיתוח כלים אוטומטיים למעקב ומודלים לזיהוי מוקדם של התפרצויות ברשתות חברתיות
- **הסברה** - ההסברה הייתה ונותרה כלי מרכזי בהתמודדות עם ה-BDS. יש צורך להשקיע יותר בתכני ההסברה ואיתור המסבירים היעילים ביותר
- **זהירות בדיווח לתקשורת** - למרות ההד התקשורתי הנרחב שנילווה למאמצי החרם, הצלחתו בפועל נמוכה מאוד. הדהוד חזק מדי של הנושא עלול לסייע לצד השני. הדבר מחייב איזון בדיווחים בין מדדי ביצוע לעומת מדדי כוונה ויכולת
- **זיהוי חולשות וניצולן** - מאמצי החרם האקדמי אינם אחידים על פני אוכלוסיות יעד, תחומי דעת ואזורים גיאוגרפיים. כדאי להיעזר בתחומים בהם אין למאמצים אלו אחיזה חזקה כדי לקעקע באמצעותם מאמצי חרם במקומות אחרים
- **תיאום ושת"פ** - כדי להתמודד בצורה יעילה ואפקטיבית מול מאמצי החרם יש צורך להגביר מאוד את רמת התיאום והשת"פ בין הגורמים העוסקים בכך בישראל ובחו"ל. הדבר מחייב הקמת "דסק" או גורם מתכלל שידאג לשימור וטיפול השת"פ והתיאום
- **פרואקטיביות והתמדה** - עדיף לנסות לסכל מאמצי חרם עוד בטרם התהוו ע"י פעולות מקדימות היכן שאפשר. כאשר מתקיימת יוזמת חרם, צריך לעודד את הצד המותקף לא לנטוש את הזירה (כתוצאה מעייפות, הערכה נמוכה של סיכויים להצליח וכיו"ב) שכן כל נטישה מוסיפה מכפיל כוח לצד המתקיף

דשבורד

יש להיכנס לדף הפרויקט באתר מוסד נאמן (גוגל: חרמות ברזל)
[/https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield](https://www.neaman.org.il/project/scholar-shield)

ללחוץ על "דשבורד"

ולשלוח בקשה לסיסמא

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

חברה ואקדמיה / חרמות ברזל

חרמות ברזל

בועז גולני, רבקה כרמי, ציפי בוכניק, אלה ברזני, אושרת כץ-שחם, גולן תמיר, יאיר גולדברג

נתקלת באירוע של חרם אקדמי שהתרחש בכנס / בקמפוס / בעת הגשת מאמר / זירה אחרת ??

[מוזמן/ת לדווח בקישור הבא: דיווח אירוע חרם אקדמי](#)

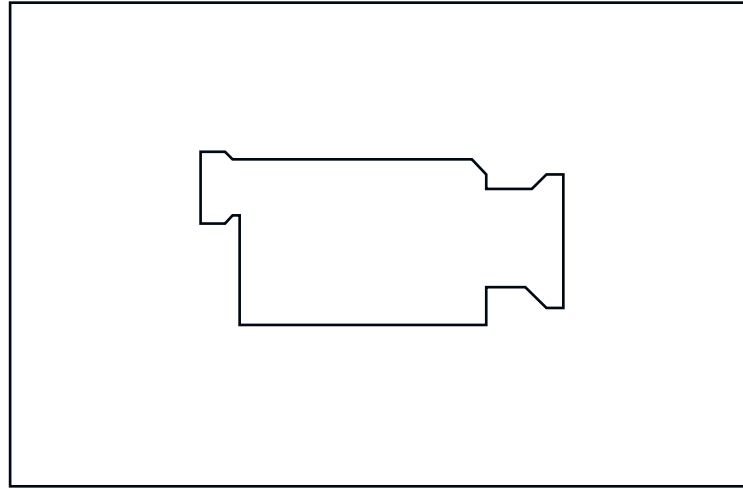
[מעבר אל < מאמרים של צוות המחקר](#) [< כלים מעשיים](#) [< ארגונים, נתונים ואירועים](#) [< כתבות](#) [< הכרזות](#) [< דשבורד](#)

32 מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

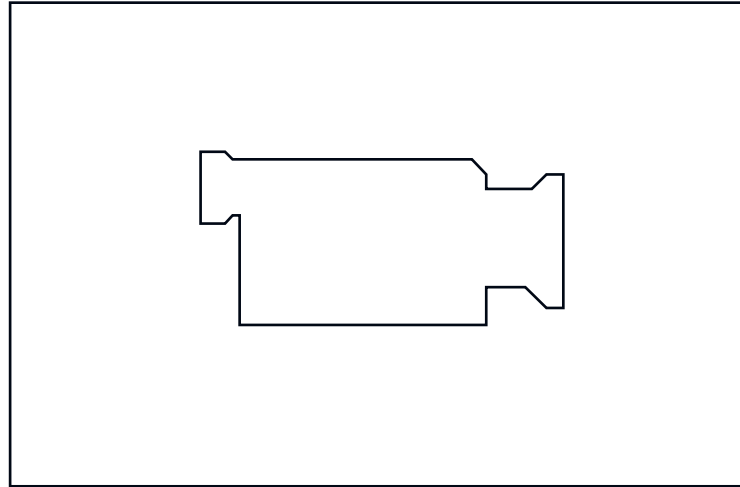
*Thank you
for Listening!*

עדות מאונ' הרווארד – פרופ' מארק פוזננסקי

עדות מאונ' קולומביה – פרופ' גיל זוסמן

neaman.org.il

מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית | קרית הטכניון,
חיפה 3200003 | טל. 04-8292329 | info@neaman.org.il

החרם האקדמי